

**Ụ'dúkọ múké
Lúkã
ní sǐ rĩ
Tã búkũ rĩ vé rĩ ã ùlũngará**

Búkũ 'dĩri Lúkã sǐ nĩ, sǐ kpá búkũ Ẹzị vé rĩ nĩ. Lúkã adri Yāhúđịgú ku, 'bo ímbákí ìri tã nǐ ambamba. Lúkã rĩ Gĩrĩkĩgú, újá ẹsị Yẹsũ ri ẹ'yǐzú rá. Lúkã pi rikí ẹzị ngaá Páũlũ be trụ, kọpi rikí ụ'dúkọ múké Yẹsũ vé rĩ ùlũú 'bá rĩ pi ní. Búkũ ìri ní sǐ 'dĩri agá, ùlũ Yẹsũ vé adringará ã tã, ãzini ẹzị Yẹsũ ní ngaá rĩ ã tã, tã ni ã fi rí 'bá adri'bá Yāhúđị rú ku rĩ pi drịgé múké.

Búkũ 'dĩri agá, Lúkã sǐ tã kárakará, ícókí ịsụ búkũ urukọ ụ'dúkọ múké vé rĩ pi agá ku. Lúkã sǐ Yũwánĩ bātízĩmũ sēepi rĩ vé ịngará ã tã, sǐ Yẹsũ vé ịngará ã tã, ãzini sǐ sã Yẹsũ ní drĩ adrizú mváṅá rú rĩ vé tã, ãzini sǐ tị Yũwánĩ bātízĩmũ sēepi rĩ ní sēe rĩ vé tã. I'da lēngará Múngú ní 'bá rĩ pi lēzú céré rĩ vé tã. Yẹsũ ùlũ tã rĩ pi nāpí sǐ, ùlũ Sāmāriyāgú ẹsị be múké rĩ vé tã (cápĩtã 10 gé), ãzini ùlũ mvá ịpẹrĩpi mụzú rará rú rĩ vé tã (cápĩtã 15 gé), ãzini ùlũ Yẹsũ pi vé adringará 'bá mũfēngā u'du'bá rĩ pi be trụ rĩ vé tã (cápĩtã 19 gé), ãzini ẹzị kĩnĩ, 'bá tã ùnjí 'oópi rĩ ẹ'yĩ dō 'i rá, ìri ídrí 'dání'dání rĩ ịsụ rá, (cápĩtã 23 gá).

Lúkã ẹdị Índrĩ Múngú vé rĩ vé tã vú sǐ kárakará, ẹdị kpá Yẹsũ vé ẹzị ã tã ìndĩ, i'da kpá létị Yẹsũ ní rizú Múngú ri zizú rĩ vé tã ìndĩ. Búkũ rĩ vé ụđđú gé, ùlũ tã Yẹsũ ní 'i i'dazú ívé 'bá 'i

pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ɛndrɛtɪ gé lókí ĩri ní íngázú gōzú ídri rú drǎngará gálésĩ rĩ vé tã. Tã 'dĩ'bee lũ kínĩ, ádarú Yēsũ gō íngá adrií ídri rú đĩ rá.

Tã ẽ drĩ í'dóngará

¹ Āmbúgú Tōfílĩ, 'bá kárakarã 'bĩkĩ tã Múngú ní ngaã 'bá ãsámvú gé nōgó rĩ sĩ rá. ² Kōpi sĩkĩ tã 'bá rĩ pi ní ũlũú 'bá ní rĩ, 'bá tã rĩ ũlũ' 'bá rĩ pi ndrɛkĩ tã ĩ 'o' 'bá rĩ pi ĩ mĩ sĩ í'dóngará gá 'dãá. ³ Āmbúgú Tōfílĩ, á 'bã ɛsĩ tã rĩ pi ũnĩzú múké múké ĩri ní 'i í'dóngará gá 'dãá, má ũsũ á lã tã 'i ngaápi rĩ sĩ sēé mí ní. ⁴ Ā'diātāsĩyã mĩ nĩ rĩ 'yozú kínĩ tã ĩ ní ímbá mí ní rĩ, ĩri tã áda.

Mǎlǎyĩkã lũ Yũwánĩ Bātízĩmũ sēɛpi rĩ vé tĩngará ã tã

⁵ Lókí Ēródē ní adrizú 'bāgú* rú āngũ Yũdáyã vé rĩ agá rĩ gé, átálágú† āzi rú ni Zākārĩyã 'i. Ágó rĩ íbĩ ĩfũú úyú atala rĩ pi vé rĩ agá, úyú Ābĩjã vé rĩ agá. Ũkú ni Ēlĩsābétã íbĩ ĩfũú úyú Ārónã vé rĩ agá. ⁶ Kōpi ĩrĩtró tã 'o pĩrĩ Múngú ɛndrɛtɪ gé, kōpi rĩ tǎimbĩ Úpĩ vé rĩ 'dũ nga rá, āzini kōpi rĩ tã ĩ ní ɛzĩ rĩ 'dũ nga rá. ⁷ Kōpi tĩkĩ anji kuyé,

* **1:5** 1:5 'Bāgú Ēródē: 'Bāgú 'dĩri vé rú ĩ zĩ Ēródē Āmbúgú rĩ. Sã ĩ ní Yēsũ rĩ tĩzú rĩ gé, Ēródē Āmbúgú 'dĩri rú āngũ rĩ nĩ. 'Í lã Mátáyo 2:1-8. Ēródē Āmbúgú rĩ kã drãá, ĩrivé mvã Ēródē Ānĩtípã gō mǎlũngã rĩ ruyú nĩ sã Yũwánĩ ní bātízĩmũ sēzú Yēsũ ní rĩ gé. 'Í lã Mátáyo 14:1; Mārākō 6:14; Lúkã 3:1; Ẽzĩ 4:27. Vudrĩ ni gé, 'bāgú āzi rú ni Ēródē Āgĩrĩpã, ĩri Ēródē Āmbúgú rĩ vé mvã vé mvã. 'Í lã Ẽzĩ 12:1-13:1. † **1:5** 1:5 Átálágú: 'Bá Īsērélé vé rĩ pi ãsámvú gé, 'yénã átálágú rĩ rōbõņõ zã Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá nĩ. Atala rĩ pi rĩ ĩfũ úyú Lévĩ vé rĩ agá.

ã'diātāsīyã Ēlīsābētã ní adrií úndó rú rĩ sī, kôpi ïrĩtró dēkí kuú ārākã rú.

⁸ Ú'dú ãlu, Zākāriyã ri ězĩ ngaá Jó Múngú vé rĩ# agá 'dãá, ã'diātāsīyã ú'dú 'dãri gé, ngúlúmũ Ābījã vé rĩ pi rikí ězĩ rĩ ngaá nĩ. ⁹ Īpēkí Zākāriyã ri muú ějĩngũrú zãá Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá, sũ mērē atala rĩ pi vé rĩ ní lēé rĩ tĩnĩ. ¹⁰ Lókí ějĩngũrú zázú rĩ kã ícó, 'bá ĩ úmú'bá rĩ pi rikí Múngú ri zĩĩ ãmvé.

¹¹ Kúru Úpí vé mālāyíkã§ ní índrészú Zākāriyã ëndrētĩ gé, mālāyíkã rĩ tu pá vūrã ějĩngũrú zázú rĩ gé drĩ ëndépĩ gélésĩla. ¹² Zākāriyã kã mālāyíkã rĩ ndreé, ēsĩ ní tĩ rũcũ, ũrĩ ĩmvú ĩri ũnjĩ ũnjĩ. ¹³ 'Bo mālāyíkã rĩ ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, "Zākāriyã, mĩ 'o ũrĩ sĩ ku! Múngú yĩ mívé zĩngárá gĩ. Mĩ ũkú ní Ēlīsābētã ri ímú mí ní mvá ágó tĩ rá, 'í 'da mváŋã rĩ ã rú Yũwánĩ 'i. ¹⁴ Āyĩkō ri ímú mi fũ ambamba, mi ũnjĩ ãnĩ rá. 'Bá kárakarã pi ímú ũnjĩ ĩ ní ĩri tĩ rĩ sĩ. ¹⁵ ĩri ímú adri ãmbúgú Úpí ëndrētĩ gé. Mvũ vĩnyō ku, āzini mvũ íwã ku, ĩri épĩ Índrĩ Uleterere rĩ* sĩ í'dózú ëndrēpĩ agá 'dãá.

‡ **1:8** 1:8 Jó Múngú vé rĩ: Jó Múngú vé rĩ 'yéŋã ãlukúta Yērúsālémã gá 'dãá. Atala rĩ pi 'yéŋã ri rōbōŋō zã Jó rĩ agá 'dãá nĩ, sũ tãĩmbĩ Mósé vé rĩ ní 'yoó rĩ tĩnĩ. Múngú ri dĩ Vūrã Uleteretere rĩ gé, Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá. § **1:11** 1:11 Mālāyíkã: Mālāyíkã rĩ pi índrĩ, kôpi ri adri Múngú be 'bũ gé 'dãlé, kôpi rú'bã ãkó. Múngú ri sã āzi sĩ kôpi ĩpē ímú vũ drĩgé nōó ú'dúkó múké ívé rĩ ũlũ 'bã rĩ pi ní. * **1:15** 1:15 Índrĩ Uleterere rĩ: Índrĩ Uleterere rĩ Índrĩ Múngú vé ní. Búkũ Múngú vé rĩ kĩnĩ, Ĕtēpĩ ri Múngú 'i, ĩrivé mvã Yēsũ ri Múngú 'i, āzini Índrĩ Uleterere rĩ Múngú 'i. Ĕtēpĩ ri, Mvōpĩ ri, āzini Índrĩ Uleterere rĩ, kôpi Múngú ãlu. 'Í lã Yũwánĩ 1:1-18; Yũwánĩ 8:41-42; Ĕzĩ 5:3-4.

16 Ìri ímú 'bá Ìsèrélè vé rĩ pi íjì káràkará ìgò ìvé Úpí Múngú vúgá. 17 Ìri 'de mụzú Úpí ní drīdrī, Índrī Uleteere rĩ Ìri ású, āzini Ìri ũkpō ịsụ sụ Òlìyā† vé rĩ tịnị. Ìri ímú anjì ẹtẹpịi vé ẹsị újá, kọpi ìvé anjì lē ānì lēlē, āzini Ìri ímú 'bá drī be ũkpó ũkpó rĩ pi újá tã nị sụ 'bá Múngú vé adri' 'bá pịrị rĩ pi ní tã nị rĩ tịnị, Ìri ímú 'bá rĩ pi údé ku ũrē Úpí ri ũtēngará gá.”

18 Zākāriyā ní mālāyíkā rĩ zịzú kīnī, “Ma ícò nị áamá íngóni 'yozú kīnī tã 'dīri 'i nga rá? Á dē kú ārākā rú gí, m̄ ũkú ni dē kpá ārākā rú gí.”

19 Mālāyíkā rĩ ní újázú Ìri ní kīnī, “Ma Gābūrélè 'i. Ma átì' 'bá Múngú vé ni, Múngú ìpē ma ímú mí ní ú' dūkó múké 'dīri ũlūú. 20 'Í ndre drī ká, í' dózú āndrū sī, m̄ tị ri ọzū, mí átá ku, cīmgbá ì ní mvāṅá rĩ tịzú rĩ gé, ā' diātāsīyā mí ẹ'yī tã má ní 'yoó Ìri ímú 'i nga s̄a pịrị ni gé rĩ kuyé.”

21 'Bá rĩ pi k̄a rii Zākāriyā ri tēé, kọpi rikí ũsūú kīnī, Zākāriyā áwí Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá s̄a be ācò 'dini āsī. 22 Zākāriyā k̄a ìfūú āmvé nōó, ícò átá kọpi be ku. Kọpi ní nịzú ámázú 'yozú kīnī tã āzi i' da 'i Ìri ní ịndrīlịkị agá Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá gí, gō rií kọpi ní tã rĩ ũlūú drī sī.

23 Zākāriyā k̄a ívé ẹzị deẹ, Ìri ní mvizú mụzú 'bẹtị. 24 Tã 'dīri ā vūdrī gé, koro ũkú ni Òlīsābētā ní 'a ịsúzú, Òlīsābētā adri mbāá tọwụ kú 'bẹtị. 25 Ìri ní 'yozú kīnī, “Tã Úpí ní 'oó m̄a rụ' 'bá gá

† 1:17 1:17 Òlìyā: Òlìyā ri nẹbị, Múngú 'du Ìri mụzú 'bū gé idri rú, drā kuyé. Tịkì Ìri ākūdē ìlì rĩ ca mūdūrīlū úrōmī (900), ịsụ ākūdē tịkì drī Yēsụ ri kuyé. 'Í lā 1 'Bāgú 17-21; 2 'Bāgú 1-3.

nõri, 'du drĩnjá má drĩgé sĩ gí, sē 'bá rĩ pi ínjákí má drĩ ku."

Mālāyíkã lū Yēsũ vé tĩngará ã tã

²⁶ Ēlīsābētã vé 'a rĩ kã mbaá caá mbãá ázıyá, Múngú ní mālāyíkã Gābūrélē ri ĩpēzú ímúzú kūrú Nāzēretã vé rĩ gé, āngũ Gālíláyã vé rĩ agá, ²⁷ ĩpē ĩri ímú Māriyã adriipi kácą́ná rú Yōsépã ní lēé jeé 'í ní ũkú rú rĩ vúgá, Yōsépã ĩfũ úyú Dāwúđĩ‡ vé rĩ agá. ²⁸ Mālāyíkã rĩ ní fizú ĩri vúgá 'dãá, 'yozú ĩri ní kĩnĩ, "Mödó mí ní, sēkí mí ní tākiri gí, Úpí ri mí be trú."

²⁹ Māriyã ě drĩ ábá céré céré tã mālāyíkã rĩ ní 'yoó rĩ sĩ, ri ũşşú 'í ęşı agá 'dãá, mödó 'điri vé ífífí ã'di. ³⁰ Mālāyíkã rĩ ní 'yozú Māriyã ní kĩnĩ, "Mí 'o ũrĩ sĩ ku. Múngú 'bã tākiri mí drĩgé gí. ³¹ Mí ímú 'a ĩşú, mi mvá ágóná tı, 'í 'da rú ni YēsũŞ 'i. ³² ĩri ímú adri āmbúgú, ĩ ímú ĩri zı Mvã Múngú āmbúgú 'bá drĩgé céré rĩ vé ni. Úpí Múngú ri ímú sē ĩri ę'bıpı Dāwúđĩ vé mālūngã rų nĩ. ³³ ĩri ímú adri 'bāgú rú súrú Yökóbũ* vé rĩ pi drĩgé. ĩri ímú mālūngã rų mųzú ũđũ ākó."

‡ **1:27** 1:27 Dāwúđĩ: Múngú ĩpē Dāwúđĩ ri adrii 'bāgú ĩsērélē rĩ pi vé ni, ęzi kĩnĩ, 'bāgú ú'dı ri ímú ĩfũ ĩrivé úyú agá, ĩri mālūngã rĩ rų mųzú 'dani'dani, 'bāgú rĩ Yēsũ Kúrısıtō 'i. 'Í lã Sāwúmã 132:11-12; Ęzi 2:30. Tıki Dāwúđĩ ri ĩşú ākūdē ĩlĩ rĩ ca élfũ ālu (1,000) gı, ĩlĩ 'dãri gé, ĩşú tıki drĩ Yēsũ Kúrısıtō ri kuyé. 'Í lã 1 Sãmüélē 16-30; 2 Sãmüélē 1-24; 1 'Bāgú 1-2. § **1:31** 1:31 Yēsũ: Rú Yēsũ 'điri vé ífífí, Múngú ri 'bã paapi rĩ. * **1:33** 1:33 Yökóbũ: Yökóbũ ri Ābūrãmã mvöpı ĩsákã vé mvã, ĩri anji be mųđrı drĩ ni ĩrĩ, Múngú újã rú ni zı ĩsērélē, úyú ĩrivé rĩ zıki anji ĩsērélē vé ni. Sã Yēsũ vé rĩ gé, zıki kōpi Yāhúđĩ. 'Í lã 'dóngará 25-50.

³⁴ Mǎrǐyǎ ní mǎlǎyíkǎ rĩ rĩ zǐzú kǐnĩ, “Ma drĩ ágó ãkó pírí, tǎ 'dĩri ímú 'i nga mâ rú'báná gá íngóni ngóni?”

³⁵ Mǎlǎyíkǎ rĩ ní 'yozú Mǎrǐyǎ ní kǐnĩ, “Índrĩ Uletere rĩ ímú mi ású, āzini ũkpō Múngú vé rĩ ímú mi ású rá. Mvǎ mí ní ímú tǐjĩ rĩ, ĩri adri uletere, ĩ ĩri zĩ Mvǎ Múngú vé ni. ³⁶ Mívé máríté Ēlīsābétǎ ri nóni 'a be, ĩri ímú mvǎ ágó tǐ rá, ĩsúzú dē kú ārākǎ rú, 'a ni mba nóni caá mbāá ázǐyǎ, 'báná rĩ pi rikĩ 'yoó kǐnĩ ĩri úndó rú. ³⁷ Tǎ āzi Múngú ri ndēepi ni ālunǎni 'dǎayo.”

³⁸ Mǎrǐyǎ ní 'yozú kǐnĩ, “Ma ātĩ'báná Úpí vé ni. Tǎ rĩ ā nga 'i mâ rú'báná gá sũ mí ní 'yoó rĩ tǐnjĩ.” Kúru mǎlǎyíkǎ rĩ ní ĩri kuzú, ĩri ní 'dezú mužú.

Mǎrǐyǎ mu Ēlīsābétǎ vúgá

³⁹ Sǎ 'dǎri gé, Mǎrǐyǎ ní 'dezú mužú rú'báná sĩ kũrú ánga rú Yũdáyǎ vé rĩ gé 'dǎá, ⁴⁰ ĩri ní mužú kũrú Zǎkǎrǐyǎ ní adrizú rĩ gé, ĩri ní fizú Zǎkǎrǐyǎ vé jó ágá 'dǎá, ĩri ní Ēlīsābétǎ ri eżizú. ⁴¹ Ēlīsābétǎ kǎ Mǎrǐyǎ vé eżingará 'dĩri yĩjĩ, mvǎnjǎ rĩ ní 'i úlózú Ēlīsābétǎ ágá 'dǎá. Índrĩ Uletere rĩ ní Ēlīsābétǎ ri ásúzú. ⁴² ĩri ní í'dózú átázú ú'dúkó be uru 'dǎá kǐnĩ, “Ūkú rĩ pi āsámvú gé, 'bǎkĩ tǎkĩri mí drĩgé gĩ, mvǎ mí ní ímú tǐjĩ rĩ, 'bǎkĩ tǎkĩri drĩ ni gé gĩ! ⁴³ 'Bo ngá sēepi Múngú ní ma ĩnjĩzú, ĩri ní Úpí éndrēpi ri ĩpēzú ímúzú ma ndrezú rĩ ā'di? ⁴⁴ Má kǎ mōdó mí ní sēē rĩ yĩjĩ, koro mvǎ má ágá rĩ adri āyĩkō sĩ, úló 'i má 'a gá 'dǎá. ⁴⁵ Múngú 'bǎ tǎkĩri mí drĩgé gĩ, ā'diātāsīyǎ mí ā'yĩ tǎ Úpí ní 'yoó ĩri 'i nga mĩ rú'báná gá rĩ rá.”

Mãriyã ngo úngó Múngú ri íngúzú

- ⁴⁶ Mãriyã ní 'yozú kīnī,
 “Má íngú Múngú ri ẹsị be céré. ⁴⁷ Mâ ẹ ẹsị ịsụ
 ̣yĩkō Múngú ma Paápi rĩ sī.
- ⁴⁸ Ǻ'diātāsīyã ma Ǻtí'bá ĩ ní ndree kuú ẹzị Ǻkó ni,
 Múngú ụsụ mâ tã gí.
 Í'dózú Ǻndrũ mụzú drīdrī, anji ĩ ní ímụ tịj vúlé
 'dĩ rĩ pi ímụ 'yo kīnī, Múngú 'bã tǺkiri má
 drīgέ gí,
- ⁴⁹ Ǻ'diātāsīyã Múngú Ūkpō 'Dịpa 'o tã Ǻmbúgú
 mâ rụ'bá gá gí, ĩrivé rụ uletere.
- ⁵⁰ Ẹsị ni ri adri ĩdríkídri 'bá 'i ru'bá ruru rĩ pi ní
 mụzú 'dáni'dáni.
- ⁵¹ Inga 'í drị ũkpō be rĩ tã 'ozú Ǻnī,
 íré 'bá Ǻfú rú rĩ pi kpélékpélé.
- ⁵² Ísị 'bá Ǻngũ rụ'bá rĩ pi ĩvé lúpá drīgέ sī vūgá,
 gō 'bá tã be mǺdã rĩ pi ingáá urụ.
- ⁵³ Sē ngá múké nyaá 'bá ẹbịrị ní fuụ rĩ pi ní, 'bo
 pē 'bá Ǻ'bú be rĩ pi mụzú drị be ule.
- ⁵⁴ Ko ívé Ǻtí'bá ĩsērélē vé rĩ pi ẹ ĩzã rá.
 Ǻvī ũyō 'í ní sōó lēzú ẹsị ĩdríkídri 'bázú kōpi
 ní 'dǺri Ǻ tã sī kuyé.
- ⁵⁵ Sō ũyō 'bá ẹ'bịpị Ǻbūrámã† ní ĩrivé úyú pi
 be kīnī, 'i adri kōpi ní ẹsị be múké mụzú
 nyonyo.”
- ⁵⁶ Mãriyã áwí adrií Ẹlīsábētã vé Ǻngá 'dǺá
 mbǺá na, ĩri ní kúru mvizú mụzú 'bẹtị.

† **1:55** 1:55 Ǻbūrámã: Múngú zị Ǻbūrámã ri kīnī, Ǻ ku ívé 'bá
 'bẹtị Ǻsámvú gé rĩ pi, Ǻ ku ívé Ǻngũ, Ǻ 'de mụy Ǻngũ Ǻzi ú'dí
 ni gé. Ǻbūrámã ri ẹ'bịpị YǺhúdī rĩ pi vé rĩ, tịkí ĩri ílí ẹlífū Ǻlu
 mǹdǹrũlũ Ǻrō (1,800) gé, ịsụ tịkí drī Yẹsụ ri kuyé. 'Í lǺ Í'dóngará
 12-25.

Yūwánī Bātízīmū sēepi rī vé tɪngará

⁵⁷ Sã Ēlīsābētã ní mváná rī tizú rī kã ícó, tĩ mváná rī ágóná. ⁵⁸ 'Bá ĩrivé jó gārã gá rī pi māríté rī pi be kã yī kínī, Úpí 'bã ẹsī múké ĩri ní, tĩ mváná rī gí, kòpi adrikí ãní àyīkō sī.

⁵⁹ Mváná rī kã adrii caá ú'dú ãrō, Zākāriyã ẹ'dípáa pi ĩrivé ùndĩ rī pi be, úmúkí ĩ mváná rī vé ágélé ẹ tị lɪngará‡ gá, kòpi lēkí kōdô mváná rī vé ẹtẹpi vé rú Zākāriyã 'dĩri 'daá mváná rī ã rú'ba gá. ⁶⁰ 'Bo ẹndrẹpi gã sī, kīnī, "À 'dakí mvá rī ã rú Yūwánī."

⁶¹ 'Bá rī pi ní 'yozú kínī, "Mívé māríté rī pi ãsámvú gé, 'bá ãzi rú be 'díní 'dãayo."

⁶² Kúru kòpi rikí átá Zākāriyã ní drī sī, kòpi lēkí nī vú ni gé, lē ã 'dakí mvá rī ã rú ã'di 'i.

⁶³ Zākāriyã ní ngá kpọ̀'bu ni zizú, 'i sī rí mváná rī ã rú ãní, ĩri ní mváná rī ã rú sīzú kínī, "Rú ni Yūwánī 'i." 'Bá rī pi céré àyākí tã 'dĩri sī àyāyã. ⁶⁴ Koro Zākāriyã ẹ tị ní 'i zizú, ádra ni ní 'i oyuzú, ĩri ní í'dózú átángá átázú, Múngú ri íngúzú. ⁶⁵ 'Bá adri'ba ĩri ã gārã gá rī pi ãrěvú céré àyākí tã 'dĩri sī àyāyã. 'Bá adri'ba ãngū Yūdáyã vé ánga rú rī gé rī pi ãrěvú céré rikí átá tã 'dĩ'bée sī. ⁶⁶ 'Bá tã 'dĩri yì'ba rī pi ãrěvú céré ngakí àyāã tã 'dĩri sī àyāyã, kòpi ní zizú kínī, "Mváná 'dĩri úmvúlésī ímú adri 'bá íngóni ni?" ã'diātāsīyã kòpi ndrekí, Úpí ri ĩri be trú.

‡ **1:59** 1:59 Ágélé ẹ tị lɪngará: Múngú lū Ābūrámã ní kīnī, anji āgō Ābūrámã vé rī pi adrikí dō caá ú'dú ãrō gí, lē ã úlíkí kòpi ã ágélé ẹ tị rá, lüzú kínī, kòpi anji Múngú vé ni. 'Bá rī ã'yí dō 'i ágélé ẹ tị séé līj gí, ĩri tãĩmbí Mósē vé rī 'du nga. 'Í lã Í'dóngará 17:9-14; Ẹzị 15:1-5.

Zākãriyã ngo úngó Múngú ri íngúzú

67 Índrí Uletere rĩ ní mváná rĩ vé étèpì Zākãriyã ri ásúzú, Zākãriyã ní kúru ú'dúkó íngápi Múngú vúgálésĩ rĩ ùlũzú kĩnĩ,

68 “È íngúkí Úpí Múngú Īsērélē vé rĩ íngúngũ, ã'diātāsīyã ímú ívé 'bá rĩ pi paá gí.

69 Īpē 'bá ní 'bá ũkpō be ni ímú 'bâ paá, ĩpē íngázú ívé átí'bágú Dãwúđĩ vé úyú agá.

70 Úpí ezi tã 'dĩri kú ívé nēbĩŠ uletere rĩ pi ní ọtú íngósí,

71 kĩnĩ, ĩ ímú 'bâ pa 'bávé ari'ba rĩ pi drĩgé sĩ, ãzini 'bá 'bâ ndre'bá ũnjĩ rĩ pi drĩgé sĩ rá.

72 Múngú kĩnĩ 'í ẹsĩ ri adri ĩdríkídri 'bávé étèpì ní, ãzini 'í ívé ũndĩ 'í ní rujú uletere rĩ vé tã ígá rá.

73 Sõ ũyõ rĩ 'bá ẹ'bìpì Ābūrámã ní

74 kĩnĩ, 'í 'bâ pa 'bávé ari'ba rĩ pi drĩgé sĩ rá, 'bâ ngakí rí 'í ní ẹzĩ ũrĩ ãkó,

75 ú'dú céré 'bâ adrikí rí uletere, ãzini 'bâ 'okí rí tã pìrì 'í ẹndrètì gé.

76 Mâ mvá rĩ, ĩ ímú mì zì nēbĩ Múngú ũkpō be 'bá rĩ pi drĩgé céré rĩ vé ni,

ã'diātāsīyã mì ímú mù drĩdrĩ Úpí ní lètì údé.

77 Mì ímú lũ ĩrivé 'bá rĩ pi ní, ĩ ícò kòpi pa rá, Múngú trũ dō kòpi ívé ũnjikãnyã agásĩ gí.

78 Múngú ní adrií ẹsĩ be múké rĩ sĩ, ĩri ímú 'bá ní ụtúná ĩpē 'bũ gé 'dãásĩ đĩ 'bá drĩgé,

79 ĩri ímú đĩ 'bá adri'bée ínjá agá rĩ pi drĩgé,

Š 1:70 1:70 Nēbĩ: Múngú ri ívé tã átá nēbĩ rĩ pi ní, kòpi kúru ĩrivé ú'dúkó rĩ ùlũ 'bá rĩ pi ní.

ãzini 'bá ri' 'bá drãngará ütẽ' 'bá rĩ pi drĩgé,
ĩri 'bá ní létì pìrì tãkìri ìsúzá ni i'da."

⁸⁰ Yũwánĩ kã mbaá, Índrí Múngú vé rĩ sē ĩri ní ũkpō. Yũwánĩ adri ãngũ ã'wí cínyáfã rú rĩ agá 'dãã cĩmgbá cazú ú'dú ĩ ní ĩri pēzú mụzú 'bá Īsērélē vé rĩ pi ãsámvú gé rĩ gé.

2

Yēsũ vé tĩngará (Mătáyo 1:18-25)

¹ Lókí 'dãri gé, 'bãgú ãmbúgu Rómã vé*
Ãgósĩtō sē tãĩmbĩ kĩnĩ, lē 'bá Rómã vé rĩ pi céré,
ã síkí kōpi ã rú búkũ agá. ² ('Dĩri rú ĩ ní í'dó sĩi
drĩdrĩ 'bá rĩ pi lâzú, ìsú ãkũdē Kũrĩnyã ri gávãnã
ãngũ Sírĩyã vé rĩ agá rĩ.) ³ 'Bá ãlu ãlu nga mụú
'ĩ rú sĩi ĩvé kũrũ agá.

⁴ Kúru Yōsépã pi ní ngazú ãngũ Gãlĩláyã vé
rĩ agá, kũrũ Nãzērétã vé rĩ agásĩ, kōpi ní 'dezú
mụzú ãngũ Yũdáyã vé rĩ gé, kũrũ Bêtēlémē vé
rĩ agá, ã'diãtãsiyã Yōsépã ĩfũ úyú Dãwũdĩ vé rĩ
agá. ⁵ Jĩ Mãriyã ĩri ní lēé jeé 'í ní ũkú rú rĩ mụzú 'í
vúgá sĩ ĩndĩ, ìsú Mãriyã ã 'a mba deę gí, ĩri ĩlókō
tĩtĩ. ⁶ Kōpi kã riĩ adrii 'dãlé, sã Mãriyã vé mvã rĩ
tĩzú rĩ ní ícázú. ⁷ Mãriyã ní ívé mvã kãyú rĩ tĩzú
ágónã. ĩri ní ĩmũlũzú bõngó sĩ, ĩri ní 'bãzú lazú
sõndũkũ ãnyãpã rĩ pi ní rizú ngã nyazú rĩ agá.
'Bã mvãgã rĩ laã sõndũkũ rĩ agá, ã'diãtãsiyã jó

* **2:1** 2:1 'Bãgú ãmbúgu Rómã vé rĩ: ĩri 'bãgú ãmbúgu 'bãgú
ãngũ ãndĩãndĩ rĩ pi agá rĩ pi drĩgé, ãngũ Yũdáyã vé rĩ drĩgé, ãngũ
Gãlĩláyã vé rĩ drĩgé, ãzini ãngũ Yãhũdĩ rĩ pi vé rĩ drĩgé. 'Bá Rómã
vé rĩ pi ívé 'bãgú ãmbúgu rĩ zĩ ívé tĩ sĩ Kãyísarã.

ũmú rĩ pi ní lazú rĩ agá 'dãá, kôpi ịsúkí vũrã lazú ni kuyé.

'Bá kãbĩlõ úcé' bá rĩ pi mālāyíkã rĩ pi be

⁸ Ịnị́nà 'dãri sĩ, 'bá ụrụkọ kãbĩlõ úcé' bá ni pi rikí ìvè kãbĩlõ ùtèé ásé agá 'dãá. ⁹ Mālāyíkã ǎlu Úpí vé rĩ ní índrészú kôpi ẹndrẹti gé, ẹ́ngará Úpí vé rĩ ní ǎngũ ìmgbèrészú kôpi ǎ gārã gá sĩ, sè ỳrĩ fụ kôpi ambamba. ¹⁰ Kúru mālāyíkã rĩ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Ìmi adrikí ỳrĩ sĩ ku. Má ịjị ìmi ní ú'đụkọ múké, 'bá rĩ pi céré ímụ adri ǎnĩ ǎyĩkõ sĩ ǎmbúgú. ¹¹ Ịnị́nà ǎndrũ nōri sĩ, tiki ìmi ní 'bá ìmi Paápi ni gí kũrú Dãwúđĩ vé rĩ agá Bètèlémè agá, ìri Úpí Kúrísitõ† 'i. ¹² Ngá ìmi ní ícózú ìri n̄zú ǎmázú rĩ ìri 'dini, ìmi mụ ùdéná rĩ ịsú ìmũlũkí bõngó sĩ, 'bãkí ìri laá sõndúkũ ǎnyǎpá rĩ pi ní ngá nyazú rĩ agá.”

¹³ Koro mālāyíkã ụrụkọ kárakará íngákí 'bũ gé 'dãásĩ, kôpi úmúkí ì mālāyíkã índrèpi 'dĩri be trụ, kôpi rikí Múngú ri íngú, rikí 'yoó kìnĩ,

¹⁴ “È íngúkí Múngú 'bũ gé 'dãá rĩ íngúngũ, tãkiri ǎ adri vũ drĩgé nōgó 'bá Múngú ní ǎyĩkõ sè' bá rĩ pi ǎsámvú gé.”

¹⁵ Mālāyíkã rĩ pi kã ì újá gõo mụú 'bũ gé 'dãá, 'bá kãbĩlõ úcé' bá rĩ pi ní átázú ì ǎsámvú gé sĩ kìnĩ, “Lè 'bã 'dekí mụú Bètèlémè gá 'dãá tã 'i ngaápi Úpí ní lũú 'bá ní rĩ ndrèé 'bã mị sĩ.”

¹⁶ Kôpi alikí ì mụzú rụ' bá sĩ, kôpi cakí Māriyã pi ịsú Yõsépã be ùdéná rĩ sĩ, 'bãkí ùdéná rĩ

† **2:11** 2:11 Kúrísitõ: Kúrísitõ ri 'bá ì ní ùdu dãá drĩ ni gé, lüzú kìnĩ Múngú ịpè ìri adrii 'bãgú rú. Èbèrè tị sĩ Kúrísitõ ri ì zị Māsiyã. 'Í lá Yüwánĩ 1:41.

laá sɔndúkũ ãnyãpã rĩ pi ní ngá nyazú rĩ agá. ¹⁷ 'Bá kãbĩlõ úcé'bá 'dĩ'bée kã mujú caá mváná rĩ ndree, kôpi ùlũkĩ tã mālāyĩkã rĩ ní lūú ĩ ní mváná rĩ ã tã sĩ rĩ 'bá rĩ pi ní céré. ¹⁸ 'Bá rĩ pi kã tã 'bá kãbĩlõ úcé'bá rĩ pi ní ùlũú 'dĩri yĩ, sē kôpi ní ãyãngará. ¹⁹ 'Bo Māriyã 'bã tã 'dĩ'bée céré kuú 'í ẹsĩ agá, ri tã ni ùsũú ẹsĩsĩlé sĩ. ²⁰ 'Bá kãbĩlõ úcé'bá rĩ pi kã mviú gōó, kôpi rikĩ ñngará Múngú vé rĩ íngú, ã'diãtãsiyã tã kôpi ní ndree, ãzini kôpi ní yĩ rĩ nga 'i sũ mālāyĩkã rĩ ní lūú ĩ ní rĩ tĩnĩ.

Jikí Yēsũ ri i' daá Jó Múngú vé rĩ agá

²¹ Mváná rĩ kã adrií caá ú'dú ãrõ, ĩ ní ágélé ni ẽ tĩ lizú, ĩ ní rú ni 'dazú Yēsũ 'i, rú 'dĩri mālāyĩkã lū nĩ drĩdrĩ, ïsú ãkũdē ẹndrẹpi ri drĩ 'a ãkó.

²² Māriyã pi Yōsépã be, kôpivé ú'dú lã'bĩ vé ĩfũzú yĩ agásĩ rĩ kã deẹ, kôpi ní mváná rĩ jizú muzú i'dazú Úpí ẹndrẹti gé Yērusālémã gá 'dãá, sũ tãimbĩ Mósē† vé rĩ ní lēé rĩ tĩnĩ. ²³ Tãimbĩ Úpí vé rĩ 'yo kĩnĩ, “Anji ãgõ ĩ ní tĩ kãyú rĩ pi ãrěvú céré, ĩ kôpi sē Úpí Múngú ní.” ²⁴ Kúru kôpi ní

† **2:22** 2:22 Mósē: Yōsépã kã drãá gĩ, 'bãgú Ĕjēpētõ vé rĩ 'bã anji ĩsērélē vé rĩ pi ẹzi ngáá túgērĩ rú caá íli mũdũrũlũ sũ (400). Kúru Múngú ní Mósē ri ĩpězú imúzú anji ĩsērélē vé rĩ pi pazú adringará túgērĩ rú rĩ agási. Múngú sē tãimbĩ rĩ Mósē ní, ã lū anji ĩsērélē vé rĩ pi ní, sězú ĩ ní tãimbĩ rĩ zizú tãimbĩ Mósē vé ni ãní. Tĩki Mósē ri ïsú ãkũdē íli rĩ ca élifũ ãlu mũdũrũlũ sũ (1,400), ïsú ãkũdē tĩki drĩ Yēsũ ri kuyé. 'Í lã Wũngará 2-24. **2:23** 2:23 Wũngará 13:2, 12

rõbõñõ§ sězú zāzú sũ tāĩmbĩ Úpí vé rĩ ní 'yoó,
“Ā sěkĩ āmámũ ĩrĩ, dõku ũ'bõlõgú ĩrĩ rĩ tĩnĩ.”

Sĩmĩyónã ũlũ ụ'dụkọ íngápi Múngú vúgálésĩ
rĩ

²⁵ Lókí 'dãri gé, ágó āzi ri adri Yẹrúsālémã
gá 'dãá, rụ ní Sĩmĩyónã 'i, ĩri tā 'o pĩrĩ, ĩri ri
Múngú ri zị ụ'dụ céré, ẹpị Índrĩ Uletere Múngú
vé rĩ sĩ, ri 'bá Īsērélē vé rĩ pi vé pangará ũtēē.

²⁶ Índrĩ Uletere rĩ lū ĩri ní kĩnĩ, ícọ drĩ drāá ku,
ĩri Kúrísitõ Úpí Múngú ní úmvúlésĩ ĩpēē rĩ ndre
ũgbále, ĩri íbĩ drā ndõ. ²⁷ Ụ'dụ 'dãri gé, Índrĩ
Uletere rĩ ko Sĩmĩyónã ẽ drĩ mụzú Jó Múngú vé
rĩ ā bóró gá 'dãá. Māriyā pi Yõsépā be, kọpi ká
mváná Yēsũ ri jịjị Úpí vúgá 'dãá sũ tāĩmbĩ Mósē
vé rĩ ní lēē rĩ tĩnĩ, ²⁸ Sĩmĩyónã ní mváná rĩ í'dúzú
rụzú 'í drígé, ĩri ní Múngú ri íngúzú, ĩri ní 'yozú
kĩnĩ,

²⁹ “Úpí, ma átí'bá mívé ni, mĩ sē mã drā tā be
kĩri.

‘Í 'o tā mí ní ẹzịjị rĩ gí.

³⁰ Á ndre 'bá āngũ paápi,

³¹ mí ní ĩpēē 'bá céré pi ní rĩ gí.

³² ĩri ụtúná, ĩri Múngú ri i'da 'bá adri'bá Yāhúdĩ
rú ku rĩ pi ní,

ĩri sē 'bá rĩ pi 'bá Īsērélē vé rĩ pi íngúngũ!”

³³ Tā Sĩmĩyónã ní 'yoó 'dĩri sē Yõsépā pi Māriyā
be āyākí ānĩ āyāyā. ³⁴ Kúru Sĩmĩyónã ní kọpi
ní tākĩri sězú, ĩri ní 'yozú Māriyā ní kĩnĩ, “Mívé

§ 2:24 2:24 Rõbõñõ: Rõbõñõ 'dĩri lū kĩnĩ Māriyā pi Yõsépā be
ngá ākó. ‘Í lā Lẹvĩtĩkã 12:8. 2:24 2:24 Lẹvĩtĩkã 12:8

mváná 'dĩri, 'bá ʊruxo Īsērélē vé rĩ pi ímụ ĩri gã sī, ĩ ímụ kôpi ĩrĩñã ãní rá, ʊruxo'bée ímụ ĩrivé tã ã'yĩ rá, kôpi ímụ ídringará ĩsụ ãní rá. Kãdō ímụ 'i i'daá, 'bá rĩ pi ĩri gã sī. ³⁵ Mvã 'dĩri ímụ tã 'bá rĩ pi ní ríi ʊsũʊ ĩ ẹsị agá 'dãlé rĩ pi i'da céré ãmvé. Mãriyã, mi ẹsị ri ímụ ĩzãngã ĩsụ sũ sôkí ĩlĩ ãco sī tĩni.”

³⁶ ʊkú ãzi nẹbĩ, rú ni Ánã 'i, ĩri Pãnũélē ã mvã, ĩri Āsērãzĩ, ĩri ãrãkã rú. Kôpi ní ĩ jezú rĩ gé, kôpi adrikí ágó ni be caá ílí ẹzĩrĩ, ágó rĩ ní drãzú. ³⁷ Ánã adri ọwúzĩ rú, ĩrivé ílí ca pũkú ãrō drĩ ni sụ, ku Jó Múngú vé rĩ kuyé, ri Múngú ri ĩnjĩĩ ʊtũnã pi ĩnĩnã be, ri 'i a'biĩ* ngá nyangará sī, ãzini ri Múngú ri zĩi. ³⁸ Ánã ní koro ícázú, ĩsụ ãkũdē Sĩmĩyónã ri átã Mãriyã pi ní Yôsépã be. Ánã ní Múngú ní ọwō'dĩfō sězú, ĩri ní mvánã rĩ vé tã átázú 'bá céré ri'bã Yẹrúsãlémã vé pangará ʊtē'bã rĩ pi ní.

³⁹ Yôsépã pi Mãriyã be, kôpi kã lã'bĩ tãĩmbĩ ʊpĩ vé rĩ ní lēé rĩ 'oó deé céré gĩ, kôpi ní mvizú gōzú ĩvé kũrũ Nãzērétã vé rĩ gé ãngũ Gãlĩláyã vé rĩ agá 'dãlé ũzi. ⁴⁰ Mvãnã rĩ mba ícã ũkpō be, tã nĩngará be, Múngú 'bã ẹsị múké ĩri ní.

Yēsũ ri Jó Múngú vé rĩ agá

⁴¹ Ílí ãlu ãlu, Yēsũ ẹtẹpi pi ẹndrẹpi be, kôpi ri ẹcĩ Yẹrúsãlémã gá ʊmũ ʊ'dũ Múngú ní Ẹlĩzú Jó

* **2:37** 2:37 A'bi: Sã ãzi sī Yãhũdĩ rĩ pi ri ĩ a'bi, nyakĩ ínyã ku, kôpi ri ẹsị 'bã rizú Múngú ri zizú.

rĩ pi ti gé sĩ rĩ ã nyangará gá.† 42 Yēsũ kã adrii ílí be mụdrị drị ní ãrĩ, kọpi 'deki muú ẹtẹpi be ẹndrẹpi sĩ ụmụ rĩ gé, sũ ìvé mērē ní lēé rĩ tịni. 43 Ụmụ rĩ kã deẹ, Yēsũ ẹtẹpi pi ẹndrẹpi be, kọpi kã rií mvií muzú 'bẹti Nāzērētã gá 'dãá, Yēsũ áwí kuú vúlé Yērúsālémã gá 'dãá, ẹtẹpi pi ẹndrẹpi be nĩkí áamá kuyé. 44 Kọpi ụsũkí dēna ãri 'bá ã ní rií ẹcị tuú kọpi be trụ rĩ pi ասámvú gé, kọpi ẹcíkí ւտú nǰǰ. Kọpi ní kúru í'dózú Yēsũ ri ndāzú ìvé maríté rĩ pi ասámvú gé sĩ. 45 Kọpi kã ãri ịsú kuyé, kọpi ní gōzú muzú ãri ndāzú vúlé Yērúsālémã gá 'dālé. 46 Ụ'dụ na ã vụdrị gé, kọpi cakí muú Yēsũ ri ịsú Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá, úrí kuú 'bá ǎngũ ímbá'bá rĩ pi ասámvú gé, ãri ri kọpivé tã yi, ǎzini ãri ri kọpi uzị tã sĩ. 47 'Bá rĩ pi kã tã nǎngará ãri ní átázú, ǎzini tã ւյǎzú rĩ yiǰ, kọpi ǎyǎkí ǎní ǎyǎyǎ. 48 Yēsũ ẹtẹpi pi ẹndrẹpi be, kọpi kã ãri ndreeé, sē kọpi ní ǎyǎngará. Ẹndrẹpi ní 'yozú ãri ní kĩnĩ, “Má mvá rĩ, 'bá mí ẹtẹpi be, 'bá rikí mi ndǎá ǎzǎngǎ ǎzǎngǎ rú. 'Í 'o 'bá 'dĩni ǎsĩ?”

49 Yēsũ ní kọpi zịzú kĩnĩ, “Ngá ãmi ní rizú ma ndāzú rĩ ã'di? Ẫmi nĩkí kuyé 'yozú kĩnĩ, lē má adri má Ẹtẹpi vé jó agá?” 50 'Bo tã ãri ní átá kọpi ní 'dĩri fi kọpi drịgέ kuyé.

† 2:41 2:41 Ụ'dụ Múngú ní Ẹlìzú Jó rĩ pi ti gé sĩ rĩ: Yǎhúdǰ rĩ pi ri ւ'dụ Múngú ní օտւ օլìzú Իsèrelè rĩ pi vé jó rĩ pi ti gé sĩ Ẹjẹpétó gá 'dǎá rĩ vé tǎ ǎgá. օտւ kọpi ẹ'bípǰ ւbèkí kǎbilò ǎ ǎri ìvé kẹtẹ ẹ ẹrǎfe gá sĩ, sē Múngú ú'dị kọpi kuyé. Múngú ú'dị 'bá Ẹjẹpétó vé kǎbilò ǎri ւbè'bá ìvé kẹtẹ ẹ ẹrǎfe gá sĩ kuyé rĩ pi vé anji ǎgò kǎyú rĩ pi ւdrǎá 'bá ǎlu ǎlu vé 'bẹti ասámvú gé sĩ rá. 'Í lǎ Wǎngará 12:17-28; Mátayo 26:2; Mǎrǎkò 14:1; Lúkã 2:41; Yǎwǎnĩ 2:13; Ẹzị 12:4; 1 Kòrìnitò 5:7; Ẹbèrè 11:28.

⁵¹ Kúru ïri ní 'dezú mužú kôpi be trú Nãzêrétã gá 'dãlé, 'du kôpivé tã ngaá rá. 'Bo éndrêpi 'bã tã ï nga'bée 'dĩ'bée céré kuú 'í éší agá. ⁵² Yêsũ mba tã nĩngará be, ãzini mba rú'bá be múké múké. Múngú lě ïri rá, 'bá rĩ pi lěkí kpá ïri rá.

3

*Yũwánĩ Bãtízĩmũ sěepi rĩ vé tị sěngará
(Mátáyo 3:1-12; Mārãkõ 1:1-8; Yũwánĩ 1:19-28)*

¹ 'Bãgú ãmbúgú Rómã vé Tĩbérĩyã rụ mālũngã rĩ caá ílí mụdrị drị ni tõwụ, ïsúzá Pónítĩyõ Pílátõ ri gávãnã ãngũ Yũdáyã vé rĩ agá, Ēródě* rụ ãngũ Gãlĩláyã vé rĩ nĩ. Ēródě édrịpi Pílípũ rụ ãngũ Ītúrĩyã vé rĩ pi Tũrãkõnítĩ vé rĩ be, Lĩsãnĩyãsĩ rụ ívé rĩ ãngũ Ābĩlèně vé rĩ. ² Lókí 'dãri gé, Ānásĩ pi Kãyáfã be, kôpi atala ambugu, ụ'dụkõ Múngú vé rĩ ní ícázú Zãkãriyã mvõpi Yũwánĩ vúgã ãngũ ã'wí cínyáfã rú rĩ agá 'dãá. ³ Yũwánĩ ní mužú yĩ Yáridénĩ vé rĩ ẽ mĩlé gá sĩ, ri tị sěe mužú 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, 'bá rĩ pi ã újãkí éší, kôpi ã rụkí bãtízĩmũ, Múngú ã trũ rí kôpi ïvé ùnjĩkãnyã agásĩ rá. ⁴ Tã 'dĩri nẹbĩ Īsáyã sĩ ọtụ ïnógõsĩ ívé búkũ agá kĩnĩ, "Ụ'dụkõ 'bá ãzi vé ni ri ọ'ụ ãngũ ã'wí cínyáfã rú rĩ agá 'dãá, kĩnĩ, 'ĩmi údékí lẹtị Úpí ní,

* **3:1** 3:1 'Bãgú Ēródě: Ēródě 'dĩri Ēródě Ānítĩpã 'i, ïri Ēródě Āmbúgú rĩ vé mvã. 'Í lã Mátáyo 14:1; Mārãkõ 6:14; Lúkã 3:1; Ēzi 4:27. Sã ï ní Yêsũ ri tizú rĩ gé, Ēródě Āmbúgú 'dĩri rụ ãngũ rĩ nĩ. 'Í lã Mátáyo 2:1-8; Lúkã 1:5. Vùdrị ni gé, 'bãgú ãzi anigé rụ ni Ēródě Ājĩrĩpã, ïri Ēródě Āmbúgú rĩ vé mvã vé mvã. 'Í lã Ēzi 12:1-13:1.

ĩmi útúkí létì ìrivé rĩ ã adri pìrì.

⁵ ĩmi ọtúkí ǎngũ í'bùnjá rú rĩ pi rá,
ĩmi udìkí írà rĩ pi, ǎzini ĩmi gaki ǎngũ ánga
rú rĩ pi, ã adri kpǎkpǎ,

ĩmi útúkí létì gōrōṅō rú rĩ pi ē ícá pìrì,
ĩmi ọtúkí létì 'bù rú rĩ pi ícá kpǎkpǎ.

⁶ 'Bá rĩ pi ímù ùkpō Múngú ní ǎngũ pazú rĩ ndre
ĩ mị sǐ.' "

⁷ 'Bá bítríká ímúkí, kōpi lēkí Yūwánĩ ã sē ĩ ní
bātízímū,† Yūwánĩ ní 'yozú kōpi ní kǐnĩ, "Ĩmi
adri'bée sǐ ĩnì tìṅì 'dĩ'bée, ǎ'di ĩmgbē ĩmì mị
ápázú Múngú vé jìkó úmvúlésì ímùpi drìdrì 'dìlé
rĩ gé sǐ nĩ? ⁸ Lē ĩmi 'okí tǎ lūúpi 'yozú kǐnĩ, ádarú
ĩmi újákí ẹsì ĩmivé ùnjìkǎnyǎ agásì gí ni áyu, lē
ĩmi rikí 'yoó, ǎbūrámǎ ri ĩmi ẹ'bìpì 'dǐni ku. Á
'yo ĩmi ní 'dǐni, Múngú ri ícá írà anjíná 'dĩ'bée
újá ufu anjíná ǎbūrámǎ vé ni‡ rú rá. ⁹ Múngú
í'dù ụbólú pẹtì ã úlá ugazú rĩ 'í drìgé gí, pẹtì
'a'bée ù'a be múké ku rĩ pi ǎrèvú céré ĩ uga vūgá,
ĩ kōpi 'dù ú'bé ǎcí agá."

¹⁰ 'Bá bítríká rĩ pi ní Yūwánĩ ri zìzú kǐnĩ, "Kúru
lē 'bá 'okí ǎ'di?"

¹¹ Yūwánĩ ní újázú kōpi ní kǐnĩ, "'Bá rĩ dō
bōngó be ìrĩ, ã sē ǎlu ni 'bá bōngó ǎkó rĩ ní, 'bá
rĩ dō ǎnyǎngǎ be, ã sē ǎnyǎngǎ 'bá ǎnyǎngǎ ǎkó
rĩ ní."

3:6 3:6 Ísáyǎ 40:3-5 † **3:7** 3:7 Bātízímū: ĩ ri 'bá rĩ pi ní
bātízímū sē lūzú kǐnĩ, kōpi újákí ẹsì ívé ùnjìkǎnyǎ agásì gí, kōpi
ẹ'yìkí Múngú ri gí. ‡ **3:8** 3:8 Anjì ǎbūrámǎ vé ni: 'Bá ọrụkọ'bée
ùsìkí kǐnĩ ĩ dō anjì ǎbūrámǎ vé ni, Múngú ri ícá ĩ pa rá.

12 'Bá mŭfēngã umbe jezú rĩ u'du'ba rĩ piš ímúkí kpá Yŭwánĩ vúgá, Yŭwánĩ ã sē ĩ ní bătízĩmũ. Kôpi ní ĩri zizú kínĩ, “Ímbápi, kúru lē 'bã 'okí ã'di?”

13 Yŭwánĩ ní 'yozú kôpi ní kĭnĩ, “Lē ĩmi u'dukí mŭfēngã rĩ 'bã rĩ pi vúgá sĩ sŭ tãĩmbĩ ní lēé rĩ tĩni, ã u'dukí ãndõ be ku.”

14 Āngáráwá urukọ ímúkí kpá Yŭwánĩ ri ziji kínĩ, “Kúru lē 'bã 'okí ã'di?”

Īri ní újázú kôpi ní kĭnĩ, “Ē ẹrĭkí 'bã ãzi ã ngá ũkpõ sĩ ku, ãzini ã tókí 'bã ãzi ũnjõ sĩ ku, lē ĩmi adrikí ãyĭkõ sĩ ngá ĩ ní ĩmi ũfēzú rĩ sĩ.”

15 'Bá rĩ pi rikí céré ẹsĩ 'bãá Kúrísitõ ri ũtēzú, kôpi rikí ũsŭŭ ĩ ẹsĩ agá 'dãlé kínĩ, déna Yŭwánĩ ri Kúrísitõ 'i.

16 Yŭwánĩ ní 'yozú kôpi ní kĭnĩ, “Ma ri ĩmi ní bătízĩmũ rĩ sē yĭi sĩ. 'Bo 'bã ãzi ri ímú vúlé 'dĩ'dĩ, ĩrivé ãmbũgũ ndē mávé rĩ rá. Má ícõ ĩrivé ngá pá gá rĩ vé bãá oyuyú bã ku. Īri ímú ĩmi ní bătízĩmũ sē ũkpõ Índrí Uletererĩ vé rĩ sĩ, ãzini ãcí sĩ. 17 Īri kóbĩ be drĭgé ãnyá ụ'bĭzú ãní, ĩri ãnyá rĩ ụ'bĭ, ĩri ãnyá rĩ vé fĩ* dã ĩrá agá, ĩri 'bí ni zã ve ãcí drãápi ku ni sĩ.” 18 Yŭwánĩ ũlũ Múngú vé ụ'dúkó múké rĩ 'bã rĩ pi ní lẹti be ãndiãndĩ.

19 'Bo Yŭwánĩ ní Ēródē ẹ drĭ ínjázú ĩri ní ẹdrĭpi Pĭlípũ vé ũkú Ērõdíyã ri 'duđ 'í ní ũkú rú rĩ

Š 3:12 3:12 'Bá mŭfēngã u'du'ba rĩ pi: 'Bá mŭfēngã u'du'ba 'dĩ'bée, kôpi Yãhũđĩ ri'ba mŭfēngã u'du'ba 'bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ ní rĩ. Kôpi ri mŭfēngã rĩ u'du ãmbúgú 'bãgú rĩ ní 'yoó kôpi ã u'dukí rĩ ndē. * 3:17 3:17 Ānyá rĩ vé fĩ, ãzini 'bí ni: Ānyá rĩ vé fĩ, ĩri 'bã Yēsũ Kúrísitõ ri ẹ'yĭ'ba gĩ rĩ pi, 'bí ni, ĩri 'bã Yēsũ Kúrísitõ ri ẹ'yĭ'ba kuyé rĩ pi.

sĩ, ãzini ãri ní tã ãnjĩ 'oó tré rĩ sĩ. ²⁰ Èródě gō ãnjĩkãnyã ãzi 'oó agaá rá, 'du Yũwánĩ ri 'beé jó ãngũ ã'yĩzú rĩ agá.

*Yũwánĩ sē Yēsũ ní bātízĩmũ
(Mātáyo 3:13-17; Mārákõ 1:9-11)*

²¹ Sã Yũwánĩ ní rizú 'bá rĩ pi ní bātízĩmũ sēzú rĩ gé, sē kpá Yēsũ ní bātízĩmũ ãndĩ. Yũwánĩ kã rĩí Múngú ri zĩj, 'bũ ní 'i zĩzú, ²² Índrí Uleteré rĩ ní ísízú ímúzú sũ ãmámũ tĩni, úrízú Yēsũ drĩgé. Kúru ú'dúkó ní íkúzú 'bũ gé 'dãásĩ kĩnĩ, “Mi Mvá mávé ni, á lē mi ambamba, ma ãyĩkõ sĩ mí sĩ.”

*È'bípi Yēsũ vé rĩ pi
(Mātáyo 1:1-17)*

²³ Yēsũ kã ívé èzĩ í'dó, ísú ãrivé ílí ri ílókõ ca pũkú na. 'Bá rĩ pi céré ãsũkĩ kĩnĩ, ãri Yõsépã ã mvá,
Yõsépã ri Héli ã mvá, ²⁴ Héli ri Mátátã ã mvá,
Mátátã ri Léví ã mvá, Léví ri Mēlékĩ ã mvá,
Mēlékĩ ri Yánáyĩ ã mvá, Yánáyĩ ri Yõsépã ã mvá,
²⁵ Yõsépã ri Mátátíyã ã mvá, Mátátíyã ri ãmósã ã mvá,
ãmósã ri Nãhúmũ ã mvá, Nãhúmũ ri Èséli ã mvá,
Èséli ri Nãgáyĩ ã mvá, ²⁶ Nãgáyĩ ri Mátã ã mvá,
Mátã ri Mátátíyã ã mvá, Mátátíyã ri Sēmeyínĩ ã mvá,
Sēmeyínĩ ri Yõsékē ã mvá, Yõsékē ri Yódã ã mvá,
²⁷ Yódã ri Yõnánã ã mvá, Yõnánã ri Résã ã mvá,
Résã ri Zērübābēlã ã mvá, Zērübābēlã ri Sālītíyélē ã mvá,
Sālītíyélē ri Nérĩ ã mvá, ²⁸ Nérĩ ri Mēlékĩ ã mvá,
Mēlékĩ ri Ádĩ ã mvá, Ádĩ ri Kõsámã ã mvá,

Kõsámã ri Ēlēmādámã ã mvá, Ēlēmādámã ri Érē
ã mvá,

²⁹ Érē ri Yósũwã ã mvá, Yósũwã ri Ēlizerē ã mvá,
Ēlizerē ri Yörímã ã mvá, Yörímã ri Mátátã ã mvá,
Mátátã ri Lévĩ ã mvá, ³⁰ Lévĩ ri Sīmīyónã ã mvá,
Sīmīyónã ri Yúdã ã mvá, Yúdã ri Yõsépã ã mvá,
Yõsépã ri Yõnámũ ã mvá, Yõnámũ ri Ēlīyākímã
ã mvá,

³¹ Ēlīyākímã ri Mēláyã ã mvá, Mēláyã ri Ménã ã
mvá,
Ménã ri Mátátã ã mvá, Mátátã ri Nátánã ã mvá,
Nátánã ri Dãwúđĩ ã mvá, ³² Dãwúđĩ ri Yésē ã
mvá,

Yésē ri Ōbédē ã mvá, Ōbédē ri Bõójã ã mvá,
Bõójã ri Sālīmónĩ ã mvá, Sālīmónĩ ri Nāsónã ã
mvá,

³³ Nāsónã ri Āmīnādábã ã mvá, Āmīnādábã ri
Ādīmīnĩ ã mvá,

Ādīmīnĩ ri Ārínĩ ã mvá, Ārínĩ ri Ēzīrónã ã mvá,
Ēzīrónã ri Pērezĩ ã mvá, Pērezĩ ri Yúdã ã mvá,

³⁴ Yúdã ri Yõkóbũ ã mvá, Yõkóbũ ri Īsákã† ã mvá,
Īsákã ri Ābūrámã ã mvá, Ābūrámã ri Térã ã
mvá,

Térã ri Nãhórã ã mvá, ³⁵ Nãhórã ri Sērúgã ã mvá,
Sērúgã ri Réwũ ã mvá, Réwũ ri Pélégē ã mvá,
Pélégē ri Ēbéré ã mvá, Ēbéré ri Sélã ã mvá,

³⁶ Sélã ri Kãyīnánã ã mvá, Kãyīnánã ri
Ārīpākāsádã ã mvá,

Ārīpākāsádã ri Sémē ã mvá, Sémē ri Núwã ã
mvá,

† **3:34** 3:34 Īsákã: Īsákã ri mvá Múngú ní eziĩ Ābūrámã ní rĩ. 'Í
lã í'dóngará 17-35.

Núwã ri Lēmékē ã mvá, ³⁷ Lēmékē ri Mētūsélã ã mvá,
 Mētūsélã ri Ēnókã ã mvá, Ēnókã ri Yãrédê ã mvá,
 Yãrédê ri Mãhãlãlélĩ ã mvá, Mãhãlãlélĩ ri Kẽnánã ã mvá,
³⁸ Kẽnánã ri Ēnósã ã mvá, Ēnósã ri Sétê ã mvá,
 Sétê ri Ādãmã‡ ã mvá, Ādãmã ri, Múngú gbi ĩri nĩ.

4

Ādróko ũ'bĩ Yēsũ ri (Mātáyó 4:1-11; Mārákõ 1:12-13)

¹ Yēsũ kã ĩfũu yĩĩ Yáridénĩ agásĩ, Índrí Uletererĩ ní ĩri ásúzú, Índrí Uletererĩ ko ĩri ě drĩ mužú ãngũ ã'wĩ cínyáfã rú rĩ gé 'dãá, ² 'Dãlé ãdróko* ũ'bĩ Yēsũ ri ũ'dú pũkũ sũ. ũ'dú 'dĩ'bée agá, nya ngá ãzi kuyé, ěbĩrĩ fũ ĩri rá.

³ Ādróko rĩ ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, “Mi dõ Mvã Múngú vé ni, mí újá írã mvã 'dĩri ufuú pánga rú.”

⁴ Yēsũ ní újázú ĩri ní kĩnĩ, “Sĩkĩ búkũ Múngú vé rĩ agá kĩnĩ, “Bá ícõ adriĩ ídri rú 'yengã ãnyãngã sĩ ku.’ ”

⁵ Ādróko rĩ ní ĩri jizú tuzú ánga drĩgé urugégé 'dãá, ĩri ní ãngũ vũ drĩgé rĩ pi i'dazú ĩri ní céré.

⁶ ĩri ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, “Ma sē mi ãngũ vũ

‡ **3:38** 3:38 Ādãmã: Ādãmã ri 'bã Múngú ní í'dó gbiĩ drĩdrĩ rĩ. ĩri étèpĩ 'bã vũ drĩgé rĩ pi vé ni céré. ĩrivé ũkũ Ēvã ri ěndrèpĩ 'bã vũ drĩgé rĩ pi vé ni céré. 'Í lã í'dóngará 1-5. * **4:2** 4:2 Ādróko: Ādróko vé rũ Sātãnã 'i, ĩri ãmbúgú índri ũnjĩ rĩ pi drĩgé, gã tã Múngú vé ri 'dugã ngagã sĩ 'bũ gé 'dãlé. Múngú ídró ãdróko ri índri ũnjĩ rĩ pi be 'bũ gé 'dãásĩ nĩ. 'Í lã í'dangará 12:7-9. **4:4** 4:4 Dětõrõnómē 8:3

drìgé nõ'bée ru cére nĩ, ngá ùnyĩ be rĩ pi ãrèvú cére, ma sê mí ní, ã'diātāsīyã sēkí kòpì kú má drìgé, ma ícò sê 'bá má ní lèé rĩ ní rá. ⁷ Mí ùtĩ dō kũmũcí ma ññjĩzú rá, ma ngá rĩ pi ãrèvú sê cére mí ní.”

⁸ Yèsũ ní újázú ñri ní kĩnĩ, “Sĩkí búkũ Múngú vé rĩ agá kínĩ, ‘Lè mĩ ññjĩ ‘yéná Úpí Múngú mívé rĩ áyu, mĩ nga ñri ní ẹzĩ.’ ”

⁹ Ædróko rĩ ní Yèsũ ri jìzú mužú Yèrúsálémã gá 'dãá, ñri ní Yèsũ ri jìzú tuzú Jó Múngú vé rĩ drìgé uryu 'dãá, ñri ní 'yozú kĩnĩ, “Mí dō Mvã Múngú vé ni, 'í wa vũgá 'dãá. ¹⁰ Æ'diātāsīyã sīkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kínĩ,

“ ‘Múngú ri ívé mālāyíkã rĩ pi ñpè
ímũ mĩ ñzã ko rá,

¹¹ kòpì mĩ ko ñ drìgé uryu 'dìgé,
mĩ sị rí mĩ pá ñrã rụ'bá gá ku.’ ”

¹² Yèsũ ní újázú ãdróko rĩ ní kĩnĩ, “Sĩkí búkũ Múngú vé rĩ agá kínĩ, ‘Lè mĩ ù'bĩ Úpí Múngú mívé rĩ ku.’ ”

¹³ Ædróko kã Yèsũ ri ù'bĩ lètì be ãndiãndí tí, ñri ní Yèsũ ri kuzú kuú 'dãá, 'í ñbí rí ñgõó ndõ.

*Yèsũ í'dó ẹzĩ ngaá Gālĩláyã gá
(Mátáyo 4:12-17; Mārãkõ 1:14-15)*

¹⁴ Yèsũ ní 'i újázú gõzú ãngũ Gālĩláyã vé rĩ gé 'dãlé, Índrí Uleterè rĩ vé ùkpõ ású ñri rá. Ñrivé tã ayi mužú ãngũ rĩ agásĩ cére. ¹⁵ Yèsũ ri 'bã rĩ

pi ímbá Jó Múngú ri Zizú rĩ pi† agásĩ, 'bá rĩ pi
ãrěvú céré íngúkí ĩri rá.

*'Bá Nãzěrétã vé rĩ pi gãkí Yésũ ri sĩ
(Mātáyo 13:53-58; Mārakõ 6:1-6)*

¹⁶ Yésũ ní 'i újázú gõzú vúlé Nãzěrétã gá, vũrã
ĩri ní mbazú rĩ gé 'dãá, ú'dú Sãbátã vé rĩ gé,‡ ĩri
ní 'dezú mužú Jó Múngú ri Zizú rĩ agá 'dãá, sũ
ĩri ní rií 'oó nĩĩ rĩ tĩnĩ. ĩri ní ngazú uru sĩ Búkũ
Múngú vé rĩ lãzú. ¹⁷ ĩ ní bókũ nębĩ ĩsáyã vé rĩ
í'dúzú sězú drĩ ni gé. ĩri ní bókũ rĩ zĩzú, ĩsú vũrã
ĩ ní sĩ kínĩ,

¹⁸ “Índrí Uleteré Úpí vé rĩ ású ma gí,

ã'diãtãsiyã ĩpě ma ímú

ú'dúkó múké rĩ ũlũú 'bá ngá ãkó rĩ pi ní.

ĩpě ma ímú 'bá ĩ ní ũ'yĩ jó agá rĩ pi vé oꝓungará

ã tã ũlũú,

ãzini 'bá mĩ be ęsĩ'bá gí rĩ pi vé ãngũ

ndrengará ã tã ũlũú,

'bá ĩ ní kõpi ę drĩ ọrú rĩ pi ę ĩsúkí rĩ drĩwãlã.

¹⁹ Lókí Úpí ní lězú ęsĩ múké 'bãzú 'bá rĩ pi
ní rĩ ícó gí, ĩpě ma ímú tã ni ũlũú.”

† **4:15** 4:15 Jó Múngú ri Zizú rĩ: Yãhũđĩ rĩ pi vé Jó Múngú ri
Zizú rĩ pi kárakarã kũrú rĩ pi agásĩ ãndiãndĩ, kõpi ri ĩ úmú Búkũ
Múngú vé rĩ lã, ãzini kõpi ri Múngú ri ĩnjĩ Ú'dú Sãbátã vé rĩ
gé. ‡ **4:16** 4:16 Ú'dú Sãbátã vé rĩ: Ú'dú 'đĩri Yãhũđĩ rĩ pi ní
rizú uvuzú rĩ, ãzini kõpi ní rizú Múngú ri zizú rĩ. Yãhũđĩ rĩ pi ri
ú'dú 'đĩri vé tã ígã kínĩ, Múngú gbi 'bũ pi vũ be nĩ, ãzini Múngú
pa ĩ adringará tũgęřĩ rú rĩ agásĩ nĩ. Ú'dú Sãbátã vé rĩ Yãhũđĩ rĩ
pi ri zĩ ú'dú ęzĩřĩ, 'bo Kęřĩkó rĩ pi ri zĩ ú'dú ázĩyã. 'Í lã Wũngará
20:8-11; Dětõrõnõmę 5:12-16. **4:19** 4:19 ĩsáyã 61:1-2

20 Yēsũ ní búkũ rĩ ùpĩzú, ìri ní sězú 'bá riipi búkũ rĩ ã tã mbaápi rĩ drígé, ìri ní úrízú vŭgá. 'Bá Jó Múngú ri Zízú rĩ agá rĩ pi ãrěvú céré 'bãkí mị rizú ìri ndrezú. 21 Kúru ìri ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Búkũ Múngú vé má ní lãá, ìmi ní yĩ ãndrũ 'dĩri, tã ni nga 'i fũú tị ni gé gí.”

22 'Bá rĩ pi ãrěvú céré ngakí átá kinĩ, ìri múké, kòpi ãyãkí tã ìri ní átá múké 'dĩri sĩ rá, kòpi ní rizú ì uzízú ì ãsámvú gé sĩ kìnĩ, “Mvá 'dĩri adri nyo Yõsépã mvòpì 'i kuyé?”

23 Yēsũ ní 'yozú kòpi ní kìnĩ, “Ádarú ìmi ímú átá má ní nãpí sĩ 'dĩni, 'Mi riipi ãngũ ídrìpi rĩ, mí ídrì mĩ úlúngu! Tã 'bá ní yĩ mí ní 'oó Kãpãrãnãumã gá 'dãlé rĩ, lě mĩ 'o kpá mívé kŭrú agá nõgó.’ ”

24 Yēsũ ní gōzú 'yozú kìnĩ, “Ádarú á lě 'yoó ìmi ní 'dĩni, 'bá rĩ dō nẹbĩ, ìnjĩkí ìri ìrivé kŭrú agá ku.

25 Ádarú á 'yo ìmi ní 'dĩni, ọtú lókí Ēlĩyã rú rĩ pi kárakarã ãngũ Īsērélě vé rĩ agá, ílĩ na ẹlĩ sĩ, yĩğó 'dì kuyé, ẹbĩrì 'de ùnjí ùnjí ãngũ rĩ agásĩ céré.

26 'Bo Múngú pē nẹbĩ Ēlĩyã ri muṣ ọwuzi Īsērélě vé rĩ pi vúgá kuyé, pē ìri muṣ ọwúzígó§ adriipi kŭrú Zārēfātā vé rĩ agá rĩ vúgá, ãngũ Sídónā vé rĩ agá. 27 Ọtú lókí nẹbĩ Ēlĩsã* vé rĩ gé, 'bá ũfú† ní

§ 4:26 4:26 Ọwúzígó: Ọwúzígó 'dĩri adri 'bá Īsērélě vé ni kuyé.

Í lã 1 'Bãgú 17:1-24. * 4:27 4:27 Ēlĩsã: Ēlĩsã gō adrii nẹbĩ

Múngú vé ni Ēlĩyã ã vùdrĩ gé. 'Í lã 1 'Bãgú 19; 2 'Bãgú 2-13.

† 4:27 4:27 Ũfú: Tãĩmbĩ Mósē vé rĩ kìnĩ, 'bá ũfú ní nyaá rĩ ìri ãzãvũ rú, ã'yĩkí ìri adrii 'bá Īsērélě vé rĩ pi ãsámvú gé ku. Lě dō drã rĩ ã dẹ 'i rú' bá gá sĩ rá, ìri mu 'i 'da átálágú rĩ ẹndrẹtị gé, átálágú rĩ ìri ndre, ìri 'yo drã rĩ dẹ rú' bá ni gé sĩ gí. 'Í lã Lẹvĩtĩkã 14:1-32.

nyaá rĩ pi kárakarã ängũ Īsērélē vé rĩ agá 'dãá, 'bo 'bã äzi ũfú ní deę rụ'bánĩ gé sĩ ní 'dãáyo, 'yénã ũfú rĩ de Nãmánã‡ Sírĩyãgú rĩ rụ'bánĩ gá sĩ.”

28 'Bã adri'bánĩ Jó Múngú ri Zizú rĩ agá rĩ pi kã tã 'dĩri yĩ, kòpi ē ēsĩ ve ũnjĩ ũnjĩ. 29 Kòpi ní ungazú uru, kòpi ní ĩri zezú mužú kũrú rĩ agásĩ ämvé. Kòpi jĩkĩ ĩri mužú ánga ĩ ní kũrú rĩ sızú rĩ drĩgē 'dãá, kòpi lēkĩ kòdò ĩri zeé 'deé wĩlĩwĩlĩ agá 'dãá. 30 'Bo Yēsũ ní 'dezú mužú 'bã bĩtrĩkã rĩ pi äsãmvú gé sĩ 'dĩisĩ rá, ĩri ní kòpi kuzú.

*Yēsũ dro índrĩ ũnjĩ fũú ágó äzi drĩgē sĩ
(Mãrãkò 1:21-28)*

31 Kúru Yēsũ ní 'dezú mužú kũrú Kãpãrãnãúmã vé rĩ gé, ängũ Gãlĩláyã vé rĩ agá, ri 'bã rĩ pi ĩmbã ú'dú Sãbatã vé rĩ gé. 32 'Bã rĩ pi äyãkĩ tã ĩri ní ĩmbã rĩ sĩ rá, ä'diãtãsiyã tã ĩri ní átã rĩ ũkpò be.

33 U'dú älu, Yēsũ kã adriĩ Jó Múngú ri Zizú rĩ agá 'dãá, ágó äzi índrĩ ũnjĩ§ ní fiĩ drĩ ní gé ní kpã 'dãá'dã, ágó rĩ ní trezú ú'dúkò be uru 'dãá kĩnĩ, 34 “Á! Yēsũ Nãzērétãgú rĩ, ngã mí ní lēé 'bã vúgã rĩ ä'di? Mĩ ĩmú 'dĩri 'bã 'dijĩ? Á nĩ mi rá! Mĩ 'Bã Uleterē Múngú vé ni.”

35 Yēsũ ní trezú índrĩ ũnjĩ rĩ drĩgē kĩnĩ, “Mĩ újĩ kíri. 'Í fũ ágó 'dĩri drĩgē sĩ!” Índrĩ ũnjĩ rĩ ní ágó

‡ 4:27 4:27 Nãmánã: Nãmánã adri 'bã Īsērélē vé ni kuyé. 'Í lã 2 'Bãgú 5:1-27. § 4:33 4:33 Índrĩ ũnjĩ: Īri ändúrú mãlãyĩkã Múngú vé rĩ pi vé äzi 'bũ gé 'dãá, nõ tãĩmbĩ Múngú vé rĩ, Sãtãnã ri kòpivē ämbúgú. Múngú ídrò kòpi 'bũ gé 'dãási vũgã nõó, kòpi gòkĩ ufuú índrĩ ũnjĩ, kòpi ri 'bã rĩ pi ní ĩzãngã sē vũ drĩgē nõgò. 'Í lã l'dangãrá 12:7-9.

rĩ 'duzú a'bezu vũgá 'bá rĩ pi andregá 'dĩgé, ĩri ní ngazú kpuzú mužú, 'o ágó rĩ ũnjí kuyé.

³⁶ 'Bá rĩ pi céré ãyākí tā 'dĩri sĩ ãyãyã, kôpi rikí ĩ uzijĩ ĩ ãsámvú gé sĩ kĩnĩ, "Tã ágó 'dĩri ní átá 'dĩri íngóni? ĩri ri átá ũkpõ be, ĩri ri 'yo índrí ũnjĩ rĩ pi ní, kôpi ã fũkí ãmvé 'bá rĩ pi drĩgé sĩ, kôpi nga fũ rá." ³⁷ Yésũ vé tā ayi mužú ãngũ 'dãri agásĩ céré.

*Yésũ ídrí 'bá kárakará
(Mátáyo 8:14-17; Mārākõ 1:29-34)*

³⁸ Yésũ ní fũzú Jó Múngú ri Zizú rĩ agásĩ, ĩri ní 'dezú mužú Sĩmõnã vé ãngá. Ca mužú ĩsú Sĩmõnã ĩdrèpi ri drã rú, rụ'bá ni ko gbírílílí. 'Bá ãlu ãlu ní Yésũ ri mǎzú kĩnĩ, "Mí ídrí 'bá ní ũkú nõri fô!" ³⁹ Yésũ ní 'i útrúzú ĩnyinãñã ũkú rĩ vé gbóló gǎrã gá 'dǎá. ĩri ní 'yozú kĩnĩ, drã rĩ ã nga ũkú rĩ drĩgé sĩ. Drã rĩ ní dezú ũkú rĩ rụ'bá gá sĩ, koro ĩri ní íngázú ụrụ, ĩri ní ínyá á'dízú sēzú kôpi ní.

⁴⁰ Ụtú rĩ kã 'deé, 'bá rĩ pi ní ìvé 'bá drã be ãndíãndí rĩ pi íjizú Yésũ vúgá nõó, ĩri ní drĩ 'bázú 'bá drã be 'dĩ'bée drĩgé sĩ ãlu ãlu céré, ĩri ní kôpi ídrízú. ⁴¹ Índrí ũnjĩ rĩ pi ní úkpúzú 'bá kárakará rĩ pi drĩgé sĩ, rikí útré ụ'dúkó be ụrụ 'dǎá kĩnĩ, "Mí Mvã Múngú vé ni!" 'Bo Yésũ ní trezú kôpi drĩgé kĩnĩ, lē kôpi ã újíkí kírí, ã'diãtãsiyã kôpi nĩkí rá 'yozú kĩnĩ, ĩri Kúrísítõ 'i.

⁴² ãngũ rĩ kã ówú, Yésũ ní fũzú mužú vũrã 'bá ãkó ni gé. 'Bá rĩ pi ní 'dezú rizú ĩri ndázú. Kôpi kã ĩri ĩsú, kôpi lēkí kōdō ĩri ugaá ã mu ílélé ku. ⁴³ 'Bo Yésũ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, "Lē mã ũlũ kpá ụ'dúkó múké mǎlũngã Múngú vé rĩ ã

tã mužú kŭrú urukọ'béé agásĩ ãndĩ, ã'diãtãsiyã ãpěkĩ ma ẽzĩ 'dĩri ngaá." ⁴⁴ Kúru Yẹsũ ní ẹcízú ụ'dụkọ múké Múngú vé rĩ ùlüzú mužú Jó Múngú ri Zizú rĩ pi agásĩ, ãngũ Yũdáyã vé rĩ agásĩ céré.

5

'Bá Yẹsũ ní 'dó zị drịdrị ímụ 'i pámvú ùbĩ rĩ pi

(Mátáyo 4:18-22; Mǎrǎkō 1:16-20)

¹ Ụ'dụ ǎlu, Yẹsũ kǎ rií tị Múngú vé rĩ ùlúú yịi bǎlǎlǎ Gēnēsārétǎ* vé rĩ tị gé 'dǎá, 'bá b̄tr̄iká trakí ãri ã gǎrǎ kúrũ, rikí tị Múngú vé rĩ yịi. ² Yẹsũ ní kúlúmgbá ãrĩ ndrezú yịi bǎlǎlǎ rĩ tị gé 'dǎá, 'bá ã'b̄ 'b̄ 'be'bá rĩ pi kukí kúlúmgbá rĩ pi kú nĩ, kọpi ri ãvé ímbá ãjĩ. ³ Yẹsũ ní tuzú fizú kúlúmgbá S̄imónǎ vé rĩ agá. ãri ní 'yozú S̄imónǎ ní ã ze kúlúmgbá rĩ fizú yịi agálé rú mǎdǎ. ãri ní kúru úrízú kúlúmgbá rĩ agá 'dǎá, ãri ní 'bá b̄tr̄iká rĩ pi ímbázú.

⁴ Yẹsũ kǎ átángá rĩ átá deẹ, ãri ní 'yozú S̄imónǎ ní k̄nĩ, "Mí útrú kúlúmgbá rĩ mužú yịi kuųpi kuų rĩ agá 'dǎá, 'i 'be ímbá rĩ 'deé ẹlĩ agá 'dǎá, mi ã'b̄ uru kǎrǎkǎrǎ."

⁵ S̄imónǎ ní újázú k̄nĩ, "ǎmbúgu mávé rĩ, 'bá ã'b̄k̄ k̄dō ã'b̄ rĩ 'beé ãnĩ be rǎ, 'bo 'bá rukí ã'b̄ ãlunǎni kuyé. 'Bo 'i 'yo dō 'dini, ma ícō ã'b̄ ãjĩ rá."

⁶ Kọpi kǎ ãvé ímbá rĩ pi 'beé yịi agá 'dǎá, kọpi urukí ã'b̄ kǎrǎkǎrǎ, sē ímbá rĩ pi lėkĩ uceé ãnĩ ucece. ⁷ Kọpi ní ã ọgũp̄i kúlúmgbá be rĩ pi ọgúzú

* **5:1** 5:1 Yịi bǎlǎlǎ Gēnēsārétǎ: Yịi bǎlǎlǎ Gēnēsārétǎ ri ã kpá zị Gǎliláyǎ.

ímúzá ĩ ĩzã kozú. Ọgũpịi kã ícá, kọpi u'dukí ị'bí rĩ pi ù'bãá kúlúmgbá ịrị ni pi agá tré tré, kúlúmgbá rĩ pi í'dókí rií tĩ yịi ã ndúgé.

⁸ Sịmónã Pétēró kã tã 'dĩri ndree 'dini, ịri ní kũmũcí ùtịzú Yésũ ẹndrẹti gé, ịri ní 'yozú kĩnĩ, “Úpí, 'í mụ mà jẹlé gá 'dịisĩ rá, mávé ùnjĩkanyã ambamba.” ⁹ Sịmónã Pétēró pi 'bá adri'bée ịri be trụ rĩ pi be céré ãyãkí tã kọpi ní ị'bí uruzú 'dĩri sị ãyãyã. ¹⁰ Ịri ọgũpịi Zēbēdayō ẹnjịpịi Yōkóbū pi Yūwánī be, ãyãkí kpá tã 'dĩri sị ãyãyã.

Yésũ ní 'yozú Sịmónã ní kĩnĩ, “Mí adri ịrị sị ku. Í'dózú ǎndrū mụzú drịdrị, ịmi ímụ 'bá ísé ịjị má ní, sũ ịmi ní ị'bí 'beé rĩ tịni.” ¹¹ Kúru kọpi ní ịvé kúlúmgbá rĩ pi jịzú mụzú yịi tị gé 'dãá, kọpi kukí ịvé ngá rĩ pi ǎrēvú céré kú 'dịgé, kọpi 'dekí mụy Yésũ vú sị.

*Yésũ idrí 'bá ùfú ní nyaá ni
(Mâtáyo 8:1-4; Mǎrǎkō 1:40-45)*

¹² Yésũ kã rií adrií kũrú ǎzi agá 'dãá, ágó ǎzi ùfú ní nyaá ni kã Yésũ ri ndree, ịri ní kũmũcí ùtịzú, 'í drị sịzú vũgá Yésũ ẹndrẹti gé, ịri ní Yésũ ri mǎzú drị ịrị sị kĩnĩ, “Úpí, ícọ dō rá, mĩ sē ùfú nōri ã dẹ mà rụ'bá gá sị, mà rụ'bá ẹ ícá rí ule.”

¹³ Yésũ ní 'í drị suzú ágó rĩ úlózú, ịri ní 'yozú kĩnĩ, “Á lē mi idrí rá. Ùfú 'dĩri ã dẹ mĩ rụ'bá gá sị rá!” Koro ùfú rĩ ní dẹzú ágó rĩ ã rụ'bá gá sị.

¹⁴ Yésũ ní 'yozú ágó rĩ ní kĩnĩ, “Lē mĩ lū tã 'dĩri 'bá ǎzi ní ku, 'í mụ mi i'daá átálágú rĩ ẹndrẹti gé, 'í sē ngá ĩ ní zǎá rọbọṅọ rú ni pi sũ tǎimbị Mósē vé rĩ ní 'yoó rĩ tịni, 'bá rĩ pi ã nịkí rí 'yozú kini, ùfú rĩ dẹ mĩ rụ'bá gá sị gí.”

15 Kúru Yésũ vé tã ní ayizú mužú ãngũ rĩ pi agásĩ, 'bá bĩtrĩká ímúkí tã ĩri ní riú ímbá rĩ yĩ, ãzini ě ídrí rí ĩ ĩvé drã agásĩ. 16 'Bo Yésũ ri 'i ęndĩĩ mužú vũrã 'bá ãkó ni gé Múngú ri zĩĩ.

*Yésũ ídrí 'bá pá be 'bĕlé'béle ni
(Mátáyo 9:1-8; Mārákō 2:1-12)*

17 U'dú ãlu, Yésũ kã riú 'bá rĩ pi ímbá, Fãrúsĩ† rĩ pi, 'bá tãĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi be, ímúkí gúrú ãndĩãndĩ ãngũ Gãlĩláyã vé rĩ agá rĩ pi agásĩ, ãzini gúrú ãndĩãndĩ ãngũ Yũdáyã vé rĩ agá rĩ pi agásĩ, urukō'bee íngákí kũrú Yęrúsãlemã vé rĩ agá, kōpi rikí tã Yésũ ní ímbá rĩ yĩ. Úpí sę Yésũ ní ũkpō 'bá drã be rĩ pi ídrízú. 18 Āgō urukō'bee í'dúkí ágó pá be 'bĕlé'béle ni ímúzú pórōšĩ sĩ. Kōpi ũ'bĩkí kōdō ũkpō sĩ, lĕkí ágó rĩ jĩ mužú 'bãã Yésũ ęndręti gé jó agá 'dãã. 19 'Bá rĩ pi ní adriú bĩtrĩká rĩ sĩ, kōpi ndãkí ũ'dũ tí, kōpi ní tuzú jó rĩ drĩgé 'dãã, kōpi ní jó rĩ ě drĩ ĩñanyãzú, kōpi ní ágó rĩ ísúzú ímúzú ĩrivé pórōšĩ rĩ be vũgá Yésũ ęndręti gé 'bá bĩtrĩká rĩ pi ãsãmvú gé nõó.

20 Yésũ kã 'bá 'dĩ'bee vé ę'yĩngará ndreé, ĩri ní 'yozú ágó pá be 'bĕlé'béle rĩ ní kĩnĩ, "Má ũndĩgó, á trũ mi mívę ũnjĩkãnyã agásĩ gĩ."

21 Fãrúsĩ rĩ pi 'bá tãĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi be, rikí ũsũũ ĩ ęsĩ agá 'dãlé kĩnĩ, "'Bá 'dĩri ã'di 'i Múngú ri ĩnjĩĩpi ku 'dĩri? Ā'di ri ícó 'bá trũ ũnjĩkãnyã

† 5:17 5:17 Fãrúsĩ: Fãrúsĩ rĩ pi ngúlúmũ Yãhũđĩ rĩ pi vé tãĩmbĩ Mósę vé rĩ ru'bá tĩtĩ rĩ pi. Kōpi 'dukí ídrí rĩ pi vé tã, ãzini mãlãyĩká rĩ pi vé tã 'bãã tã ãmbúgú rú, kōpi ę'yĩkí rá 'yozú kĩnĩ, 'bá ũdrã'bá gĩ rĩ pi gō íngá ídri rú rá. 'Í lã ęzi 23:8.

agásĩ nĩ? Adri 'yená Múngú ri 'bá trũ ùnjĩkãnyã agásĩ nĩ kuyé?"

²² Yésũ ní tã kôpi ní rií ùsũú rĩ rá, ìri ní kôpi zizú kĩnĩ, "Ngá ìmi ní rizú tã ùsũú ìmi ẹsì agá 'dĩni rĩ ã'di? ²³ Tã adriipi mũnyámunya rĩ íngõri? Mâ 'yo rí, 'Trũkí mi mívé ùnjĩkãnyã agásĩ gí' 'dĩni? Dõku mâ 'yo, "Í nga uru ẹcĩ tuú'? ²⁴ 'Bo á lē lūú ìmi ní 'yozú kìnĩ, ma 'Bá Mvã 'i,‡ ma ùkpõ be ùnjĩkãnyã trũzú vũ drĩgé nōgó." Ìri ní 'yozú ágó pá be 'bélé'béle rĩ ní kìnĩ, "Í nga uru, 'í 'du mívé pórõsì, 'í mvi 'bětí."

²⁵ Koro ágó rĩ ní íngázú kôpi ẹndrẹti gé 'dĩgé, ìri ní ívé pórõsì 'duzú, ìri ní 'dezú mužú, ri Múngú ri íngú mužú. ²⁶ 'Bá rĩ pi ãrěvú céré ãyãkí tã 'dĩri sĩ ãyãyã, kôpi íngúkí Múngú ri rá. Ùrĩ ìmvú kôpi rá, kôpi ní 'yozú kìnĩ, "Bá ndrekí tã ãyãzú ãyãyã ni ãndrũ gí."

Yésũ zì Lévĩ rì

²⁷ Tã 'dĩri ã vùdrĩ gé, Yésũ ní fũzú kũrú rĩ agásĩ, ìri ní ágó ãzi mũfěngã umbe jezú rĩ u'dubúpi ni ndrezú, rú ni LévĩŠ 'i, úrí kuú ívé jó rizú mũfěngã umbe jezú rĩ u'duzú 'bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ ní rĩ agá. Yésũ ní 'yozú ìri ní kìnĩ, "Mí ímú mâ pámvú ùbĩí." ²⁸ Lévĩ ní ngá rĩ pi ãrěvú kuzú céré, ìri ní Yésũ ã pámvú ùbĩzú mužú.

²⁹ Kúru Lévĩ ní ùmũ údézú ãmbúgú ívé ãngá 'dãá, ìri ní Yésũ rì zizú ùmũ rĩ gé, zì 'bá

‡ **5:24** 5:24 'Bá Mvã: Yésũ zì 'i 'Bá Mvã lüzú kìnĩ, 'i Kúrísitõ 'i, 'i mãlũngã rĩ ru mužú nyonyo. 'Í lã Dãnyélẽ 7:13-14. **Š 5:27** 5:27 Lévĩ: Lévĩ vé rú ãzi rĩ Mátayo 'i. Mátayo gõ adrii 'bá Yésũ ã pámvú ùbĩipi ni.

kárakarã mũfẽngã umbe jezú rĩ u'du'bán rĩ pi 'bã uruko'bee be ũmũ rĩ gé 'dãã ãndĩ. ³⁰ 'Bo Fãrũsĩ rĩ pi 'bã tãĩmbĩ ímbã'bán rĩ pi be, rikĩ unuú 'bã Yẽsũ ã pámvú ũbĩ'bán rĩ pi ní kĩnĩ, “Ngã ãmi ní rizú ngã nyazú, ãzini ngã mvuzú 'bã mũfẽngã umbe jezú rĩ u'du'bán rĩ pi be, ãzini 'bã ũnjĩkãnyã 'o'bán rĩ pi be trũ rĩ ã'di?”

³¹ Yẽsũ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Bã drã ãkó rĩ ndã 'bã ũjó sãepi ni ku, 'bã drã be rĩ, ãri 'bã ũjó sãepi rĩ ndã nĩ. ³² Mã ímũ 'bã tã 'o'bán pĩrĩ rĩ pi zĩ ẽsĩ újã kuyé, 'bo mã ímũ 'bã ũnjĩkãnyã 'o'bán rĩ pi zĩ, kôpi ã újãkĩ ẽsĩ.”

Ãnyãngã a'bingará

(Mátãyo 9:14-17; Mãrãkõ 2:18-22)

³³ Kôpi ní 'yozú Yẽsũ ní kĩnĩ, “Yũwãnĩ vé 'bã ãri ã pámvú ũbĩ'bán rĩ pi rĩ ã 'bi ngã nyangará sĩ rá, kôpi rĩ Múngú rĩ zĩ rá, ãzini 'bã Fãrũsĩ rĩ pi vé tã 'du'bán nga'bán rĩ pi kpã rĩ 'o' dĩni rá pĩrĩ, 'bo mívé 'bã mĩ pámvú ũbĩ'bán rĩ pi rĩ ngã nya rá, ãzini ngã mvu rá ãsĩ?”

³⁴ Yẽsũ ní újãzú kôpi ní kĩnĩ, “Kẽrẽgú õmũrũgõ rĩ vé rĩ dõ drĩ ũmũ ímũ'bán õmũrũgõ rĩ jengará gã rĩ pi ãsãmvú gé anigé, ãmi ícõ 'yo kẽrẽgú rĩ vé ũmũ rĩ pi ã a'bikĩ ã ngã nyangará sĩ 'dĩni rá? ³⁵ 'Bo sã ãzi rĩ ímũ 'dĩ'dĩ, kãdõ ímũ õmũrũgõ rĩ vé kẽrẽgú 'dujũ kôpi ãsãmvú gé sĩ, kũru ú'dũ 'dãri gé, kôpi ímũ ã 'bi ngã nyangará sĩ.”

³⁶ Kũru Yẽsũ ní nãpĩ ãzi ũlũzú kôpi ní kĩnĩ, “Bã ãzi ícõ bõngõ ú'dĩ ní ãsĩ bõngõ dãepi gĩ ni vé ũlẽ ícĩ õzũũ ãnĩ ku. 'O dõ 'dĩni, ãri sã bõngõ ú'dĩ rĩ ãsĩ rá, bõngõ ú'dĩ rĩ pi úmũkĩ ã bõngõ ũkũ rĩ be ku. ³⁷ 'Bã ãzi ícõ vĩnyõ ã ní zoó ú'dĩ rĩ ni tõo

lã'bu ĩ ní ící jũrú rú ũku ni agá ku. 'Bá rĩ tō dō vinyō rĩ lã'bu ĩ ní ící jũrú rú ũku ni agá, jũrú rĩ ãfi rá, ĩri sē vinyō rĩ dā vūgá, jũrú rĩ gō ábá rá. ³⁸ Lē vinyō ú'dí rĩ, ã dākí jũrú ú'dí agá. ³⁹ 'Bá rĩ mvu dō vinyō draápi dradra rĩ gí, ícó vinyō ú'dí* rú draápi ku rĩ mvuú ku, ĩri 'yo, 'Vinyō draápi dradra rĩ múké nĩ.' ”

6

Fãrusĩ rĩ pi zikí Yēsũ ri ụ'dụ Sābátã vé rĩ ã tã sĩ

(Mātáyo 12:1-8; Mārākō 2:23-28)

¹ Ụ'dụ ãlu Sābátã sĩ, Yēsũ pi rikí eļiị mvuzú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be ómvú ãnyá vé ni agásĩ, ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ã urukọ ní ãnyá rĩ pi ē drị ucezú anyizú cizú. ² Fãrusĩ rĩ pi ní Yēsũ ri zizú kīnĩ, “‘Bávé tãimbị kīnĩ, ã ngakí ezi ụ'dụ Sābátã vé rĩ gé ku píri, ngá ĩmi ní tãimbị rĩ ñozú, ãnyá ē drị ucezú anyizú cizú ụ'dụ Sābátã vé rĩ gé rĩ ã'di?”

³ Yēsũ ní újázú kọpi ní kīnĩ, “‘Īmi lãkí tã 'bāgú Dāwụdị ní 'oó ívé 'bá rĩ pi be sã ebiři ní kọpi fuzú rĩ gé rĩ kuyé? ⁴ 'Bāgú Dāwụdị nga fií Jó Múngú vé rĩ agá 'dǎá, í'dụ pánga ĩ ní údé 'bǎá kuú Múngú ẹndrẹti gé tã be uletere 'yéná atala rĩ pi ní rií nyaá nĩ rĩ nyaá, sē urukọ ni nyaá ívé 'bá rĩ pi ní.” ⁵ Yēsũ ní kúru 'yozú kọpi ní kīnĩ, “‘Ma 'Bá

* **5:39** 5:39 Vinyō ú'dí: Ụ'dụkọ múké Yēsũ ní ímbá rĩ adri sụ vinyō ú'dí rĩ tịni, tãimbị Mósē vé rĩ adri sụ vinyō ũku rĩ tịni.

6:4 6:4 1 Sāmūélē 21:1-6

Mvá 'i, ma Úpí ú'dú Sābátã vé rĩ* drĩgé ãmbúgú nĩ.”

Yēsũ idrí ágó ãzi drĩ be 'bēlé'béle ni ú'dú Sābátã vé rĩ gé

(Mātáyo 12:9-14; Mārākō 3:1-6)

⁶ Ú'dú Sābátã vé rĩ ãzi gé, Yēsũ ní mužú fizú Jó Múngú ri Zizú rĩ agá 'dǎá, ĩri ní rizú 'bá rĩ pi ímbázú, ísú ágó ãzi drĩ ëndépi be 'bēlé'béle ni jó rĩ agá 'dǎá'dǎ. ⁷ Fārúsĩ rĩ pi 'bá tǎĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi be, rikí létĩ ndǎá, ĩ tōkí rí Yēsũ ri ãní bēnĩ, kōpi tēkí nyo ríi Yēsũ ri ndreé, dō tǎnǎ ĩri ágó 'dĩri idrí ú'dú Sābátã vé rĩ gé rá. ⁸ 'Bo Yēsũ nĩ tǎ kōpi ní ríi ũsũú rĩ rá, ĩri ní 'yozú ágó drĩ be 'bēlé'béle rĩ ní kĩnĩ, “Í nga uru, mí ímú pá tuú 'bá rĩ pi ëndretĩ gé 'dĩgé.” Ágó rĩ ní íngázú ímúzú.

⁹ Yēsũ ní kúru 'yozú Fārúsĩ rĩ pi ní 'bá tǎĩmbĩ ímbá'bá rĩ be kĩnĩ, “Á lē drĩ ĩmi zĩ, ngá ĩ ní lēē ã 'okí ú'dú Sābátã vé rĩ gé rĩ ã'di? Á 'okí tǎ múké yǎ, dōku ã 'okí tǎ ũnjĩ? Ē idríkí 'bá rĩ pi yǎ, dōku ã ú'dĩkí 'bá rĩ pi?”

¹⁰ Yēsũ ní 'bá rĩ pi úndrészú 'í gǎrǎ gá sĩ kúrũ, ĩri ní 'yozú ágó rĩ ní kĩnĩ, “Mí ũjũ mí drĩ.” Ágó rĩ ní 'ĩ drĩ ũjũzú. Ágó rĩ ě drĩ gō ícá múké. ¹¹ 'Bo 'bá tǎĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi Fārúsĩ rĩ pi be, kōpi ã 'a ve Yēsũ ní ũnjĩ ũnjĩ. Kōpi 'bǎkí ríi Yēsũ ã tǎ líi, lészú ĩri 'dĩzú drǎzú 'dĩsĩ rá.

* **6:5** 6:5 Úpí ú'dú Sābátã vé rĩ: Yǎhúdĩ rĩ pi ri ú'dú Sābátã vé rĩ ígá kĩnĩ, Múngú gbi ngá 'bũ gé rĩ pi vũ drĩgé rĩ pi be céré 'du caá ú'dú áziyá, kúru ĩri ní uvuzú ú'dú Sābátã vé rĩ gé. Múngú ri 'yengá Úpí Sābátã vé ni, kúru Yēsũ kĩnĩ, 'i Úpí Sābátã vé ni, kĩnĩ 'i Múngú 'i. 'Í lǎ Wũngará 20:8-11.

*Yésũ ùpě 'bá áyúáyũ ni pi mụdrị drị ni ìrị
(Mátáyo 10:1-4; Mārākō 3:13-19)*

¹² Ụ'dụ ãzi sī, Yésũ nga tuụ muụ írã drịgé Múngú ri zị, zị Múngú ri 'dālé ìnị be rã. ¹³ Ængũ rĩ kã ówụ, ìri ní ívé 'bá 'ì pámvú ùbĩ'bá rĩ pi zizú ímúzú 'í vúgá nǎlé, ùpě 'bá mụdrị drị ni ìrị adrií ívé 'bá áyúáyũ ni pi† rú. ¹⁴ 'Bá ìri ní ùpěé rĩ pi ã rú 'dī, Sīmónã (ìri ní zị Pétēró rĩ 'i), édrịpị Ændēréyã 'i, Yūwánĩ 'i, Yūwánĩ édrịpị Yōkóbũ 'i, Pílípũ 'i, Bātīlímáyō 'i,‡ ¹⁵ Mátáyo 'i, Tórnã 'i, Yōkóbũ Æláfáyō mvọpị 'i, Sīmónã úvá 'bãapi 'bá ívé rĩ pi ē ìsúkí rí drīwālã rĩ 'i, ¹⁶ YúdãŦ Yōkóbũ mvọpị 'i, ãzini Yúdã Ìsīkārīyótã gōopi Yésũ ã ùli 'beépi rĩ 'i.

*Yésũ ìmbá 'bá rĩ pi, ãzini ídrị 'bá drã be rĩ pi
(Mátáyo 4:23-25)*

¹⁷ Yésũ pi ívé 'bá 'ì pámvú ùbĩ'bá rĩ pi be, kọpi kã ísị ímúzú írã drịgé 'dãásī, kọpi ímúkí áwí adrií kuú ãngũ kpãkpã ni gé. Ìrivé 'bá ìri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ã urụkọ kárakarã tukí pá kuú 'dãá. Æzini 'bá bītríkã íngá'bá ãngũ Yūdáyã vé rĩ gé, kūrú Yērúsálémã vé rĩ gé, kūrú Táyã vé rĩ gé, ãzini kūrú Sídónã vé rĩ gé rĩ pi be úmúkí ì cére kuú 'dãá. ¹⁸ Kọpi ímúkí tã Yésũ tị gé rĩ yị, kọpi lēkí Yésũ ē ídrị ì. 'Bá ri'bá ìzãngã nya'bá índrị ùnjí rĩ pi drịgé rĩ pi, Yésũ ídrị kọpi rá. ¹⁹ 'Bá

† **6:13** 6:13 'Bá áyúáyũ rĩ pi: 'Bá áyúáyũ rĩ pi, Yésũ sē kọpi ní ùkpō, ri kọpi pēé muụ 'bá rĩ pi ìmbá, índrị ùnjí rĩ pi údró, ãzini tã áyázú áyāyã ni pi 'oó. ‡ **6:14** 6:14 Bātīlímáyō: Bātīlímáyō ri ì kpá zị Nātānāyélē 'i. 'Í lã Yūwánĩ 1:45. § **6:16** 6:16 Yúdã: Yúdã ri ì kpá zị Tádáyō 'i. 'Í lã Mátáyo 10:3; Mārākō 3:18.

ãlu ãlu lã Yësũ ã rụ' bá úló, ã'diātāsīyã ũkpõ 'bá ídrízú rĩ íbí ìfũú rụ' bá ni gélésĩ, ídrí 'bá rĩ pi ãrěvú céré.

Tākiri āzini īzāngā
(Mātáyo 5:1-12)

²⁰ Yësũ ní 'i újázú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ' bá rĩ pi ndrezú, ĩri ní 'yozú kīnĩ,

“Īmi 'bá ngá ākó rĩ pi, ĩmi ímú tākiri ĩsú rá,
ã'diātāsīyã mālūngā Múngú vé rĩ ímú adri ĩmivé ni.

²¹ Īmi 'bá ẹbírí ní rií fụú rĩ pi, ĩmi ímú tākiri ĩsú rá,
ã'diātāsīyã ĩmi ímú ngá ĩsú ẹpízú āní rá.

Īmi 'bá ri' bá āá ngo' bée rĩ pi, ĩmi ímú tākiri ĩsú rá,
ã'diātāsīyã ĩmi ímú ọgúngará gụ rá.

²² 'Bá rĩ pi ndrekí dō ĩmi ũnjí,
kọpi gākí dō ĩmi sī, kọpi dō ri ĩmi u'da,
kọpi dō ri ĩmi rụ 'yo ũnjí 'Bá Mvá vé tã sī,
ĩmi ímú tākiri ĩsú rá.

²³ “Ọtú kọpivé ẹtẹpịi 'okí nyo nẹbĩ rĩ pi 'dini. Kúru tã 'dĩ' bée kãdō ímú ĩ 'oó, lã ĩmi adrikí āyĩkō sī, ã'diātāsīyã Múngú ri ímú ĩmi ũfě 'bũ gé 'dálé rá.

²⁴ “‘Bo īzāngā rĩ úmvúlésĩ ímú adri ĩmivé ni, ĩmi adri' bá ã' bú be ambamba 'dĩ' bée,
ã'diātāsīyã ĩmi ĩsúkí āyĩkō nyọkú drịgé nōgó gí.

²⁵ Īzāngā rĩ úmvúlésĩ ímú adri ĩmivé ni, ĩmi 'bá adri' bée ānyāngā be kárakará 'dĩ' bée,
ã'diātāsīyã ĩmi úmvúlésĩ ímú adri ẹbírí sī.

Īzāngã rĩ úmvúlésĩ ímụ adri ĩmivé ni, ĩmi ri'ba
 ọ́gúngará gụ'ba 'dĩ'bée,
 ã'diātāsīyā ĩmi úmvúlésĩ ímụ ĩzāngã ịsụ,
 āzini ĩmi āá ngo.

²⁶ Īzāngã rĩ úmvúlésĩ ímụ adri ĩmivé ni, ĩmi 'ba
 ĩ ní rií íngúngū 'dĩ'bée,
 ã'diātāsīyā ĩmi ẹ'bípịi rikí nyo ọtụ nẹbị ũnjó
 rú rĩ pi íngú 'dĩri tịni."

*Lē ĩmi lēkí ĩmivé ari'ba rĩ pi lēlē
 (Mātáyo 5:38-48; 7:12a)*

²⁷ "Bo ĩmi ri'ba ma yị'ba 'dĩ'bée, á lē 'yoó ĩmi
 ní 'dini, lē ĩmi lēkí ĩmivé ari'ba rĩ pi lēlē, lē ĩmi
 'okí tā múké 'ba ĩmi ndre'ba ũnjí rĩ pi ní. ²⁸ ĩmi
 zíkí Múngú ri, ã sē rí tākíri 'ba ĩmi wā'ba rĩ pi ní,
 āzini 'ba ĩmi 'o'ba ũnjí rĩ pi ní. ²⁹ 'Bá āzi sa dō
 mī gbángírí, mí újá ĩri ní āzi rĩ, ã sa. 'Bá āzi 'dụ
 dō mívé bōngó akoóko rĩ, 'í sē ĩri ní mívé bōngó
 ágá vé rĩ ĩndĩ. ³⁰ 'Bá āzi zị dō ngá mí vúgá, 'í sē
 ĩri ní ngá ĩri ní zị rĩ. 'Bá āzi 'dụ dō ngá mívé ni,
 lē mī zị gōó vulé ku. ³¹ Lē ĩmi 'okí tā múké 'ba
 urukọ'bée ní, sū ĩmi ní lēé kọpi ã 'okí ĩmi ní rĩ
 tịni.

³² "Īmi lēkí dō 'yéńá 'ba ĩmi lē'ba rĩ pi áyu,
 Múngú ri nyo ícọ ĩmi ní tākíri sē rá? Ịsúzó 'ba
 ũnjíkānyā 'o'ba rĩ pi lēkí kpá 'ba ĩ lē'ba rĩ pi
 ĩndĩ. ³³ ĩmi 'okí dō tā múké rĩ 'yéńá 'ba ĩmi 'o'ba
 múké rĩ pi ní, ĩmi tākíri ịsụ íngóni? Ịsúzó 'ba
 ũnjíkānyā 'o'ba rĩ pi ri ẹsị múké 'bā 'ba ĩ 'o'ba
 múké rĩ pi ní. ³⁴ ĩmi dō 'yéńá ri ngá sē mēri rú
 'ba ícọ'ba mēri rĩ ũfē'ba rá rĩ pi ní, ngá múké ĩmi
 ní ịsụ 'a ni gé 'dīgé rĩ ã'di? 'Bá ũnjíkānyā 'o'ba rĩ

pi kpá ri ngá sê 'bá ùnjĩkãnyã 'o'bá rĩ pi ní męřĩ rú ìndĩ, ã'diãtãsiyã kôpi ùşşũkĩ kìnĩ, ngá ĩ ní sêë rĩ, ĩ ícò ùfē gō ĩ ní vúlé rá.

³⁵ “Bo lē ĩmi lēkĩ ĩmivé ari'ba rĩ pi lēlē, lē ĩmi 'okĩ kôpi múké. Lē ĩmi sēkĩ męřĩ kôpi ní, lē ĩmi 'bãkĩ ęşĩ 'yozú kìnĩ, kôpi ã újãkĩ ngá ĩmi ní sêë męřĩ rú rĩ gōó vúlé 'dĩni ku. Kúru ĩmi ímụ ãndēma įşşũ ãmbúgú. 'Bũ gé 'dãlé, ĩmi ímụ adri anji Múngú Ũkpō 'Dĩpa vé ni, ã'diãtãsiyã ĩrivé ęşĩ múké 'bá ōwō'dĩfō sē'bá ku rĩ pi ní, ãzini 'bá ùnjĩkãnyã 'o'bá rĩ pi ní. ³⁶ Lē ĩmĩ ęşĩ ã adri ĩdrĩkĩdri 'bá ụřukọ'bée ní, sũ ĩmi Ẹtẹpi 'bũ gé rĩ ę ęşĩ ní adrií ĩdrĩkĩdri ĩmi ní rĩ tĩnĩ.

*Ā 'yokĩ 'bá āzi vé tã ùnjĩ ku
(Mãtãyo 7:1-5)*

³⁷ “Lē ĩmi lĩkĩ tã 'bá āzi drĩgé ku, ã lĩkĩ rĩ kpá tã ĩmi drĩgé ku. Lē ĩmi 'yokĩ 'bá āzi ní ĩri 'bá ùnjĩ 'dĩni ku, ã 'yokĩ rĩ kpá ĩmi 'bá ùnjĩ ku. Lē ĩmi trũkĩ 'bá ụřukọ'bée ĩvé ùnjĩkãnyã agásĩ rá, Múngú ã trũ rĩ ĩmi ĩmivé ùnjĩkãnyã agásĩ bēsĩnĩ.

³⁸ ĩmi sēkĩ dō ngá 'bá āzi ní, ĩ kpá újã sē ĩmi ní ãmbúgú. ĩ ngá rĩ ỳ'bĩ ĩmi ní ãmbúgú, ĩ ùmĩmĩ, ĩ ya, drĩ ni ri ayi vũgá sĩ, ĩ kúru dã ĩmivé ngá agá. Ngá ĩmi ní ngá ỳ'bĩzú rĩ, ĩ kpá gō ngá ỳ'bĩ sē ĩmi ní ãnĩ.”

³⁹ Ẹşşũ gō 'bá rĩ pi ní nãpĩ āzi ùlũú kìnĩ, “Bá mĩ be ęşĩpi gĩ rĩ nyo ícò ógúpĩ mĩ be ęşĩpi gĩ rĩ se mužú 'í vũgá sĩ rá? Kôpi ícókĩ nyo u'deë ĩřĩtró 'bũ agá ku? ⁴⁰ 'Bá ĩ ní rií ímbá rĩ ícò 'bá ĩ ímbápi rĩ ndēé ku, 'bo ímbákĩ dō 'bá rĩ gĩ, ĩri ímụ adri sũ 'bá 'i ímbápi rĩ tĩnĩ.”

41 “Mi ngá mǎdǎŋá 'deépi mí ógúpì mị gé rĩ ndre rá pírí, 'bo ngá 'deépi mí mị gé usegúgú 'dĩri, 'í ndre ku ǎsĩ? 42 Mi ícò 'yo mívé ùndĩ ní, 'í sē mǎ ìpē ngá 'deépi mí mị gé 'dĩri ǎmvé, 'bo ngá 'deépi mí mị gé usegúgú 'dĩri, 'í ndre ku ǎsĩ? Mi 'bá riípi mi 'bǎápi kú tǎ bē pìrì 'dĩri, lē mǎ ìpē ngá 'deépi mí mị gé usegúgú 'dĩri ùgbále, mí íbì rí ngá 'deépi mí ógúpì mị gé rĩ ìpēé ndō.

*Peṭì múké rĩ ì nǐ ǎmá ìrivé ù'a sǐ
(Mǎtáyo 7:17-20; 12:34b-35)*

43 “Peṭì múké rĩ, ícò 'aá ù'a be ùnjí ku, peṭì ùnjí rĩ, ícò 'aá ù'a be múké ku. 44 Ì peṭì rĩ nǐ ǎmá ìrivé ù'a sǐ. 'Bá ǎzi ícò peṭì ì ní zìjì fìgì 'dĩri vé ù'a ìtǐi peṭì ùcékúcé be ní sígé ku, dōku 'bá ǎzi ícò vinyō vé ù'a ìtǐi peṭì túngú ní sígé ku. 45 'Bá múké rĩ, ìri tǎ múké 'o, ǎ'diātǎsǐyǎ ìrivé ẹsì múké. 'Bá ùnjí rĩ, ìri tǎ ùnjí 'o, ǎ'diātǎsǐyǎ ìrivé ẹsì ùnjí. Átángá ìri ní átá rĩ, ìri íbì íngá ìri ẹsì agá.”

*Nǎpí 'bá ìrǐ jó sǐ 'bá rĩ pi vé rĩ
(Mǎtáyo 7:24-27)*

46 Kúru Yésũ ní 'yozú kǐnǐ, “Ìmi ri ma zì ‘Úpí, Úpí’, tǎ má ní lúú ìmi ní rĩ, ìmi 'dujú ngaá ku ǎsĩ? 47 'Bá mǎvé tǎ yìpi rá, tǎ ní 'dujúpi ngaápi rá rĩ, 48 ìri adri sũ 'bá jó sǐpi írǎ drǐgé, 'bù ní gaápi kujúpi vǔgá 'dǎá rĩ tǐnì. Yìjì kǎ tǐjì jó rĩ ìmùlúú lēé jó rĩ ayaá 'í dé vǔgá, jó rĩ ǎrì kuyé, ǎ'diātǎsǐyǎ sǐkì jó rĩ ùkpó ùkpó. 49 'Bo 'bá mǎvé tǎ yìpi rá, tǎ ní 'dujúpi ngaápi ku rĩ, ìndré sũ 'bá jó sǐpi nyōkú agá, ndjù ní ǎ'bǎápi ùkpó ùkpó kuyé rĩ tǐnì. Yìjì kǎ tǐjì jó rĩ ìmùlúú, ze jó rĩ ùñōó 'í dé vǔgá.”

7

*Yēsũ ídrí ũgalaku rĩ vé ãtí'bá
(Mâtáyo 8:5-13; Yũwánĩ 4:43-54)*

¹ Yēsũ kã tã 'dĩ'bée átá deḡé 'bá rĩ pi ní gí, ĩri ní 'dezú mužú Kãpārãñãũmã gá. ² Kũrũ rĩ agá 'dãá, ũgalaku ãngáráwá rĩ pi vé rĩ* vé ãtí'bá ĩri ní lée ambamba rĩ, drã ru ĩri ũnjĩ ũnjĩ, lē drãádrã. ³ Ũgalaku rĩ kã Yēsũ vé tã yĩ, ĩri ní 'bá ambugu Yãhũḍĩ rĩ pi vé rĩ pi ã urũko pēzú mužú Yēsũ ri zĩzú, ē ímũ rĩ ívé ãtí'bágú rĩ ídrí. ⁴ Kõpi kã caá Yēsũ vúgá 'dãá, kõpi ní Yēsũ ri mãzú kĩnĩ, “Ãngáráwá ãmbúgú rĩ, ĩri 'bá múké, lē mĩ ímũ ĩrivé ãtí'bá drã ní ruḡ rĩ ídrí, ⁵ ã'diãtãsiyã ãngáráwá rĩ lē 'bávé 'bá rĩ pi ambamba, si 'bá ní Jó Múngú ri Zĩzú ni.” ⁶ Kúru Yēsũ ní 'dezú mužú kõpi be trũ.

Kõpi kã caá ĩnyĩñá 'dãá, ãngáráwá rĩ pi vé ãmbúgú rĩ ní ívé ũndĩ urũko'bée pēzú mužú Yēsũ vúgá 'dãá, kõpi ní ãngáráwá rĩ vé átángá ũlũzú Yēsũ ní kĩnĩ, “Úpĩ, mĩ iza mĩ sã ímũzú mávé ãngá nõó ku, ã'diãtãsiyã 'í ndē ma ãmbũgũ sĩ rá, mĩ ícõ ímũ mávé ãngá nõó ku. ⁷ Á mu mí vúgá 'dĩlé kuyé, ã'diãtãsiyã 'í ndē ma ãmbũgũ sĩ rá. Lē mĩ átá átángá rĩ, mávé ãtí'bá rĩ ícõ ídrí rá. ⁸ ãngáráwá urũko'bée anigé má drĩlé gá, kõpi má ní tãĩmbĩ sē nĩ, ãngáráwá urũko'bée anigé mã pálé gá, ma kõpi ní tãĩmbĩ sē nĩ. Ma ícõ 'yo ãlu ni ní, “Í mu, ' ĩri mu rá. Ma ícõ 'yo ãzi ni ní,

* **7:2** 7:2 Ũgalaku ãngáráwá rĩ pi vé rĩ: ĩri ãngáráwá mũḍũrũlũ ãlu rĩ pi ē drĩ koopi ni.

'Mí ímú,' ìri ímú rá. Ma ícò 'yo mávé àtí' bá rĩ ní, "Í 'o 'díní,' ìri tã rĩ 'o rá."

⁹ Yèsù kã tã ì ní ùlùú 'í ní 'dĩri yìì, sê ìri ní àyāngará, ìri ní 'i újázú 'bá bītríká mụ' bá 'î vùdrĩ gé sī rĩ pi vùgálé, ìri ní 'yozú kòpi ní kīnī, "Ìsèrélē agá nōgò, má ìsù drĩ 'bá àzi ẹ'yīngará be ùkpó ùkpó sù ágó 'dĩri vé rĩ tịnị kuyé!" ¹⁰ Àgò ì ní pèé 'dã'bée kã ì újá gòó 'bètì 'dãá, kòpi cakí ìsù àngaráwá rĩ vé àtí' bá rĩ ídrí gí.

Yèsù ídrí ọwúzìgò àzi vé mvá ágó drāapi gí ni

¹¹ Tã 'dĩri ã vùdrĩ gé, koro Yèsù ní 'dezú mužú kūrú Nāinī vé rĩ gé, 'bá ìri ã pámvú ùbī' bá rĩ pi 'bá bītríká rĩ pi be 'dekí mužú ìri ã vùdrĩ gé sī ìndī. ¹² Kòpi kã caá ìnyinà kūrú rĩ vé kẹ̀tìlẹ̀ gá 'dãá, kòpi ndrekí 'bá rĩ pi ri ọwúzìgò rĩ vé mvá àlukúta drāapi gí rĩ vé àvũ 'dụ mužú. 'Bá bītríká 'dekí mužú ùkú rĩ vùgá sī ìndī. ¹³ Úpí Yèsù kã ọwúzìgò rĩ ndreeé, ìzāngā fi ẹ̀sì ni agá, ìri ní 'yozú kīnī, "Í ngo ku."

¹⁴ Yèsù ní á'ya àvũ rĩ 'dụzú rĩ úlózú, 'bá àvũ 'dụ' bá rĩ pi ní pá tuzú. Yèsù ní 'yozú kīnī, "Kẹ̀rìmvá 'dĩri, 'í nga ọrụ." ¹⁵ Àvũ rĩ ní ìngázú úrízú ọrụ sī, ìri ní 'dózú átázú, Yèsù ní ìri sèzú gòzú ẹ̀ndrẹ̀pì vùgá 'dãá.

¹⁶ 'Bá rĩ pi àrèvú céré rukí tã Yèsù ní 'oó 'dĩri rá, sê kòpi ìngúkí Múngú ri rá. Kòpi kīnī, "Nẹ̀bì àmbúgú ìfū 'bá àsámvú gé gí. Múngú ímú ívé 'bá rĩ pi ẹ̀ ìzā kongará gá." ¹⁷ Tã Yèsù ní 'oó 'dĩri ayi mužú àngū Yũdáyā vé rĩ agásì, àzini àngū jẹ̀lẹ̀ gá sī rĩ pi agásì céré.

*Yēsũ pi vé tã Yũwãnĩ Bãtízĩmũ sēepi rĩ be rĩ
(Mãtãyo 11:1-19)*

¹⁸ Yũwãnĩ Bãtízĩmũ sēepi rĩ vé 'bã ãri ã pámvú ũbĩ'bã rĩ pi ní tã Yēsũ ní 'oó rĩ pi ũlũzú Yũwãnĩ ní céré. Kúru Yũwãnĩ ní ívé 'bã 'ĩ pámvú ũbĩ'bã rĩ pi zizú ãrĩ, ¹⁹ ãri ní kôpi pēzú mužú Úpí ri zizú kĩnĩ, “Mi 'bã ã ní 'yoó kĩnĩ, ãri ímú 'dĩ'dĩ rĩ 'i, dõku 'bã 'bã ní rií ũtēé rĩ ãri túngú?”

²⁰ Yũwãnĩ vé 'bã ãri ã pámvú ũbĩ'bã ãrĩ 'dĩ'bée kã caá Yēsũ vúgá 'dãá, kôpi ní 'yozú Yēsũ ní kĩnĩ, “Yũwãnĩ Bãtízĩmũ sēepi rĩ ãpē 'bã ímú mi zĩ, ‘Mi 'bã ã ní 'yoó kĩnĩ, ãri ímú 'dĩ'dĩ rĩ 'i, dõku 'bã 'bã ní rií ũtēé rĩ ãri túngú?’ ”

²¹ Sã 'dãri gé, Yēsũ ídrí 'bã drã be ãndiãndí ni pi, 'bã índrí ũnjí be ni pi kárakarã, zĩ 'bã kárakarã mĩ be ěšĩ'bã gĩ ni pi ě mĩ ãngũ ndreé rá. ²² Kúru Yēsũ ní újázú 'bã Yũwãnĩ vé áyúãyũ rĩ pi ní kĩnĩ, “Ìmi mvikí gõó Yũwãnĩ vúgá 'dãá, ãmi ũlũkĩ ãri ní tã ãmi ní ndreé ãmi mĩ sĩ, ãzini ãmi ní yĩ ãmi bí sĩ rĩ. 'Bã mĩ ãkó rĩ pi nóni ãngũ ndreé rá, 'bã bãtrã rú rĩ pi ngakĩ ěcĩ tuú rá, 'bã ũfú ní nyaá rĩ pi ã rú'bã ícákĩ céré ule rá, 'bã bí be ěšĩ'bã gĩ rĩ pi ě bí zĩ 'i tã yĩ rá, 'bã ũdrã'bã gĩ rĩ pi íngákĩ gõó ídri rú rá, ãzini ã nóni ri ú'dúkó múké Múngú vé rĩ ũlũ 'bã ngã ãkó rĩ pi ní. ²³ Ìmi lũkĩ Yũwãnĩ ní 'yozú kĩnĩ, tã má ní 'oó, ãzini tã má ní 'yoó rĩ, 'bã rĩ gã dõ ma kuyé, Múngú ri ãri ní tãkĩri sē rá.”

²⁴ Yũwãnĩ vé 'bã áyúãyũ rĩ pi kã 'deé mužú gĩ, Yēsũ ní í'dózú Yũwãnĩ vé tã átázú 'bã bĩtrĩká rĩ pi ní kĩnĩ, “Ngã ãmi ní mužú ndreé ãngũ ã'wĩ cinyáfã rú rĩ agã 'dãá rĩ ã'di? Ìmi mužú 'bã ũkpõ ãkó sũ

ĩziríkõ ũlí ní ríí úvı rĩ tıñı ni ndreé? ²⁵ Dõ 'dını kuyé, ngá ĩmi ní muų ndreé rĩ ã'di? ĩmi mukı ágó bõngó suųpi ũnyĩ be ni ndreé? 'Bá bõngó ãjẽ be ni pi su'bá rĩ pi, kôpi ã'bú be ambamba, kôpi ri adri vũrã 'bãgú ní rizú adrizú rĩ gé. ²⁶ 'Bo ngá ĩmi ní muų ndreé ãngũ ã'wı cınyáfã rú rĩ agá 'dãá rĩ ã'di? ĩmi mukı nẽbı ndreé? Ĕ, á lẽ 'yoó ĩmi ní 'dını, 'bá ĩmi ní muų ndreé 'dãri ndẽ nẽbı rĩ pi rá. ²⁷ 'Bá 'dĩri Yũwãñ 'i, sĩkí ĩrivé tã Búkũ Múngú vé rĩ agá kınĩ:

“ ‘Ma mávé 'bá áyúãyũ ni pẽ muųú mí ní drıdrı, ĩri mu mí ní létı údé.’

²⁸ Á lẽ lũú ĩmi ní kınĩ, 'bá ũkú ní tıı rĩ pi ãsámvú gé, 'bá ãzi Yũwãñ ri ndẽepi ãmbũgũ sı ni ãlujánı 'dãáyo. 'Bo 'bá málũngã Múngú vé rĩ agá 'dãá ũdũmbıtã rú rĩ, ndẽ Yũwãñ ri ãmbũgũ sı rá.”

²⁹ 'Bá rĩ pi ãrẽvú céré, 'bá mũfẽngã umbe jezú rĩ u'du'bá rĩ pi be, kôpi kã tã Yësũ ní átá 'dĩri yıı, kôpi ẽ'yıkí rá 'yozú kınĩ, tã Múngú vé 'oó rĩ, ĩri pıı, ã'diãtãsiyã Yũwãñ sẽ ĩ ní bãtızımũ nı.

³⁰ 'Bo Fãrúsı rĩ pi, 'bá ĩ ní ĩmbá tãımbı Mósẽ vé rĩ nı'bá múké múké rĩ pi be, gãkí tã Múngú ní lẽé kôpi ã 'okı rĩ sı, ã'diãtãsiyã kôpi lẽkí Yũwãñ ã sẽ ĩ ní bãtızımũ ku.

³¹ Yësũ ní gõzú 'yozú kınĩ, “Mã ũ'bı rı úyú lókı nõri vé rĩ pi ngá íngónı ni sı? Kôpi adrikı sũ ngá íngónı ni tıñı? ³² Kôpi adrikı sũ anjınã ĩ úmú'bá áví áví'bée jõkõñı agá rĩ pi tıñı, kôpi ri 'yo,

“ ‘Bá cokı ĩmi ní kũ'dı,
'bo ĩmi tukı úngó kuyé,

'Bá ngokí úngó ãvũ vé ni,
'bo ìmi ngokí áá kuyé.'

³³ Æ'diātāsīyã Yūwānī Bātízīmū sēēpi rī ímụ, nya pánga kuyé, āzini mvụ vinyõ kuyé, 'bo ìmi kínī, 'Índrí ũnjí fi drị ni gé gí.' ³⁴ Ma 'Bá Mvá 'i, má ímụ, á nya ngá rá, āzini á mvụ ngá rá, ìmi kínī, 'Ma ri ngá nya ambamba, āzini ma ri ìmērē ambamba, ma ũndī 'bá mŭfēngã umbe jezú rī u'dụ'bá rī pi vé ni, āzini 'bá ũnjīkānyã 'o'bá rī pi vé ni.' ³⁵ Tã 'bá úmī be rī ní ngaá rī ìri lū 'yozú kínī tã ìri ní 'oó rī pìrì."

Ūkú ũnjīkānyã be rī dā ũdu Yēsũ ã pá gá

³⁶ Fārúsīgú āzi zī Yēsũ ri mvụ ínyá nyaá ívé āngá, kúru Yēsũ ní 'dezú mvuzú ágó rī vé āngá 'dãá, kòpi ní úrízú vŭgá ínyá rī ã nyangará gá.

³⁷ Ūkú āzi ũnjīkānyã be ni kŭrú 'dãri agá, ũkú rī kã yī kínī, Yēsũ ri ínyá nya Fārúsīgú rī vé āngá 'dãá'dã, ìri ní ũdu ãjē be ãmbúgú ni íjízú mālāngī agá, ³⁸ ìri ní ímúzú pá tuzú Yēsũ ã úgóró gá, ìri ní kŭmŭcí ũtīzú Yēsũ ã pá gálésī, ìri ní rizú ngozú, ìrivé mŭndrē ri u'deé Yēsũ ã pá gá. Kúru ìri ní mŭndrē rī ìnízú 'ì drī'bí sī, ìri ní Yēsũ ã pá undruzú, ìri ní ũdu ngŭŭpi ndrīndrī ni dāzú Yēsũ ã pá gá.

³⁹ Fārúsīgú Yēsũ ri zīpi rī kã tã 'dīri ndreé, ri ũsŭŭ 'í ésí agá 'dālé kīnī, "Ágó 'dīri dō nēbī, ícó té nŭŭ á má 'yozú kínī, ũkú rīpi drī 'bãapi 'ì rú'bá gá 'dīri, ìri 'bá ũnjīkānyã be ni ku?"

⁴⁰ Yēsũ ní 'yozú Fārúsīgú rī ní kīnī, "Sīmónã, á lē mí ní tã āzi lūũ 'dī."

Sĩmõnã ní ẹ'yìzú kīnī, “Ímbápi, mi ícọ tã rĩ lū má ní rá.”

41 Yẹsũ ní 'yozú ìri ní kīnī, “Ágọ àzi sẹ mūfēngā 'bá ìrī pi ní mẹrì rú. Sẹ ágọ àzi rĩ ní mūfēngā fífí ẹnjīpi ẹnjījẹnjī mụdūrũlũ tọwú, sẹ àzi rĩ ní mūfēngā fífí ẹnjīpi ẹnjījẹnjī† pūkú tọwú. 42 Ægọ ìrī 'dĩ'bée ndākí ù'dũ tí mẹrì 'dĩ'bée ùfẹzú. Mẹrì 'dìpa kã ndree 'dini, gọ mūfēngā rĩ vé tã oyuú 'í ẹsì agásì rá. 'Bá ìrī 'dĩ'bée pi àsámvú gé, 'bá mẹrì 'dìpa rĩ lẹépi agaápi rá rĩ íngõri?”

43 Sĩmõnã ní újázú kīnī, “Má ígá 'bá mẹrì 'duúpi àmbúgú rĩ 'i.”

Yẹsũ ní 'yozú ìri ní kīnī, “Tã mí ní újá 'dĩri pìrì.”

44 Kúru Yẹsũ ní 'i újázú ùkú rĩ ndrezú, ìri ní 'yozú Sĩmõnã ní kīnī, “'Í ndre drī ùkú 'dĩri ká, má ní ícázú mívé àngá nōgọ rĩ gé, 'í sẹ má ní yīj pá ùjìzú ni kuyé, 'bo ùkú nōri ùjī m̄ pá m̄jìndrẹ 'í m̄ gé rĩ s̄, ìn̄jì m̄ pá 'í drī'bí s̄. 45 Mí u'de ma ẹzìj bẹdr̄j s̄ kuyé, 'bo s̄ má ní ífízú nōgọ rĩ gé, ùkú rĩ ri m̄ pá ndrúú, ku ndrungárá ni kuyé. 46 'Í d̄ã ùdu má dr̄jé kuyé, 'bo ùkú rĩ ùd̄ã ùdu ngũúpi ndr̄j ndr̄j rĩ má pá gá n̄. 47 Kúru á lẹ 'yoó mí ní 'dini, ùnjīk̄anyã ùkú rĩ ní 'oó kárakará 'dĩ'bée, á trũ ìri gí, ã'diātās̄iyã lẹ ma ambamba. 'Bo 'bá ì ní ìrivé ùnjīk̄anyã trũú céré kuyé rĩ, ìrivé lēngárá m̄d̄ājã.”

48 Kúru Yẹsũ ní 'yozú ùkú rĩ ní kīnī, “Á trũ mi mívé ùnjīk̄anyã agásì gí.”

† 7:41 7:41 Mūfēngā fífí ẹnjīpi ẹnjījẹnjī rĩ: 'Bá rĩ nga dō ẹzì ú'dù àlu, ì 'bá rĩ ùfē mūfēngā fífí ẹnjīpi ẹnjījẹnjī àlu ni s̄.

⁴⁹ Ụmụ rĩ pi ní rizú átázú ì ãsámvú gé sī kīnī, “Bá 'dĩri ụsụ 'i ã'di 'i ícọpi ùnjĩkányã trũúpi rá ni?”

⁵⁰ Yẹsũ ní 'yozú ùkú rĩ ní kīnī, “Mívẹ ẹ'yịngará ídrí mi gí, 'í mụ, tākiri ã adri mí be.”

8

Ūkú mụ'ba Yẹsũ be trũ rĩ pi

¹ Tã 'dĩri ã vùdrĩ gé, Yẹsũ ri ẹcị mụzú kũrụ rĩ pi agásĩ, gũrụ rĩ pi agásĩ, ri ú'dúkọ múké mālũngã Múngú vé rĩ ã tã ùlũú 'bá rĩ pi ní. Ìrivé 'bá áyúáyũ mụdrị drị ni ìrĩ rĩ pi rikí ẹcị ìri be trũ.

² Ūkú ụrụkọ ìri ní índrĩ ùnjí údro kọpi drịgé sī, ãzini ùkú ụrụkọ ìri ní ídrí drã ãndiãndi agásĩ rĩ pi, kọpi rikí kpá ẹcị ìri be trũ, ùkú ãzi rĩ ã rú Māriyã Māgādélēnã 'i, ùkú 'dĩri ọtụ Yẹsũ ní índrĩ ùnjí ẹzĩrĩ rĩ pi droó fũú drị ni gé sī rĩ 'i, ³ ãzi rĩ vé rú Jũwánã 'i, ìri Kúzã vé ùkú, Kúzã ri 'bá riipi Èródē vé ngá 'bẹtị agá rĩ pi vé tã mbaápi rĩ, ãzi rĩ ã rú Sũzánã 'i, ùkú ụrụkọ kárakarã ni pi be. Ūkú 'dĩ'bée ri ngá ìvé rĩ pi sē Yẹsũ pi ẽ ìzã kozú ívé 'bá 'i pámvú ùbĩ'ba rĩ pi be.

Nāpí ágó úri riipi rĩ vé rĩ

(Mátáyo 13:1-9; Mārākō 4:1-9)

⁴ Ụ'dú ãlu, 'bá bĩtrĩká ímụkí ì úmú Yẹsũ ã gārã gá, kọpi íbíkí ímụ kũrụ ãndiãndi ni pi gélésĩ, Yẹsũ ní kọpi ní nāpí 'dĩri ùlũzú kīnī, ⁵ “Ágó ãzi ọmvú be ni mụ úri rií ívé ọmvú agá, ágó rĩ kã úri rĩ rií, úri rĩ pi ã ụrụkọ u'dekí létị drịgé, 'bá rĩ pi rikí utuú pá sī, ãrĩnã rĩ pi tekí kọpi rá. ⁶ Úri rĩ pi ã ụrụkọ u'dekí nyọkú írã drịgé ni agá, kọpi

kã ìfũú, kôpi 'wikí rá, ã'diãtãsiyã yĩ nyõókú rĩ agá 'dãáyo. ⁷ Úri rĩ pi ã uruko u'dekí ùcékúcé ãsámvú gé, ùcékúcé rĩ du kôpi be trũ, õzũ úri ìfũ'bá du'bá rĩ pi rá. ⁸ Úri rĩ pi ã uruko u'dekí nyõókú múké ní agá, kôpi ìfũkí dujú rá, ãlu rĩ 'a caá müdürũlũ ãlu.”

Yēsũ kã nãpí rĩ ùlũú deę, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Bá bĩ be rĩ, ã yì 'í ní tã 'dĩri.”

Nãpí rĩ vé ífifi

(Mátáyo 13:10-17; Mārākō 4:10-12)

⁹ Yēsũ vé 'bá ìri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní ìri zizú kĩnĩ, nãpí 'dĩri vé ífifi íngóni. ¹⁰ Ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Sēkí ìmi ní úmĩ mālũngã Múngú vé ì ní ùzũú kuú müdũmüdü rú rĩ vé tã nĩzú ámázú rĩ rá, 'bo ma tã rĩ átá 'bá uruko'bée ní nãpí sĩ, lüzú kĩnĩ, “ ‘Kôpi ãngũ ndre rá, 'bo kôpi ámákí ngá rĩ ndreé ku,

kôpi tã rĩ yì rá, 'bo tã rĩ fi kôpi drĩgé ku.’

Yēsũ ùlũ nãpí ágó úri riipi rĩ vé rĩ

(Mátáyo 13:18-23; Mārākō 4:13-20)

¹¹ “Nãpí rĩ vé ífifi 'dĩni, úri rĩ tì Múngú vé rĩ. ¹² Úri u'de'bá létì drĩgé rĩ pi, ìri 'bá Múngú vé tì yì'bá rá rĩ pi, 'bo ãdróko ri ímú tì Múngú vé rĩ 'du kôpi ē ẹsì agásĩ rá, kôpi ē ẹ'yĩkí rí ku, ãzini kôpi ē ịsúkí rí ídríngará ku. ¹³ Úri u'de'bá nyõókú írã drĩgé rĩ agá rĩ pi, ìri 'bá tì Múngú vé rĩ yì'bá, ẹ'yì'bá ãyĩkō sĩ rĩ pi, 'bo kôpi ã úlá fi vũgá 'dãá kuyé, kôpi ẹ'yĩ lókíṅá be mädã, 'bo tã ùkpó ùkpó kádō kôpi ịsú, kôpi ẹ'yĩngará rĩ ku rá.

¹⁴ Úri u'de'bá ùcékúcé ãsámvú gé rĩ pi, ìri 'bá tì

Múngú vé rĩ yì' bá rá rĩ pi, 'bo ìzāngã nyõõkú nōri vé rĩ, ã' bú nyõõkú nōri vé rĩ, āzini āyīkō nyõõkú nōri vé rĩ sē kōpi adri ũ'a ākó. ¹⁵ 'Bo úri u'de' bá nyõõkú múké rĩ agá rĩ pi, ĩri 'bá adri' bá tā be múké, āzini ési be múké rĩ pi, kōpi tị Múngú vé rĩ yì rá, kōpi tā ni 'dụ nga rá, kōpi 'a ũ'a be múké.

*Nāpí lám̄bã vé rĩ
(Mārākō 4:21-25)*

¹⁶ “'Bá āzi ícó lám̄bã 'yūú, drī ni ũp̄p̄i ũdrī sī cí ku, dōku ícó lám̄bã rĩ suú gbóló ã ndúgé ku. ĩri lám̄bã rĩ 'bã mísá drīgé, 'bá ífí' bá jó agá rĩ pi ã ndrekí rí āngū āní bēnī. ¹⁷ Ngá ārēvú céré ĩ ní zūú kuú mūdūmūdū rú rĩ ĩ ímụ i'da āngū ule gá, ngá āzi 'i zūúpi ĩ ní ícó n̄i ku ni 'dāáyo. ¹⁸ ĩmi ndrekí múké, lē ĩmi 'bākí bī tā rĩ yizú. 'Bá ngá* be rĩ, ĩ ĩri ní āzi ni sē āmbúgú, 'bá ngá ākó rĩ, ã ũsū dō 'yozú kīnī, 'i ngá be drāāāsīyā, ĩ ngá ĩrivé 'dīri 'dụ rá.”

*Yēsū éndrēp̄i pi édrīp̄i be
(Mātáyo 12:46-50; Mārākō 3:31-35)*

¹⁹ Vūdrī ni gé, Yēsū éndrēp̄i pi ímụkí édrīp̄i be Yēsū rī ndreé, 'bo kōpi ndākí ũ'dū tí fizú cazú ĩri vúgá 'dāá, ã'diātāsīyā 'bá rĩ pi gaki ambamba. ²⁰ 'Bá āzi ní lūzú Yēsū ní kīnī, “Mí éndrēp̄i pi mí édrīp̄i be tukí pá kuú āmvé 'dāá'dā, kōpi lēkí mi ndreé.”

²¹ Yēsū ní 'yozú kīnī, “'Bá Múngú vé tị yì' bá rá, tā ni 'dụ' bá nga' bá rá rĩ pi, kōpi mávé éndrēp̄i, āzini mávé édrīp̄i.”

* **8:18** 8:18 Ngá: Ngá Yēsū ní tā ni átá 'dīri, ĩri úmī tā Múngú vé rĩ n̄izú rĩ.

*Yēsũ uga ũlí vïpi ũkpõ be rĩ
(Mātáyo 8:23-27; Mārákõ 4:35-41)*

²² Ʋ'dú ãlu, Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, "'Bã zokí mujú yĩĩ bãlãlã rĩ agásĩ álé 'dãá." Kúru kôpi ní tuzú kũlúmɣba agá, kôpi ní 'dezú mužú. ²³ Kôpi kã rií zoó mužú, Yēsũ ní Ʋ'dú kozú. Kúru ũlí vïpi ũkpõ be ni ní íngázú vïzú yĩĩ bãlãlã rĩ drĩgé sĩ, yĩĩ ní írízú tĩzú kũlúmɣba rĩ agá 'dãá, sã kũlúmɣba rĩ lã tĩĩ ãní yĩĩ ã ndúgé.

²⁴ Yēsũ vé 'bá ãri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní ãri aruzú 'yozú ãri ní kĩnĩ, "Úpí, Úpí, 'bã ri tĩ yĩĩ ã ndúgé!"

Yēsũ ní ngazú uru sĩ, ãri ní trezú ũlí rĩ drĩgé, ãzini yĩĩ úvápi ngũyá ngũyá rĩ drĩgé, ũlí vïpi ũkpõ be rĩ ní pá tuzú. ²⁵ Yēsũ ní ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi zizú kĩnĩ, "Ĩmi ẽ'yĩngará ãkó ãsĩ?"

Ʋrĩ fu kôpi, tã 'dĩri sã kôpi ní ãyãngará, ógúpĩ ní ógúpĩ ri zizú, "'Bã 'dĩri ã'di 'i átángá átápi ũlí ní tĩ ni yĩĩ, ãzini yĩĩ úvápi ngũyá ngũyá rĩ ní tĩ ni yĩĩ ãndĩ 'dĩri?"

*Yēsũ ídrí ágó ãzi índrí ũnjĩ rĩ pi ní fíi drĩ ni gé
ni*

(Mātáyo 8:28-34; Mārákõ 5:1-20)

²⁶ Yēsũ pi ívé 'bá 'î pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be, kôpi ní yĩĩ bãlãlã Gãlĩláyã ri zozú álé 'dãá, kôpi ní cazú ãngũ Gërásã vé rĩ gé. ²⁷ Yēsũ kã ísĩ kũlúmɣba rĩ agásĩ, ágó ãzi índrí ũnjĩ ní fíi drĩ ni gé ni ní ímúzú Yēsũ vúgá nõó. Ágó rĩ adri lókí be aco, su bõngó 'î rú'bá gá ku, adri 'bëtĩ ku, ãri ri adri 'búrẽdrĩ rĩ pi ãsámvú gé. ²⁸ Ágó rĩ kã Yēsũ ri

ndreeé, ìri ní trezú ụ'dúkọ be ụru 'dāá, ìri ní kũmũcí ùfìzú Yẹsũ ẹndrẹti gé, ìri ní 'yozú ụ'dúkọ be ụru 'dāá kīnī, “Yẹsũ, Mvã Múngú Ûkpõ 'Dịpa vé rī, 'í lē má vúgá ã'di? Á mã mi drị ìrī sī, ã 'okí ma ùnjí ku fô!”²⁹ Drịdrị ni, Yẹsũ 'yo índrì ùnjí rī ní rá kīnī, índrì ùnjí rī ã fũ ágó rī drịgé sī rá. (Ágó 'dīri índrì ùnjí rī fi rụ'bá ni gé ọtú ìnógòsì, kádò drị ni pi úmbé pá ni pi be ímvē sī, kádò rii ìri ùtēé, ìri ímvē rī uce 'dīisī rá, índrì ùnjí rī ìri jì mụ ásé agá ãngũ 'bá ãkó ni agá.)

³⁰ Yẹsũ ní ágó rī zìzú kīnī, “Mí rụ ã'di 'i?”

Ágó rī ní újázú Yẹsũ ní kīnī, “Mâ rụ Bìtrìkã 'i.” Ágó rī 'yo 'dini, ã'diātāsīyã índrì ùnjí fi 'bá rụ'bá ni gé rī pi kárákará.

³¹ Índrì ùnjí rī pi ní rizú Yẹsũ ri mǎzú kīnī, Yẹsũ ã pē ì mụú 'bú kụúpi ùdũ ãkó rī agá 'dāá ku.

³² Ìgá kárákará 'bá rī pi ri kòpi úcé ánga rī drịgé 'dāá. Índrì ùnjí rī pi ní Yẹsũ ri mǎzú kīnī, Yẹsũ ã pē ì mụú úfì ìgá rī pi agá, Yẹsũ ní kòpi pēzú mụzú. ³³ Índrì ùnjí rī pi ní úkpúzú ágó rī drịgé sī, mụzú úfìzú ìgá rī pi agá, ìgá rī pi ní njuzú mụzú ọngú sī ãngũ úlúpi úlúlũ rī gé 'dāá, kòpi ní u'dezú yī bālālã rī agá 'dāá.

³⁴ 'Bá ri'bá ìgá rī úcé'bá rī pi kã tã 'i 'oópi 'dīri ndreeé, kòpi ní njuzú mụzú tã 'dīri ùlũzú 'bá kūrú agá rī pi ní, ãzini 'bá kūrú rī ã gārã gá sī rī pi ní. ³⁵ 'Bá rī pi ní ngazú mụzú tã 'i 'oópi rī ndrezú. Kòpi kã caá Yẹsũ vúgá 'dālé, kòpi ìsúkí ágó ándúrú índrì ùnjí rī pi ní fũú drị ni gé sī gí rī, úrí kuú Yẹsũ ẹndrẹti gé, úsú 'i bōngó sī, úmī ni ícá múké gí, sē kòpi ní ùrī. ³⁶ 'Bá tã rī

ndre' bá rĩ pi ní mužú tã ĩ ní ágó índrí ũnjí be rĩ ídrízú 'dĩri ũlũzú 'bá uruko' bée ní. ³⁷ Kúru 'bá céré āngũ Gērásã vé rĩ agá rĩ pi ní Yēsũ ri mǎzú kīnĩ, Yēsũ ā nga mužú 'dĩisĩ rá, ā'diātāsīyā ũrĩ fi kōpi ẹsị agá ambamba. Kúru Yēsũ ní tuzú fizú kũlúmgbã agá, ĩri ní 'dezú mužú.

³⁸ Ágó Yēsũ ní índrí ũnjí droo fũú drĩ ni gé sĩ rĩ ní Yēsũ ri mǎzú drĩ ĩrĩ sĩ kīnĩ, ĩ muží Yēsũ be trũ, 'bo Yēsũ ní ĩri pēzú mužú, ĩri ní 'yozú kīnĩ, ³⁹ "Í mvi gōo 'bētĩ, 'í mu tã āyāzú āyāyā Múngú ní 'oó mí ní 'dĩri ũlũú mívé 'bá 'bētĩ āsámvú gé rĩ pi ní." Ágó rĩ ní 'dezú mužú kũrũ rĩ agá 'dǎá, ĩri ní tã Yēsũ ní 'oó 'í ní 'dĩri ũlũzú mužú 'bá rĩ pi ní céré.

Yēsũ idri mvá ũkú Yáyĩrō vé rĩ, āzini ũkú drã be rĩ

(Mátayo 9:18-26; Mārākō 5:21-43)

⁴⁰ Kúru Yēsũ kã 'i újã zoó gōó álé 'dǎá, 'bá bĩtrĩká ri' bá ĩri ũtē' bá rĩ pi ní ĩri ẹ'yízú. ⁴¹ Ágó āzi rú ni Yáyĩrō 'i, ĩri Jó Múngú ri Zizú rĩ vé drĩkoma, ágó rĩ ní ímúzú kũmũcí ũtĩzú Yēsũ ẹndrẹti gé, ĩri ní Yēsũ ri mǎzú drĩ ĩrĩ sĩ kīnĩ, ĩ muží Yēsũ be trũ ívé āngá 'dǎá, ⁴² ā'diātāsīyā ívé mvá ũkú ālukútaŋá ílí be mužrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ, drã ru ĩri ũnjĩ ũnjĩ, lē drãádrã.

Yēsũ kã rií 'deé mužú Yáyĩrō vé āngá 'dǎlé, 'bá bĩtrĩká rĩ pi rikí ĩ mĩi mužú Yēsũ rú' bá gá 'dǎá. ⁴³ ũkú āzi kōpi āsámvú gé 'dǎlé, ārí ri ẹcị rú' bá ni gé sĩ ílí mužrĩ drĩ ni ĩrĩ, 'bo 'bá āzi ĩri ídrĩpi ni 'dǎáyo. ⁴⁴ ũkú rĩ ní 'i útrúzú ĩnyĩŋá Yēsũ ā úgóró

gá, ìri ní Yẹsũ vé bõngó akoóko rĩ ẽ tị úlózú, koro ãri éćipi rĩ ní pá tuzú.

⁴⁵ Yẹsũ ní zizú kĩnĩ, “Bá ma úlópi rĩ ã'di 'i?”

'Bá bĩtríká rĩ pi ní 'yozú kínĩ, ì nĩkí kuyé. Pétěró ní 'yozú Yẹsũ ní kĩnĩ, “Úpí, 'bá rĩ pi kárákará ri ì ìmĩ ímúzú mĩ rụ'bá gá nõó.”

⁴⁶ 'Bo Yẹsũ ní 'yozú kĩnĩ, “Bá ãzi úló ma gí, ã'diãtãsiyã á nĩ rá ùkpõ ãngũ ídrízú rĩ fũ má rụ'bá gá sĩ gí.”

⁴⁷ Ûkú rĩ kã ndree Yẹsũ nĩ tã 'dĩri áma gí, rụ'bá ni ní í'dózú yãzú, ìri ní kũmũcí ùtĩzú Yẹsũ ẹndrẹtị gé, ìri ní tã 'í ní Yẹsũ vé bõngó úlózú, ãzini 'í ní koro ídrízú rĩ vé tã ùlũzú 'bá rĩ pi ní.

⁴⁸ Kúru Yẹsũ ní 'yozú ùkú rĩ ní kĩnĩ, “Mã mvá rĩ, ẹ'yĩngará mívé rĩ ídri mi gí. 'Í mụ, tãkiri ã adri mí be.”

⁴⁹ Yẹsũ kã rií átángá rĩ átá, 'bá ãzi ní ímúzú Yáyĩrõ drĩkoma Jó Múngú ri Zizú rĩ vé rĩ vé ãngá 'dãásĩ, ìri ní 'yozú Yáyĩrõ ní kĩnĩ, “Mívé mvá ùkú rĩ drã gí, mĩ ri ímbápi ẽ drĩ izaá ku.”

⁵⁰ Yẹsũ kã tã 'dĩri yĩ, ìri ní 'yozú Yáyĩrõ ní kĩnĩ, “Lẽ mĩ adri ỳrĩ sĩ ku, mí ẹ'yĩ ma, mvá ùkú rĩ ícọ ídrí rá.”

⁵¹ Yẹsũ kã mụụ caá Yáyĩrõ vé ãngá 'dãlé, ã'yĩ 'bá ãzi fí 'í vúgá sĩ jó agá 'dãlé kuyé, kọpi fíkí 'yéná Pétěró be, Yũwánĩ be, Yókóbũ sĩ, ãzini mvá ùkú rĩ vé ẹtẹpị be ẹndrẹpị sĩ. ⁵² 'Bá rĩ pi céré rikí ngoó ìzãngã ìzãngã rú mvá ùkú ri vé drãngará sĩ. Yẹsũ ní 'yozú kĩnĩ, “Ìmi ngokí ku, mvá ùkú rĩ drã kuyé, ìri ri ụ'dụ ko.”

⁵³ 'Bo 'bá rĩ pi rikí gụúgụ ìrivé tã 'dĩri sĩ, ã'diãtãsiyã kọpi nĩkí rá 'yozú kínĩ mvá ùkú rĩ

drã gí. ⁵⁴ 'Bo Yèsũ ní mvá ùkú rĩ ẽ drĩ ružú, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Mâ mvá rĩ, mí íngá uru.” ⁵⁵ Mvá ùkú rĩ vé índrí ní ímvízú ígõžú, koro ĩri ní ngazú uru. Kúru Yèsũ ní 'yozú mvá ùkú rĩ vé étèpì pi ní èndrèpì be kĩnĩ, “Ĩmi sêkí ĩri ní ngá nyaá.” ⁵⁶ Mvá ùkú rĩ vé étèpì pi èndrèpì be àyākí tā 'dĩri sī àyāyā, 'bo Yèsũ ní tãĩmbì sèžú kòpi ní kĩnĩ, lè kòpi ã ùlũkí tā 'i ngaápi 'dĩri 'bá āzi ní ku.

9

*Yèsũ pẽ ívé 'bá áyúāyũ muđrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi muđú ú'dúkò múké rĩ ùlũú
(Mátáyo 10:5-15; Mārákõ 6:7-13)*

¹ Kúru Yèsũ ní ívé 'bá áyúāyũ muđrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi zìžú ímúzú 'í vúgá nõó, ĩri ní ùkpõ sèžú kòpi ní, kòpi ã údrókí rí índrí ùnjí rĩ pi ānĩ, āzini kòpi ẽ ídríkí rí 'bá drã be āndĩāndĩ rĩ pi ānĩ. ² ĩri ní kòpi pèžú mužú mālũngā Múngú vé rĩ ã tā ùlũžú 'bá rĩ pi ní, āzini kòpi ẽ ídríkí 'bá drã be rĩ pi. ³ Yèsũ ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, “Ā 'duki túré, kũmvũ, ānyāngā, mũfēngā mužú ĩndĩ ku, āzini ã 'duki bõngó āzi āndõ rú mužú ĩndĩ ku. ⁴ 'Bètì ĩmi ní cazú 'a ni gé rĩ, lè ĩmi áwíkí adrii 'bètì 'dãri agá cĩngbá ú'dú ĩmi ní fũžú kũrú 'dãri agásĩ rĩ gé. ⁵ 'Bá rĩ pi gākí dõ ĩmi é'yígá sī, ĩmi kádõ fũú kòpivé kũrú agásĩ, ĩmi wekí nyõókú ĩmĩ pá ágélé gá rĩ kú 'dígé, ĩri lũ 'yozú kínĩ, ĩmi kukí kòpi ní tā ùnjí gí.” ⁶ Kúru kòpi ní 'dezú rizú éçìžú gũrú rĩ pi agásĩ, kòpi rikí ú'dúkò múké Múngú vé rĩ ùlũú mužú, āzini 'bá drã be rĩ pi ídrí mužú āngũ rĩ pi agásĩ.

*'Bãgú Ęródē ē drī ábá rá
(Mātáyo 14:1-12; Mārákō 6:14-29)*

⁷ Ęródē kã tã äyãzú äyãyã Yësũ ní rií 'oó rĩ yii, drī ni ábá ãní céré céré, ã'diãtãsiyã 'bá urukọ'bée kinni, Yũwãni bãtízĩmũ sãepi rĩ íngá gõó idri rú nĩ. ⁸ Urukọ'bée kinni, 'bá rĩ Ęlĩyã ímũ nĩ, urukọ'bée kinni, 'bá rĩ nãbĩ ọtũ ínogósĩ rĩ pi vé ãlu íngá gõó idri rú nĩ. ⁹ 'Bo Ęródē ní 'yozú kinni, "Á lĩ Yũwãni ē drī gĩ píri, 'bá má ní tã ni yii 'dĩri ã'di 'i?" Ęródē ũ'bĩ ũkpõ sĩ, lã Yësũ rĩ ndreé.

*Yësũ sã ãnyãngã nyaá 'bá élifũ tõwũ pi ní
(Mātáyo 14:13-21; Mārákō 6:30-44; Yũwãni
6:1-14)*

¹⁰ Yësũ vé 'bá áyũãyũ rĩ pi kã ímvi ãgõó, kọpi ũlũkĩ tã ĩ ní 'oó rĩ pi ãrãvũ céré Yësũ ní. Kuru Yësũ pi ní ngazú fũzú 'bá rĩ pi ãsãmvũ gé sĩ, kọpi ní 'dezú mužú kũrũ Bãtãsiyĩdã vé rĩ gé. ¹¹ 'Bo 'bá bĩtrĩká rĩ pi kã vũrã Yësũ ní mužú rĩ nĩ ãmã, kọpi 'dekĩ mužú vũ ni gé sĩ. Ęri ní kọpi é'yĩzũ, Ęri ní mãlũngã Mũngũ vé rĩ ã tã ũlũzũ kọpi ní, Ęri ní 'bá drã be rĩ pi idrĩzũ.

¹² Ūtũ rĩ kã 'bãã rií 'deé, Yësũ vé 'bá áyũãyũ mužrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi ní ímũzũ Yësũ vũgã, kọpi ní 'yozú Ęri ní kinni, "Í pã 'bá bĩtrĩká 'dĩ'bée mužú gũrũ ĩnyĩnã rĩ pi agãsi, ãzini ãngũ rĩ agãsi, kọpi ã mužĩ ĩ ní ãnyãngã ndãã, ãzini vũrã lazũ ni ndãã, ã'diãtãsiyã ngã nyanya nõgó 'dããyo, ãzini vũrã lazũ ni nõgó 'dããyo."

¹³ Yësũ ní 'yozú kinni, "Ĭmi sãkĩ kọpi ní ngã nyanya, kọpi ã nyakĩ."

'Bá áyúáyũ rĩ pi ní újázú kìnĩ, “Ngá 'bá vúgá nōgó rĩ 'yéṅá pánga tǝwú, ǝ'bí be ǝrĩ. 'Bá lǝkí dǝ 'bá bítríká nǝ'bée ã nyakí ngá, lǝ 'bá mụkí kǝpi ní ãnyāngā jee.” ¹⁴ Āgǝ rĩ pi ícǝ ca élifũ tǝwú rá.

Yésũ ní 'yozú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bánĩ rĩ pi ní kìnĩ, “Īmi 'bākí 'bá rĩ pi úrí ngúlúmũ rú, pũkú tǝwú pũkú tǝwú.” ¹⁵ Kǝpi ní 'ozú sũ Yésũ ní 'yoó rĩ tĩnĩ, kǝpi ní 'bá rĩ pi 'bázú úrízú céré vūgá. ¹⁶ Yésũ ní pánga tǝwú rĩ pi í'dúzú ǝ'bí ǝrĩ rĩ be, ǝrĩ ní āngũ ndrezú urũ, ǝrĩ ní ōwǝ'dĩfǝ sǝzú, ǝrĩ ní kǝpi ũndĩzú, ǝrĩ ní sǝzú ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ'bánĩ rĩ pi ní, kǝpi ã awakí 'bá rĩ pi ní. ¹⁷ 'Bá rĩ pi ārǝvú céré nyakí, kǝpi ǝpíkí ānĩ rá, 'bá Yésũ ã pámvú ũbĩ'bánĩ rĩ pi íkũnākí ngá ǝ ní nyaá tí rĩ ǝ ǝmbĩtā caá ũvú ã 'a mụdrĩ drĩ ni ǝrĩ.

*Pétǝró kìnĩ Yésũ ri Kúrísitǝ 'i
(Mátáyo 16:13-19; Mārākǝ 8:27-29)*

¹⁸ Ʋ'dú ālu, Yésũ ri Múngú ri zĩ ǝ'dúkúlegúsĩ, ǝrĩvé 'bá ǝrĩ ã pámvú ũbĩ'bánĩ rĩ pi rikí adrii ǝrĩ be trũ, ǝrĩ ní kǝpi zĩzú kìnĩ, “'Bá rĩ pi ri 'yo, ma ã'di 'i?”

¹⁹ Kǝpi ní újázú kìnĩ, “'Bá urũkǝ kìnĩ, mi Yũwánĩ Bătízĩmũ sǝǝpi rĩ 'i. Ʋrũkǝ'bée kìnĩ, mi Ēlĩyā 'i. Ʋrũkǝ'bée kìnĩ, mi nǝbĩ ǝtú ǝnǝgǝsĩ ũdrā'bánĩ gĩ rĩ pi vé ālu ǝngá gǝǝ ídri rú nĩ.”

²⁰ Kúru ǝrĩ ní kǝpi zĩzú kìnĩ, “'Bo ĩmi ní ũsũzú rĩ gé, ma ã'di 'i?”

Pétǝró ní újázú kìnĩ, “Mi Kúrísitǝ 'i, Múngú ní ǝpǝe rĩ.”

²¹ Yésũ átá kǝpi ní ũkpǝ ũkpǝ kìnĩ, kǝpi ã lũkí tǝ 'dĩri 'bá āzi ní ku.

*Yēsũ átã ívé drãngará ã tã
(Mătáyo 16:20-28; Mărákõ 8:30-9:1)*

²² Yēsũ ní 'yozú kīnī, “Ma 'Bá Mvã 'i, ma ímú ïzãngã nya létì be ãndiãndí, 'bã ambugu rĩ pi, atala atala rĩ pi drĩgã rĩ pi, ãzini 'bã tãimbĩ ímbã'bã rĩ pi be cérã ímú ma gã sĩ, kôpi ma 'dĩ drã rá, 'bo ụ'dụ na ni gé, ï ma inga gõ ídri rú ũzi.”

²³ Kúru Yēsũ ní 'yozú 'bã bĩtríkã rĩ pi ní kīnī, “'Bã rĩ lã dõ mâ pámvú ũbĩ, ã adi 'ĩ rụ'bã, ụ'dụ cérã ã 'dụ ívé pětì alambaku,* ã ũbĩ mâ pámvú.

²⁴ 'Bã lãepi ívé ídri rụ'bã nõri vé rĩ ã tã mbaápi áyu rĩ, ïri api ídri 'dãni'dãni rĩ sĩ rá. 'Bo 'bã ívé ídri rụ'bã nõri vé rĩ adiípi, drãápi mâ tã sĩ rĩ, ïri ídri 'dãni'dãni rĩ ïsú rá. ²⁵ 'Bã rĩ ïsú dõ ngã nyõkú drĩgã nõgõ rĩ pi ãrãvú cérã, api dõ ídri 'dãni'dãni rĩ sĩ rá, tã múké ïri ní ïsú 'a ni gé 'dĩgã rĩ ã'di? ²⁶ 'Bã rĩ ã drĩ ri dõ nja má sĩ, ãzini átãngã má ní rii átã rĩ sĩ, Ma 'Bã Mvã 'i, má kãdõ ímú ñĩngará be põwũpõwũ, ãzini má Ètãpì vé ñĩngará põwũpõwũ rĩ be, ãzini mãlãyíkã uletere rĩ pi vé ñĩngará be, ma kpã adri ïri sĩ drĩnjã sĩ.

²⁷ Ádarú á lã 'yoó ïmi ní 'dĩni, 'bã pá tu'bã nõ'bée ãsãmvú gé, 'bã ụrukõ'bée ícókĩ drĩ ũdrãã ku, kôpi mãlũngã Mũngú vé rĩ ndre ũgbãle.”

*Yēsũ ã rụ'bã újã 'i ñĩ imvesĩrĩlĩ
(Mătáyo 17:1-8; Mărákõ 9:2-8)*

* **9:23** 9:23 Pětì alambaku: 'Bã Rómã vé rĩ pi rĩ 'bã tã 'o'bã ũnjĩ rĩ pi gbã mãsũmãrĩ sĩ pětì alambaku sĩgã, ïri sã 'dụ ãco kôpi íbĩ drã ndõ, kôpi ïzãngã nya ambamba drãngará rĩ gé.

28 Tã Yēsũ ní átá 'dĩri ã vùdrĩ kã caá ú'dú ãrõ, ìri ní tuzú muzú írã drìgé Múngú ri zizú, jì Pétèró pi Yūwánĩ be Yòkóbũ sī muzú 'í vugá sī ìndĩ. 29 Yēsũ kã rií Múngú ri zìj, ẹndrẹtì ni újá 'i, dī ọgú ù'dũ be túngú, ìrivé bõngó gõ 'i újá imvesírílílí, dī ọgú pọwụpọwụ. 30 Mósè pi Ēllyã be rikí átá ìri be, 31 kọpi ã rụ'bá dī ọgú pọwụpọwụ. Kọpi rikí drāngará Yēsũ ní úmvúlésì ímúzú drāzú Yẹrúsālémã gá rĩ vé tã átá, tã Múngú ní ụtịjí gí rĩ, ã nga rí 'i fūú tì ni gé bēnĩ.

32 Pétèró pi 'í ọgụpịjì be, ú'dú 'be kọpi ẹ tì, kọpi kã aruú ú'dú gélésì, kọpi ndrekí Yēsũ vé dīngará pọwụpọwụ rĩ, āzini ndrekí 'bá ìrĩ tukí pá kuú ìri be trú. 33 Mósè pi Ēllyã be, kọpi kã lēé mụú, Pétèró ní 'yozú Yēsũ ní kīnĩ, “Ìmbápi, ìri múké 'bá ní adrizú nōgó. Lē 'bá 'bekí mōrōgó na, ālu ni mí ní, ālu ni Mósè ní, ālu ni Ēllyã ní.” 'Bo Pétèró nĩ tã 'í ní átá rĩ vé ífífí kuyé. 34 Pétèró kã rií tã rĩ átá, ìrìbìtì ní ímúzú kọpi ọzụzú, ụrĩ fu Yēsũ vé 'bá áyúāyū rĩ pi rá, ìrìbìtì rĩ ní kọpi ọzụú rĩ sī.

35 Ụ'dúkọ ní átázú ìrìbìtì rĩ agá 'dāá, ìri ní 'yozú kīnĩ, “Mvá 'dĩri mávé ni, má ìpē ìri nĩ, lē ìmi yìkí tì ni yìyì!” 36 Ụ'dúkọ átápi rĩ kã újí, kọpi ndrekí Yēsũ rì ọ'dúkùlẹ. Kọpi újìkí kuú tã 'dĩri be ì ẹsì agá, kọpi lùkí tã ì ní ndrēé 'dĩri 'bá āzi ní ālunāni kuyé.

*Yēsũ ídrí mvá ágó ìndrì ùnjí be ni
(Mátáyo 17:14-18; Mārākō 9:14-27)*

37 Kã adrií drĩ ù'bùtì, kòpì kã ísì írã rĩ drĩgé 'dãásì vùgá nõó, 'bá bĩtríká ímúkí Yèsũ vùgá nõó. 38 Ágó àzi 'bá bĩtríká rĩ pi àsámvú gé 'dãá, ìri ní Yèsũ ri zìzú ú'dúkò be uru 'dãá kĩnĩ, "Ímbápi, á mã mi drĩ ìrĩ sĩ, 'í ndre mávé mvá, 'í ko ìri ã ìzã, ã'diãtãsiyã mávé mvá 'yéná ãlukúta 'dĩ. 39 Índrì ùnjì rĩ kãdõ mvágá rĩ 'duú a'beé, ìri útré, ú'búrúsã rĩ kpu tì ni gé sĩ. Índrì ùnjì rĩ ìri nyi ùnjì ùnjì, ku ìri mbēlē ku. 40 Á mã mívé 'bá mĩ pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ímú índrì ùnjì rĩ droó fũú mvá rĩ drĩgé sĩ rá, 'bo kòpì ícókí droó bã ku."

41 Yèsũ ní 'yozú kĩnĩ, "Ìmi 'bá tã 'o'bá pìrì ku, ẹ'yìngárá ãkò 'dĩ'bée, mã adri rí ìmi be vùú lókí be gbã ngõpí? Mã ẹsì ã ìsù rí ìzãngã ìmivé tã sĩ vùú lókí be gbã ngõpí?" Kúru Yèsũ ní 'yozú ágó rĩ ní kĩnĩ, "Mĩ ìjì mívé mvá rĩ ímú má vùgá nõó."

42 Mvã rĩ kã rií ímú Yèsũ vùgá nõó, índrì ùnjì rĩ 'du ìri a'beé, ri ìri nyíí vùgá 'dĩgé, 'bo Yèsũ ní trezú índrì ùnjì rĩ drĩgé, ìri ní mvã rĩ ídrízú, ìri ní sèzú gõzú ẹtèpì vùgá 'dãá. 43 'Bá rĩ pi ãrèvú céré ãyákí ãyãyã ùkpõ Múngú vé 'dĩri sĩ.

*Yèsũ gõ ívé drãngárá ã tã átá dĩĩ
(Mãtáyo 17:22-23; Mãrãkõ 9:30-32)*

'Bá rĩ pi kã ãyãã tã Yèsũ ní 'oó 'dĩri sĩ, Yèsũ ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, 44 "Ìmi 'bãkí bĩ átángá má ní lée 'yoó rĩ yìzú, Ma 'Bá Mvã 'i, ì ímú mã ùli 'be, ì ímú mã sē mávé ari'ba rĩ pi drĩgé." 45 'Bo 'bá Yèsũ ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi nĩkí tã ìri ní 'yoó 'dĩri vé ífífí kuyé. Múngú úcí kòpì ní tã rĩ vé ífífí úcícĩ, kòpì ã nĩkí rí tã Yèsũ ní 'yoó rĩ ku, kòpì 'okí ùrĩ sĩ, zìkí tã rĩ vé ífífí kuyé.

Ã'di ri adri ãmbúgú nĩ?
(*Mãtáyo 18:1-5; Mãrákõ 9:33-37*)

⁴⁶ 'Bá Yèsũ ã pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi ní í'dózú ãgátá gãzú ĩ ãsámvú gé sĩ kĩnĩ, ĩ ãsámvú gé 'dĩgé, ã'di ri adri ãmbúgú nĩ. ⁴⁷ 'Bo Yèsũ nĩ tã kôpi ní rií ũsũyũ ĩ éšĩ agá 'dãlé rĩ rá, ĩri ní mvãᅇá mãdãᅇá ni ĩjĩzú pá tuzú 'í jëlé gá. ⁴⁸ Kúru ĩri ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, " 'Bá mvãᅇá mãdãᅇá nõri é'yĩpi mã rú sĩ rĩ, é'yĩ 'dĩri ma. 'Bá ma é'yĩpi rĩ, é'yĩ 'dĩri 'bá ma ĩpëépi rĩ. ĩmi ãsámvú gé 'dĩgé, 'bá ĩ ní ndreé kuú èzĩ ãkó rĩ, ĩri adri ãmbúgú nĩ."

'Bá ãzi údró ĩndrí ũnjĩ rĩ pi Yèsũ ã rú sĩ
(*Mãrákõ 9:38-40*)

⁴⁹ Yũwánĩ ní 'yozú Yèsũ ní kĩnĩ, " 'Ímbápi, 'bá ndrekĩ 'bá ãzi ri ĩndrí ũnjĩ rĩ pi údró ũfũ 'bá rĩ pi drĩgé sĩ mí rú sĩ, 'bo 'bá ugakĩ ĩri sĩ, ã'diãtãsiyã adri 'bávé ógúpĩ ku."

⁵⁰ Yèsũ ní 'yozú kĩnĩ, " 'Ími ugakĩ ĩri ku, ã'diãtãsiyã 'bá ĩmi 'oópi ũnjĩ ku rĩ, ĩri ĩmi ógúpĩ."

'Bá Sãmãriyã vé rĩ pi gãkĩ Yèsũ ri é'yĩgá sĩ

⁵¹ Sã ĩ ní lëzú Yèsũ ri 'duzú mužú 'bũ gé rĩ kã ícã ĩnyĩᅇá gĩ, Yèsũ 'bã éšĩ lëzú mužú Yërusãlémã gá. ⁵² ĩri ní 'bá áyũyũ ni pi pëzú mužú drĩdrĩ, kôpi ã mužĩ gũrũ Sãmãriyã vé rĩ agá 'í ní vũrã údé. ⁵³ 'Bo 'bá 'dãlé rĩ pi é'yĩkĩ ĩri kuyé, ã'diãtãsiyã ĩri ri mu Yërusãlémã gá. ⁵⁴ Yèsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ùbĩ' 'bá Yõkóbũ pi Yũwánĩ be, kôpi kã tã 'i ngaápi 'dĩri yĩ, kôpi ní Yèsũ ri zizú kĩnĩ, " 'Úpĩ, mí ã'yĩ rá, 'bã zĩkĩ ãcí 'bũ gé 'dãásĩ ímũ 'bá 'dĩ'bée ú'dĩ ũdrãá?"

55 'Bo Yésũ ní 'i újázú, ìri ní trezú kòpi drìgé.
 56 Kúru kòpi ní 'dezú mužú gúrú àzi gé.

*Yésũ ã pámvú ã ùbĩngará tã ni mbamba
 (Mátáyo 8:19-22)*

57 Yésũ pi kâ rií mujú létì agásĩ, ágó ãzi ní 'yozú Yésũ ní kĩnĩ, “Á lě mĩ pámvú ùbĩ cĩngbá cazú vũrã mí ní mužú rĩ gé.”

58 Yésũ ní 'yozú kĩnĩ, “Mgbũwá rĩ pi vũrã lazú ni be, àrìgá rĩ pi jó lazú ni be, 'bo ma 'Bá Mvá 'i, vũrã má ní mâ drì suzú adrizú ni 'dãáyo.”

59 Yésũ ní gòzú 'yozú ágó ãzi ní kĩnĩ, “Mí ímú mâ pámvú ùbĩ.”

'Bo ágó rĩ ní újázú kĩnĩ, “Úpí, 'í sě mâ mu drì má étèpì ri sǐ ùgbále† ká.”

60 Yésũ ní újázú ágó rĩ ní kĩnĩ, “'Í ku 'bá ùdrã'bá gí rĩ pi‡ ã mukí ìvé 'bá ùdrã'bá gí rĩ pi sǐngará gá, 'bo 'í mu mǎlũngã Múngú vé rĩ vé tã ùlũú.”

61 'Bá ãzi ní kpá 'yozú Yésũ ní kĩnĩ, “Úpí, ma mĩ pámvú ùbĩ rá, 'bo 'í ku mâ gò drì mujú tã ẹzìjì mávé 'bá 'bètì àsámvú gé rĩ pi ní ùgbále ká.”

62 Yésũ ní újázú ìri ní kĩnĩ, “'Bá 'í'dópi ọmvú 'aápi, àngũ ndreépi vùlé rĩ, ícò mǎlũngã Múngú vé rĩ gé ku.”

† **9:59** 9:59 Má étèpì ri sǐ ùgbále: Sà ãzi sǐ, ágó rĩ vé étèpì drã drì kuyé, ágó rĩ lě étèpì ri ùtèé cĩngbá ìri ní drãngará gá. ‡ **9:60** 9:60 'Bá ùdrã'bá gí rĩ pi: 'Bá ùdrã'bá gí rĩ pi kòpi 'bá Múngú ri nì'bá kuyé rĩ pi.

10

Yésũ pẽ 'bá pũkú ẹ̀zĩrĩ drĩ ni ìrĩ muọ̀ tị Múngú vé rĩ ùlũú

¹ Tã 'dĩri ã vùdrĩ gé, Úpí ní 'bá ọ̀rukọ̀ ùpèzú pũkú ẹ̀zĩrĩ drĩ ni ìrĩ, pẽ kọ̀pi muọ̀zú ìrĩ ìrĩ, pẽ kọ̀pi muọ̀zú drĩdrĩ kũrú 'í ní lèé muọ̀ rĩ pi agá, àzini gúrú 'í ní lèé muọ̀ rĩ pi agá. ² Ìri ní 'yozú kọ̀pi ní kĩnĩ, “Ànyāngā rĩ ka kú ambamba, 'bo 'bá ànyāngā rĩ ìkũnā 'bá rĩ pi vé kālāfe mādāṅá. Ìmi mākí ànyāngā rĩ vé ẹ̀'dípa Úpí ri, ã pẽ rí 'bá ẹ̀zì nga 'bá ni pi muọ̀ ànyāngā rĩ ìkũnāá ívé ọ̀mvú agá 'dāá. ³ Ìmi 'dekí muọ̀! Lẽ ìmi nìkí 'yozú kìnĩ, ma ri ìmi pẽ muọ̀zú sũ ì ní kābīlō pèé fíí àrākíla rĩ pi àsámvú gé rĩ tịnì. ⁴ Lẽ ìmi 'dúkí jùrú mũfēngā vé ni muọ̀zú ìndĩ ku, àzini ìmi 'dúkí kũmvũ, dōku ngá pá gá muọ̀zú ìndĩ ku, lẽ ìmi ẹ̀zìkí 'bá àzi lẹ̀tì gé 'dìgé ku.

⁵ “Ìmi cakí dō jó àzi tị gé, drĩdrĩ ni, ìmi 'yokí, ‘Tākíri ã adri jó nōri àsámvú gé.’ ⁶ 'Bá adri 'bée jó 'dāri àsámvú gé rĩ pi dō tā be kírì, tākíri ìmivé 'dĩri adri 'bá jó 'dāri àsámvú gé rĩ pi drĩgé rá, kọ̀pi adríkí dō tā be kírì ku, tākíri ìmivé 'dĩri 'i újá gō ìmi ní vùlé. ⁷ Ìmi áwíkí adrií jó 'dāri tị gé, lẽ ìmi nyakí ngá, àzini ìmi mvúkí ngá ì ní sèé ìmi ní rĩ, ã 'diātāsīyā 'bá ẹ̀zì ngaápi rĩ, lẽ ã ùfèkí ìri ùfèfè. Lẽ ìmi rikí ẹ̀cì ngalanji jó rĩ pi tị gé sī ku.

⁸ “Ìmi fikí dō caá kũrú àzi agá, 'bá rĩ pi ẹ̀'yíkí dō ìmi rá, ìmi nyakí ngá ì ní 'bāá ìmi ẹ̀ndrẹ̀tì gé rĩ nyanya. ⁹ Ìmi ídríkí 'bá drā be rĩ pi, ìmi 'yokí kọ̀pi ní, ‘Mālūngā Múngú vé rĩ ícá ìnyinā ìmi

gãrã gá gí.* ¹⁰ Dõ ìmi fikí kũrú ãzi agá, 'bá rĩ pi ẹ'yíkí dõ ìmi kuyé, ìmi fũkí mužú létì drìgè 'dãá, ìmi 'yokí 'bá rĩ pi ní, ¹¹ 'Nyõõkù 'bá ní utuú 'bá pá gá ìmivé kũrú agá nõri, 'bã we ku ìmi ní tã ùnjí rú nõgó, ádarú lã ìmi ñíkí múké 'yozú kìnĩ, mālũngã Múngú vé rĩ ícá ìnyinã gí.' ¹² Ádarú á 'yo ìmi ní 'dìni, ọ'dù ì ní tã lizú rĩ gé, ì ímù 'bá kũrú 'dãri agá rĩ pi ìrĩñã 'bá kũrú Sõdómõ vé rĩ agá rĩ pi vé rĩ ndě rá."

*Ìzãngã rĩ úmvúlésĩ adri 'bá Kõrãzínĩ vé rĩ pi vé ni 'bá Bětēsãyídã vé rĩ pi be
(Mātáyo 11:20-24)*

¹³ Yēsũ ní gõzú 'yozú kìnĩ, "Ìzãngã rĩ úmvúlésĩ adri ìmivé ni, ìmi 'bá Kõrãzínĩ vé rĩ pi! Ìzãngã rĩ úmvúlésĩ adri ìmivé ni, ìmi 'bá Bětēsãyídã vé rĩ pi! Tã ãyãzú ãyãyã ì ní 'oó ìmi ãsãmvú gé rĩ pi ã 'okí té dõ Tãyã agá, ãzini Sídõnã agá, 'bã ãngũ 'dĩ'bée agá rĩ pi újákí té ẹsì ìnógòsì gí, kòpi té bõngó ìrìkò rú ni pi úsú, ãzini kòpi té úfúrágú úmvú dã ì drìgè. ¹⁴ 'Bo ọ'dù tã lizú rĩ gé, ì ímù ìmi ìrĩñã 'bá Tãyã vé rĩ pi ndě, ãzini 'bá Sídõnã vé rĩ pi ndě rá. ¹⁵ Ìmi 'bá adri'bée Kãpãrãnãúmã agá 'dĩ'bée, ìmi ọsũkí ì nyo ícò ìmi ìnjì 'bũ gé 'dãlè rá? Ícókí ìmi ìnjì ku, ìmi ímù fi mužú 'bù ãvũ rĩ pi vé rĩ agá vũgá 'dãá.

¹⁶ "Ìmi mávé 'bá mã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi, 'bã ìmi yìpi rá rĩ, yì 'dĩri ma. 'Bã ìmi gãapi sĩ rĩ, gã

* **10:9** 10:9 Mālũngã Múngú vé rĩ ícá ìnyinã ìmi gãrã gá gí: Tã ì ní 'yoó Mālũngã Múngú vé rĩ ícá ìnyinã ìmi gãrã gá gí 'dĩri vé ififí, 'bã rĩ pi drìlè múké ọsù Yēsũ ri ẹ'yìzú, kòpi adri anji Múngú vé ni.

'dĩri ma. Āzini 'bá ma gãápi sĩ rĩ, gã 'dĩri Múngú ma ĩpěepi rĩ."

'Bá Yēsũ ní pěé pũkú ézĩrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi vé ímvíngará

¹⁷ 'Bá Yēsũ ní pěé pũkú ézĩrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi ímvíkí āyĩkō be ambamba, kōpi kínĩ, "Úpí, 'bá kãdō mívé rụ zĩ, índrĩ ũnjĩ rĩ pi 'bã tị yị rá."

¹⁸ Yēsũ ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, "Á ndre Sātánã† íbĩ í'dé 'bũ gé 'dãásĩ vũgá nōó sũ āngũ ní gaá ācí be ndērē rĩ tịnị. ¹⁹ Á sē ĩmi ní ũkpō ĩnị rĩ pi utuzú pá sĩ, āzini ngá ĩrị be āngũ zã'bée zãzã rĩ pi utuzú, ĩmi ndėkĩ rĩ ārĩ'bágú Sātánã vé ũkpō ānĩ, ngá āzi ícō ĩmi 'oó ádrá ālujani ku. ²⁰ 'Bo āyĩkō ā fụ ĩmi índrĩ ũnjĩ rĩ pi ní ĩmĩ tị yị rá rĩ sĩ ku, āyĩkō ā fụ ĩmi ĩ ní ĩmĩ rụ sĩ 'bũ gé 'dãlé gĩ rĩ sĩ."

*Āyĩkō fụ Yēsũ ri ambamba
(Mātáyo 11:25-27; 13:16-17)*

²¹ Sã 'dãri gé, Índrĩ Uleterē rĩ sē āyĩkō fụ Yēsũ ri ambamba, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Má Ĕtėpi, mi adriipi Úpí ngá 'bũ gé rĩ pi drĩgé, āzini ngá vũ drĩgé rĩ pi drĩgé céré rĩ, á sē mí ní ōwō'difô, ā'diātāsīyã mí ũzũ tã 'dĩ'bée 'bã tã nĩngará be rĩ pi ní rá, āzini mí ũzũ 'bã ngá lã'bée ambamba rĩ pi ní rá, mí i'da tã rĩ anjĩjã rĩ pi ní. Ĕ, má Ĕtėpi, 'í 'o tã rĩ 'dĩni, ā'diātāsīyã tã mí ní 'oó 'dĩri sē mí ní āyĩkō.

²² "Má Ĕtėpi sē ngá rĩ pi ārėvú céré kú má drĩgé. Ma Mvã rú, 'bã āzi nĩ ma kuyé, 'yėnjã má

† **10:18** 10:18 Sātánã: Sātánã ri ādróko, ĩri āmbúgú índrĩ ũnjĩ rĩ pi drĩgé, gã tã Múngú vé rĩ 'dugá ngagá sĩ, Múngú ídró ĩri 'bũ gé 'dãásĩ. 'Í lã l'dangará 12:7-9.

Ētépì nĩ ma nĩ, 'bá ãzi nĩ kpá má Ētépì ri kuyé, ma Mvá rú, 'yéjá á nĩ ìri nĩ, ãzini 'bá má ní lěé má Ētépì vé tã ùlúú kòpi ní rĩ pi nĩkí ìri nĩ."

²³ Kúru Yésù ní 'i újázú ívé 'bá 'î pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi vúgá 'dǎá, ìsù ákūdē kòpi ì drĩkǎ sī, ìri ní 'yozú kòpi ní kīnĩ, "Ìmi ní tã rĩ ndreé rá rĩ sī, ìmi ìsúkí tǎkírì gí. ²⁴ Á lě 'yoó ìmi ní 'dínì, nẹbĩ kárakará, ãzini 'bǎgú kárakará lěkí kòdò tã ìmi ní ndreé rĩ pi ndreé, 'bo kòpi ndrekí kuyé, ãzini kòpi lěkí kòdò tã ìmi ní yì rĩ pi yì, 'bo kòpi yìkí kuyé."

Nǎpí Sǎmǎrìyǎgú múké rĩ vé rĩ

²⁵ Ụ'dụ ǎlu, ágó tǎimbĩ Mósē vé rĩ nǎpì múké múké rĩ ní ngazú ụrụ sī, ìri ní Yésù ri ụ'bìzú, ìri ní zìzú kīnĩ, "Ìmbápi, mà 'o ǎ'dì, má ìsù rí ìdri 'dání'dání rĩ ǎní?"

²⁶ Yésù ní újázú ìri ní kīnĩ, "Sìkí búkú tǎimbĩ vé rĩ agá ìngónì? 'Í lǎ búkú rĩ, mí ìsù tã ni ìngónì?"

²⁷ Ágó rĩ ní újázú kīnĩ, " 'Lě mí lě Úpí Múngú mívé rĩ ẹsì be céré, ìndrì mívé rĩ be céré, ùkpò mívé rĩ be céré, yìkì mívé rĩ be céré,' ãzini 'Lě mí lě 'bá mí gǎrǎ gá rĩ, sù mí ní mí rụ' 'bá lěé rĩ tìnì.' "

²⁸ Yésù ní 'yozú ìri ní kīnĩ, "Átángá mí ní újá 'dìri pìrì, 'í 'dụ tã 'dìri ngaá, mi ìdri 'dání'dání rĩ ìsù rá."

²⁹ 'Bo ágó rĩ lě 'i 'bǎá adrií 'bá pìrì ni rú, ìri ní Yésù ri zìzú kīnĩ, "'Bá adriípi mà gǎrǎ gá rĩ ǎ'dì 'ì?"

³⁰ Yēsũ ní újázú ìri ní kīnī, “Ágó ãzi íbí íngá Yērúsālémã gá, ìri ri úlú mužú Yērīkķó gá, ágó rī mù 'deé ũgũ' bá rī pi drīgé. Ūgũ' bá rī pi alikí Ìrivé bōngó, kōpi ũgbākí ìri, kōpi ní 'dezú mužú, kúkí ìri kú kí' dīkī' dī vūgá 'dīgé.

³¹ “Kúru átálágú ãzi ímù lètì ãlu ãlu 'dīri gé sī, kã ágó rī ndreé, kù agaá ágó rī ã jèlé gá sī. ³² Vúdrī ni gé, Lévīgũ‡ èzì ngaápi Jó Múngú vé rī agá rī ní kpá ícázú vūrã 'dāri gé, kã ágó rī ndreé, kù kpá agaá ágó rī ã jèlé gá sī.

³³ “Kúru Sāmāriyāgú ãzi ní kpá ícázú vūrã 'dāri gé, kã ágó rī ndreé, èsì ni ìsù Ìzāngā ágó rī vé tã sī. ³⁴ Ìri ní 'dezú mužú ágó rī vúgá 'dãá, ìri ní ũdu 'dúzá vīnyō be àzó rī ē mī ũjīzú ānī, ìri ní ágó rī vé àzó ũdrōzú bōngó sī. Ìri ní ágó rī 'duzá 'bāzú ívé dōngí drīgé, jì ìri mužú 'bāá jó ũmù vé rī agá, ũtē ágó rī múké. ³⁵ Kã caá drū ũ'bútì, ìri ní mūfēngā fífí ènjīpi ènjīenjī ni pi 'dúzá ìrī, ìri ní sēzú 'bá riipi jó ũmù vé rī ũtēpi rī ní. Ìri ní 'yozú kīnī, 'Lē mī ũtē ágó rī múké, mūfēngā mí ní ágó rī ũtēzú rī aga dō rá, má kãdō ìgōó, ma ímù ũfē mí ní rá.' ”

³⁶ Kúru Yēsũ ní ágó tǎimbì Mósē vé rī nīpi rá rī zìzú kīnī, “‘Bá na 'dī' bée āsámvú gé, 'bá adriipi ágó ũgũ' bá rī pi ní alií rī ã gārã gá rī ã'di 'i?”

³⁷ Ágó rī ní újázú kīnī, “‘Bá Ìrivé Ìzāngā ndreépi rī.”

Yēsũ ní 'yozú ìri ní kīnī, “‘Í mù tã rī 'oó sù 'dīri tīnì.”

‡ **10:32** 10:32 Lévīgũ: Atala Ìsērélē rī pi vé rī ārēvú céré, íbíkí ífūú úyú Lévī vé rī agá.

Yésũ mu Mārátã pi vúgá Māríyã be

³⁸ Yésũ pi kã rií muú ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ'bá rĩ pi be Yērúsálémã gá 'dãá, kôpi kúkí fíí gúrú ãzi agá, kôpi kã caá 'dãlé, kôpi ísúkí ùkú ãzi rú ní Mārátã 'i, ùkú rĩ ní kôpi ẹ'yízú ívé ãngá.

³⁹ Mārátã vé ómvúpi Māríyã ní ímúzá úrízú Úpí Yésũ ẹndrẹti gé, ri tã Yésũ ní rií átá rĩ yí. ⁴⁰ 'Bo Mārátã ẹ drĩ ábá ẹzị 'í ní ngaá ambamba rĩ sĩ rá. Īri ní ímúzá Yésũ vúgá nõó, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, "Úpí, má ómvúpi ku ma rií ẹzị rĩ ngaá ó'dúkùlẹ, mí ùsũ tã 'dĩri múké? 'Í 'yo ĩri ní ẹ ímú má ĩzã koó!"

⁴¹ Úpí ní 'yozú kĩnĩ, "Mārátã, Mārátã, mí drĩ ábá ẹzị mí ní ngaá ambamba rĩ sĩ gí, ⁴² 'bo tã agaápi rá ĩ ní lée rĩ 'yẹná ãlu. Māríyã ĩpẹ tã adriipi múké ni, ícókí tã 'dĩri 'duú drí ni gé sĩ ku."

11

Yésũ ímbá ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ'bá rĩ pi Múngú ri zìngára sĩ

(Mātáyo 6:9-13; 7:7-11)

¹ Ụ'dú ãlu, Yésũ mu Múngú ri zìí vūrã ãzi gé, kã Múngú ri zìí deẹ, ĩrivé 'bá ĩri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi vé ãzi ní ĩri zìzú kĩnĩ, "Úpí, lẹ mí ímbá 'bã Múngú ri zìngára sĩ, sũ Yūwánĩ ní rií ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ímbá rĩ tịnị."

² Yésũ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, "Īmi lěkí dõ Múngú ri zìí, ĩmi zìkí 'dínì.

" "Bávẹ Ẹtẹpi 'bũ gé rĩ, rú mívé rĩ ẹ ĩnjĩkí ĩnjĩnjĩ.

Lē mālūngā mívé rĩ ẽ ímú ìyí.*

³ Í sē 'bá ní ãnyāngā ú'dù ǎlu ǎlu vú sī céré.

⁴ Í trũ 'bâ 'bávé ùnjĩkãnyã agásĩ rá,
sũ 'bá ní 'bá 'bá 'o'bá ùnjĩ rĩ pi trũú ìvé
ùnjĩkãnyã agásĩ rĩ tĩnĩ.

Lē mĩ sē tã ùnjĩ ǎ ù'bĩ 'bâ ku.' "

⁵ Kúru ìri ní zĩngará rĩ vé tã ímbázú kôpi ní nãpĩ sī kĩnĩ, "Ìmi ǎsámvú gé 'dĩgé, 'bá ǎzi mụ dō ívé ùndĩ vúgá ìnjĩná ágágá, 'yo dō ìri ní kĩnĩ, 'Ùndĩgó, 'í sē má ní pánga na, ⁶ ǎ'diātāsĩyã mávé ùndĩgó ímú kuú má vúgá 'dǎá'dǎ, ngá ǎzi má ní sēé nyaá ìri ní 'dǎáyo.' ⁷ Ùndĩgó jó agá 'dǎá rĩ gō újá 'yo, 'Mĩ ri mã drĩ izaá ku. Má ùpĩ mávé kẹ̀tĩ gĩ, 'bá ulakí mávé anjĩná rĩ pi be vúgá gĩ. Má ícó ngaá ụrụ mụú mí ní ngá ǎzi sēé ku.' ⁸ Á 'yo ìmi ní, ùndĩgó jó agá rĩ ícó dō íngá ụrụ mụú ùndĩgó ǎmvé rĩ ní pánga rĩ sēé ku drǎáásĩyã, ùndĩgó ǎmvé rĩ ní adrii ìrivé ùndĩ rĩ sī, 'bo ùndĩgó ǎmvé rĩ ní rií pánga rĩ zĩ dĩ dĩ rĩ sī, ùndĩgó jó agá rĩ ícó íngá, ìri ngá ùndĩgó ǎmvé rĩ ní lēé rĩ sē ìri ní rá.

⁹ "Kúru á 'yo ìmi ní 'dĩni, ìmi zĩkí, ì sē ìmi ní rá, ìmi ndǎkí, ìmi ìsú rá, ìmi gakí kẹ̀tĩ rĩ, ì zĩ ìmi ní rá. ¹⁰ ǎ'diātāsĩyã 'bá ngá zĩpĩ rĩ, ì sē ìri ní rá, 'bá ngá ndǎápi rĩ, ìri ìsú rá, 'bá kẹ̀tĩ gaápi rĩ, ì kẹ̀tĩ rĩ zĩ ìri ní rá.

¹¹ "Ìmi anjĩ étépĩ, mívé mvá zĩ dō ì'bĩ mí tĩ gé, mi ícó ìri ní ìnĩ sē áyu rá? ¹² Dōku mváná rĩ zĩ dō ǎ'ù gbé mí tĩ gé, mi ícó ìri ní ngá ìrĩ be ǎngũ

* **11:2** 11:2 Lē mālūngā mívé rĩ ẽ ímú ìyí: Lē mĩ ímú mālūngā rĩ rụú adrizú 'bǎgú rú 'bá drĩgé.

zãápi zãã ni sê áyu rá? ¹³ Īmi 'bá ũnjĩkãnyã be 'dĩ'bée, ĩmi nĩkĩ ngá múké sê be fěfě rú ĩmivé anjiná rĩ pi ní rá. 'Bo ĩmivé Ẹtẹpi 'bũ gé rĩ, ĩri ĩmi ní ngá sê aga rá, ĩri Índrí Uletere rĩ sê 'bá zĩipi rĩ ní rá!"

Yēsũ pi vé tã Bělēzēbúlã be rĩ
(*Mátáyo 12:22-30; Mārākō 3:20-27*)

¹⁴ Ẹ'dú ãlu, Yēsũ dro índrí ũnjĩ fũú ágó átápi ku ni drĩgé sĩ. Índrí ũnjĩ rĩ kã fũú gĩ, ágó átápi ku rĩ ní 'dózú átángá átázú, sê 'bá bĩtrĩká rĩ pi ní ãyãngará. ¹⁵ 'Bo 'bá Ẹrukọ'bée kọpi ãsámví gé 'dãá, kọpi ní 'yozú kínĩ, "Yēsũ ri índrí ũnjĩ rĩ pi údró Bělēzēbúlã† vé ũkpõ sĩ, Bělēzēbúlã ri ãmbúgú índrí ũnjĩ rĩ pi vé ni." ¹⁶ 'Bá Ẹrukọ'bée Ẹ'bĩkĩ Yēsũ ri, kọpi kínĩ, lē Yēsũ ã 'o tã ãyázú ãyãyã íngápi 'bũ gélésĩla ni.

¹⁷ Yēsũ nĩ tã kọpi ní rií Ẹsũú rĩ rá, ĩri ní 'yozú kọpi ní kínĩ, "Mālũngã ĩ ní ruṣú rĩ agá, 'bá rĩ pi acokí dõ ĩ rií ẹ'dĩ 'dĩ ĩ ọgũpĩ be, mālũngã 'dĩri ícọ pá tuú ku. 'Bá jó ãsámví gé rĩ pi rikí dõ ĩ fũú ĩ ọgũpĩ be, 'bẹtĩ 'dĩri gõ ábá rá. ¹⁸ Sātánã fũ dõ ũmbã ọgũpĩ be, ĩrivé mālũngã 'dĩri ícọ pá tu íngóni? Á 'yo tã 'dĩri 'dĩni, ã'diātāsīyã ĩmi kínĩ, ma ri índrí ũnjĩ rĩ pi údró Bělēzēbúlã vé ũkpõ sĩ. ¹⁹ Ma dõ ri índrí ũnjĩ rĩ pi údró Bělēzēbúlã vé ũkpõ sĩ, ĩmivé 'bá ĩmi pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ri índrí ũnjĩ rĩ pi údró ã'di vé ũkpõ sĩ? Kọpi ímú tã lĩ ĩmi drĩgé tã ĩmi ní 'yoó rĩ sĩ. ²⁰ 'Bo ma dõ ri índrí ũnjĩ rĩ pi údró Múngú vé ũkpõ sĩ, ĩri lũ

† **11:15** 11:15 Bělēzēbúlã: Bělēzēbúlã vé rĩ ãzi rĩ Sātánã 'i, ĩri ãdróko, ĩri ãmbúgú índrí ũnjĩ rĩ pi drĩgé.

'yozú kînĩ, mālũngã Múngú vé rĩ ícá ĩmi ãsámvú gé gí.

²¹ “Bá ũkpō be adriipi ngá ẽ'dĩ vé ni be rĩ, ĩri ícá ívé 'bětĩ ütē rá, ĩrivé ngá 'bětĩ ãsámvú gé rĩ pi adri múké. ²² 'Bo 'bá āzi ũkpō be ni ímú dō ẽ'dĩ 'dij ĩri be, ndē dō ĩrivé ũkpō gí, ĩri jó 'dĩpa vé ngá ẽ'dĩ 'dizú, ĩri ní ẽsĩ 'bāá drĩ ni gé 'i ütēzú rĩ pi upa drĩ ni gé sĩ rá, ĩri awa 'bá ụrụkọ'bée ní.

²³ “Bá adriipi má be trụ ku rĩ, 'bá 'dĩri mávé ārĩ'bá, 'bá ānyāngã ĩkũnāapi má be trụ ku rĩ, ĩri ānyāngã írérē.

*Índrĩ ũnjĩ rĩ vé ĩgōngárá 'bá rĩ ẽ ẽsĩ agá rĩ
(Mātáyo 12:43-45)*

²⁴ “Índrĩ ũnjĩ rĩ fũ dō 'bá rĩ rụ'bá gá sĩ āmvé gí, ĩri ẹcị ngalanji āngũ ā'wí rú rĩ pi agásĩ, ri vūrā uvuzú ni ndā, ịsụ dō vūrā kuyé, ĩri 'yo, ‘Ma gō jó má ní kuú rĩ agá 'dālé ũzi.’ ²⁵ Índrĩ ũnjĩ rĩ kádō ícá, ịsụ dō wekí jó rĩ ā 'a uletere, údékí kuú múké múké, ²⁶ ĩri mụ índrĩ ũnjĩ ụrụkọ ẹzĩrĩ ũnjĩkānyā be ívé rĩ ndēepi rá ni pi ịjị, kọpi céré fi adri 'bá rĩ agá. 'Bá rĩ vé adringárá ri gō adri ũnjĩ drĩdrĩ 'dāri ndē.”

²⁷ Yēsũ kã rii tã 'dĩri átá, ũkú āzi 'bá bĩtrĩká rĩ pi ãsámvú gé 'dāá, ĩri ní átázú ụ'dúkọ be ụrụ 'dāá kînĩ, “Tākĩri ā adri ũkú mĩ tịpi rĩ drĩgē, āzini mí ní bā sēepi ndruúpi rĩ drĩgē.”

²⁸ Yēsũ ní újázú kînĩ, “Tākĩri ā adri 'bá ụ'dúkọ múké Múngú vé rĩ yì'bá rá, āzini 'du'bá nga'bá rá rĩ pi drĩgē.”

*'Bá rĩ pi lēkí ā 'okí ĩ ní tã āyāzú āyāyā ni
(Mātáyo 12:38-42; Mārākō 8:12)*

29 'Bá bĩtrĩká rĩ pi kã ĩ úmú Yésũ ã gārã gá, Yésũ ní 'yozú kĩnĩ, "Ĩmi úyú āndrũ nõ'bée, ĩmi 'bá ũnjĩ. ĩmi lēkĩ tã āyāzú āyāyã ni ndree ĩmĩ mĩ sĩ, 'bo ícókĩ ĩmi ní tã āyāzú āyāyã ni 'oó ku, 'yējá ĩri adri tã āyāzú āyāyã Yónã vé rĩ.‡ 30 Tã 'i ngaápi Yónã rĩ 'bá gá rĩ i'da 'bá Nĩnéwē vé rĩ pi ní kĩnĩ, Múngú ĩpē ĩri nĩ. Ma 'Bá Mvã 'i, tã 'i ngaápi mã rĩ 'bá gá rĩ i'da 'bá úyú āndrũ nõ'bée vé rĩ pi ní kĩnĩ, Múngú ĩpē ma nĩ. 31 Ụ'dụ tã lĩzú rĩ gé, 'bāgú ũkú rú āngũ ándrelé rú rĩ gé rĩ úmvúlésĩ ímú pá tu tã lị úyú āndrũ nõ'bée drĩgē nĩ, ã'diātāsĩyã 'bāgú rĩ íbĩ ímú āngũ rará rú ni gélésĩ, ímú Sōlōmónã vé úmĩ tã 'ozú rĩ yĩ, 'bo 'bá āzi nōgónō ndē Sōlōmónã ri āmbũgũ sĩ rá. 32 Ụ'dụ tã lĩzú rĩ gé, 'bá Nĩnéwē vé rĩ pi ímú pá tu kōpi úyú āndrũ nõ'bée tō nĩ, kōpi 'yo úyú āndrũ nõ'bée 'okĩ tã ũnjĩ, ã'diātāsĩyã Yónã kã tị Múngú vé rĩ sēé, kōpi újákĩ ẹsị ĩvé ũnjĩkãnyã agásĩ rá. 'Bá āzi nōgónō ndē Yónã ri āmbũgũ sĩ rá,§ 'bo ĩmi úyú āndrũ nõ'bée, ĩmi gākĩ ẹsị újágá sĩ.

*Yésũ ímbá 'bá rĩ pi lám̄bã d̄ĩpi rĩ vé tã sĩ
(Mátáyo 5:15; 6:22-23)*

33 "'Bá āzi ícó lám̄bã 'yũũ jĩ zũú vũrã índrēpi ku ni gé ku, dōku ícó ũdrĩ ụp̄ĩ drĩ ni gé cí ku. ĩri lám̄bã rĩ 'bã mĩsá drĩgē, 'bá ífĩ'bá jó agá rĩ pi ã ndrekĩ rĩ ãcí d̄ĩpi rĩ. 34 Mĩ mívé rĩ, ĩri lám̄bã

‡ 11:29 11:29 Tã āyāzú āyāyã Yónã vé rĩ: ẗ'bi te nēbĩ Yónã ri, Yónã adri caá ụ'dụ na ẗ'bi rĩ agá 'dãá. 'Í lã Yónã 1:17; Mátáyo 12:39-40; Mátáyo 16:1-4; Lúkã 11:29-32. 11:31 11:31 1 'Bāgú 10:1-13 § 11:32 11:32 'Bá āzi nōgónō ndē Yónã ri āmbũgũ sĩ rá: 'Bá Yésũ ní 'yoó ndē Sōlōmónã pi Yónã be rá rĩ, Yésũ ri 'i 'yo.

mî rú'ba vé ni. Mî mívé rĩ dõ múké, rú'ba mívé rĩ índré ku ùtúná agá uletere. Mívé mî dõ ùnjí, rú'ba mívé rĩ adri ku ìníná agá. ³⁵ Lẽ mî nĩ múké 'yozú kìnĩ, mívé rú'ba adriípi ùtúná agá rĩ, lã ã gõ 'ì újá adrií ìníná agá ku. ³⁶ Mívé rú'ba dõ ùtúná agá, ìgélé ãzi mî rú'ba gá adriípi ìníná agá ni 'dãáyo, mî rú'ba ri adri céré ùtúná agá, sù lãmbã vé ãcí ní ðĩ ãngũ ìmgbērēé mí ní uletere rĩ tĩni."

Yēsũ tre Fãrúsĩ rĩ pi drĩgé, ãzini 'bã tãimbĩ ìmbã'ba rĩ pi drĩgé

(Mátáyo 23:1-36; Mārãkõ 12:38-40; Lúkã 20:45-47)

³⁷ Yēsũ kã átángá rĩ átã deḡ, Fãrúsĩgũ ãzi ní Yēsũ ri zizú mužú ìnyã nyaã ívé ãngã, kúru Yēsũ ní fizú jó gã 'dãlé, ìri ní úrizú vũgã ìnyã rĩ nyangãrá gã. ³⁸ Fãrúsĩgũ rĩ kã ndreé Yēsũ í'dó ìnyã rĩ nyaã, ùjĩ 'ì drĩ sù ìvé mērē ní lēē rĩ tĩni kuyé, sē ìri ní ãyãngãrá.

³⁹ Kúru Úpí ní 'yozú ìri ní kìnĩ, "Ìmi Fãrúsĩ 'dĩ'bée, ìmi ri kópõ, ãzini kũrã rĩ pi vé rú'ba ãmvélésĩla rĩ ùjĩ áyu, 'bo ìmĩ èsĩ agã 'dãlé, ìmi èsĩ be ãmbúgũ ngã drĩgé, ãzini ìmĩ èsĩ ùnjĩ. ⁴⁰ Ìmi azakí azaza! Múngũ rú'ba ãmvélésĩla rĩ gbiípi rĩ, gbi kpá rú'ba agálésĩla rĩ nĩ kuyé? ⁴¹ Lẽ ìmi sēkĩ ngã ìmivé rĩ pi 'bã adri'ba ngã ãkõ rĩ pi ní, ìmi 'okí dõ 'dĩni, ìri Múngũ ní ãyĩkõ sē.

⁴² "Ìmi Fãrúsĩ 'dĩ'bée, ìzãngã rĩ úmvúlésĩ adri ìmivé ni, ã'diãtãsiyã ngã mãdãnjã òmvũ agã sù nãná tĩni, ìngĩrĩnjã tĩni rĩ pi, mužrĩ agã, ìmi ri

ãlu ni í'dú sê* Múngú ní rá, 'bo ìmi kokí 'bá 'bá ɔ̀rɔ̀kɔ̀'béé ní 'oó ùnjí rĩ pi ẽ ìzã kuyé. Lẽ ìmi 'okí 'bá rĩ pi múké, àzini ìmi lěkí Múngú ri, àzini ìmivé ngá mɔ̀drí agá, ìmi sěkí ãlu ni Múngú ní.

⁴³ “Ìmi Fārúsí 'dĩ'bée, ìzãngã rĩ úmvúlésí adri ìmivé ni, ã'diātāsīyã ìmi lěkí vūrã úrízú ĩ ní ñnjĩ ñnjĩ Jó Múngú ri Zízú rĩ agá rĩ pi áyu, àzini ìmi lěkí 'bá rĩ pi ã rikí ìmi ní mōdó sěé jòkɔ̀nĩ agá 'dãá ñnjĩngará be.

⁴⁴ “Ìzãngã rĩ úmvúlésí adri ìmivé ni, ã'diātāsīyã ìmi adrikí sũ 'būrɛ̀drĩ ĩ ní ícó áamá ku rĩ tĩnĩ, 'bá rĩ pi ri ɛ̀cĩ drĩ ni gé sĩ, kòpi áamáki ku.”

⁴⁵ 'Bá àzi tãĩmbĩ Mósē vé rĩ ñĩpi múké múké rĩ ní 'yozú kĩnĩ, “Ímbápi, tã mí ní 'yoó 'dĩri, mi ri 'bã u'da.”

⁴⁶ Yésũ ní újázú kĩnĩ, “Ìmi 'bá ĩ ní ímbá tãĩmbĩ Mósē vé rĩ ñĩ'bá múké múké 'dĩ'bée, ìzãngã rĩ úmvúlésí adri ìmivé ni, ã'diātāsīyã ìmi ri ɔ̀gɔ̀ 'bã 'bá rĩ pi drĩgé, kòpi ícókí 'duú bã ku, ìmi lěkí ìmivé drĩ 'bãá kòpi ẽ ìzã kozú ku. ⁴⁷ Ìzãngã rĩ úmvúlésí adri ìmivé ni, ã'diātāsīyã ìmi ri 'būrɛ̀drĩ nẹ̀bĩ rĩ pi vé rĩ gbi, ísúzú ìmi ɛ̀'bípiĩ ú'díkí ɔ̀tú kòpi ùdrãá nĩ. ⁴⁸ Tã ìmi ní 'oó 'dĩri, ĩri lũ 'yozú kĩnĩ, ìmi ã'yĩkí tã ìmi ɛ̀'bípiĩ ní nẹ̀bĩ rĩ pi ú'dízú 'dãri gí, ìmi ní rizú kòpivé 'būrɛ̀drĩ rĩ pi gbizú ãní 'dĩ. ⁴⁹ Tã 'dĩri sĩ, Múngú tã ñĩngará be rĩ kĩnĩ, 'Ma nẹ̀bĩ rĩ pi pẽ mu 'bá áyúáyũ rĩ pi be

* **11:42** 11:42 Ngá mɔ̀drí agá, ìmi ri ãlu ni í'dú sē: Tãĩmbĩ Mósē vé rĩ 'yo kĩnĩ, lē 'bá Ísērélē vé rĩ pi ẽ í'dúkí ngá mɔ̀drí agá, ãlu ni sěé Múngú ní. 'Í lã Lẹ̀vītíkã 27:30-33; Kãlãfe 18:21-24; Dětõrõnómē 12:5-19; 14:22-29.

kôpi ɔ̀ruxo'béé ú'dí ũdrã, ãzini kôpi ɔ̀ruxo'béé ɔ̀cũ ũnjí ũnjí.' ⁵⁰ Ìmi úyú ãndrũ nõ'bée, nẹ̀bì ì ní ú'dí ũdrãá Múngú ní vũ rĩ gbingará gá 'dãá rĩ pi vé ãrí ri ngo ìmi drĩgé. ⁵¹ Í'dózú ì ní Èbélẽ ri 'dĩngará gá, ícázú sã ì ní Zãkãriyã ri 'dizú vũrã rɔ̀bɔ̀nɔ̀ zãzú rĩ† pi ãsãmvú Jó Múngú vé rĩ be rĩ gé, ìmi úyú ãndrũ nõ'bée, ãrí 'bã 'dĩ'bée vé rĩ ngo ìmi drĩgé.

⁵² “Ìmi 'bã ì ní ìmbã tãimbì Mósẽ vé rĩ nĩ'bã múké múké 'dĩ'bée, ìzãngã rĩ úmvúlésì adri ìmivé ni, ã'diãtãsiyã ìmi 'dúkí mãfütã tã nĩngará vé rĩ zűú gí. Ìmi fikí kuyé, ìmi ugakí 'bã lẽ'bã fi'bã rĩ pi ní lẹ̀tí gí.”

⁵³ Yésũ kã átángá rĩ átã deę, Fãrúsì rĩ pi 'bã tãimbì ìmbã'bã rĩ pi be, kôpi ẽ ẽsì ve Yésũ ní ũnjí ũnjí, kôpi í'dókí rií ìri uzií, ⁵⁴ ì ìsúkí rí átángá ũnjí yií tì ni gé, ì tőkí rí ìri ãní bènì.

12

Ìmi adrikí mì be kowu 'bã ì 'bã'bée kú tã be piri rĩ pi ã tã sĩ

¹ 'Bã bĩtríkã trakí ì Yésũ ã gãrã gá, élifũ ni ambamba, kôpi rikí ì ùmĩ múzú ùmĩmĩ. Yésũ ní í'dózú átázú ívé 'bã 'ì pámvú ùbĩ'bã rĩ pi ní kĩnì, “Lẽ ìmi adrikí mì be kowu tã Fãrúsì rĩ pi ní rií ìmbã rĩ sĩ, ã'diãtãsiyã tã kôpi ní ìmbã rĩ, kôpi

11:51 11:51 Í'dóngará 4:1-16 † **11:51** 11:51 Vũrã rɔ̀bɔ̀nɔ̀ zãzú rĩ: Vũrã rɔ̀bɔ̀nɔ̀ zãzú ni anigé Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá, átálágú rĩ ri rɔ̀bɔ̀nɔ̀ zã ãní Múngú ní 'bã rĩ pi trüzú ívé ùnjikãnyã agásì. Vũrã ẹ̀jĩngürú zãzú ni anigé Vũrã Uleterè rĩ gé Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá, átálágú rĩ ri ẹ̀jĩngürú zã ãní Múngú ní ẹ̀'bütĩnã sĩ, ãzini ùndrẽnã sĩ sã Múngú ri zizú rĩ gé.

'dukí ngaá ku. ² Tã ĩ ní ũzũúẏũ rĩ, ĩri ímú 'i i'da
 ãmvé, tã ĩ ní 'oó kírí kírí rĩ, ĩ ímú ĩrivé tã nĩ rá.
³ Tã ĩmi ní átá ĩnĩná agá rĩ, ũtũná sĩ ĩ ímú yĩ rá,
 tã ĩmi ní átá ũyõkõyõ sĩ jó agá 'dãá rĩ, ĩ ímú tã ni
 áyú jó drĩgé.”

*Lẽ ĩmi adrikí ũrĩ sĩ ku
 (Mátáyo 10:28-31)*

⁴ Yésũ ní 'yozú kĩnĩ, “Ũndĩ mávé rĩ pi, á 'yo ĩmi
 ní 'dĩni, lẽ ĩmi adrikí ũrĩ sĩ ku, 'bá lẽ 'bá ĩmi 'dĩ 'bá
 rĩ pi sĩ, kòpi 'yéná rù 'bá rĩ 'dĩ, kòpi ícókí ĩmivé
 índrí 'dĩ drãá ku. ⁵ 'Bo ma 'bá ĩmi ní ícó ruú rĩ
 lũ ĩmi ní rá, lẽ ĩmi rukí Múngú ũkpõ be 'bá 'dĩpi
 'beépi áci vezú ãní ũdũ ãkó rĩ* agá rĩ áyu. ⁶ Āríná
 nyíríná tõtũ ụzíkí nyo mũfēngā fífí ĩrĩ ku? 'Bo
 Múngú ãvĩ ãríná ãlu ni vé tã sĩ ku. ⁷ Múngú lã
 drĩ 'bí ĩmi drĩgé rĩ pi cére gí. Lẽ ĩmi adrikí ũrĩ sĩ
 ku, ĩmivé tã ndē ãríná kárakará rĩ pi vé rĩ rá.

*Ũlũkí tã Kúrísítõ vé rĩ
 (Mátáyo 10:32-33; 12:32; 10:19-20)*

⁸ “Á 'yo ĩmi ní 'dĩni, 'bá rĩ ẹ'yĩ dõ ma 'bá rĩ pi
 ẹndrẹti gé, 'yo dõ 'í ã'yĩ ma rá, ma 'Bá Mvá 'i,
 ma kpá ĩri ã'yĩ mālāyíkā Múngú vé rĩ pi ẹndrẹti
 gé rá. ⁹ 'Bá rĩ gā dõ ma vũ drĩgé nõgó sĩ, ma
 kpá ĩri gā sĩ mālāyíkā Múngú vé rĩ pi ẹndrẹti gé.
¹⁰ Ma 'Bá Mvá 'i, 'bá rĩ átá dõ tã ũnjí mâ rù 'bá
 gá, Múngú ri ícó ĩri trũ rá, 'bo 'bá rĩ ide dõ Índrí
 Uletere rĩ, Múngú trũ ĩri ãluńani ku.

* **12:5** 12:5 Áci vezú ãní ũdũ ãkó rĩ: Múngú ri úmvúlésí 'bá 'i
 ẹ'yĩ 'bá ku rĩ pi 'dũ ú'bé áci 'dĩri agá. 'Í lã 'dangará 20:7-15.

11 “Bá ãzi jì dõ ìmi mujú Jó Múngú ri Zìzú rĩ agá, tõ dõ ìmi 'bá ãngũ ru' 'bá rĩ pi ɛndrɛtɪ gé, ãzini 'bá ũkpõ be rĩ pi ɛndrɛtɪ gé, lɛ ìmí ɛsí ã adri ìzãngã sĩ 'yozú kìnĩ, ìmi mu ìmivé tã gã ngóni yã 'dínì ku, dõku ìmi átá ngóni yã 'dínì ku, 12 sã 'dãri gé, tã ìmi ní átá rĩ, Índrì Uleterè rĩ ũlũ ìmi ní nĩ.”

Nãpí ágó azakaza rú ã'bú be rĩ vé rĩ

13 Ágó ãzi 'bá bĩtríkã rĩ pi ãsãmvú gé 'dãá, ìri ní 'yozú Yɛsũ ní kìnĩ, “Ímbãpi, 'í 'yo má ɛdrĩpĩ ní, ã awa ã'bú 'bá ɛtɛpĩ drããpi gĩ rĩ ní kuú rĩ 'bá ní 'í be.” 14 Yɛsũ ní újázú kìnĩ, “Ágó 'dĩri, ã'di ìpɛ ma 'bá tã lĩpĩ ni rú nĩ, dõku ã'di ìpɛ ma ìmivé tã ãsãmvú acoó nĩ?” 15 Kúru Yɛsũ ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kìnĩ, “Ìmi ndrekí múké, lɛ 'bá ãzi ã adri ɛsí be ãmbúgú ngá drĩgé ku, 'bá rĩ dõ ã'bú be tré, ã'bú ìrivé 'dĩri ícõ ìrivé ídri sɛé adrií múké nĩ ku.”

16 Yɛsũ ní nãpí 'dĩri ũlũzú kòpi ní kìnĩ, “Ágó ãzi ã'bú be ni ãnyãngã ka ìrivé ómvú agá ambamba. 17 Ágó rĩ ri ũsũú kìnĩ, ‘Vũrã má ní mávé ãnyãngã 'bãzú ni 'dãáyo, mã 'o rí ã'di?’ 18 Kúru ìri ní 'yozú kìnĩ, ‘Á lɛ 'oó 'dínì, á lɛ ìrã mávé rĩ pi uzeé vũgá, á lɛ ambugu ambugu ni pi údé, mã mávé ãnyãngã 'bã 'a ni gé, ãzini mã mávé ngá rĩ pi ũ'bã céré 'a ni gé. 19 Kúru mã gõ átá má ɛsí agá nólé, “Mã nóni ãnyãngã be ambamba, ìri adri ca ìlì kárakarã. Á gõ ɛzĩ ngaá dđĩ ku, mã ngá nya, mã ngá mvu, mã adri ãyĩkõ sĩ.” ’

20 “‘Bo Múngú ní 'yozú ìri ní kìnĩ, ‘Mí azaza! Ìnĩná ãndrũ nõri sĩ, mã mívé ídri 'dụ rá. Kúru ã'di ri ímú mívé ngá 'dĩ'bée 'dụ nĩ?’

21 “‘Bá ngá 'bãápi kú 'í ní, ngá sēepi Múngú ní ku rĩ, ĩri adri sũ 'bá 'dĩri tĩni.”

*Lē ĩmi rikí ĩmi ũsũú drãá tã sĩ ku
(Mátáyo 6:25-34)*

22 Kúru Yésũ ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Á 'yo ĩmi ní, lē ĩmi rikí ĩmi ũsũú drãá ídri rĩ vé tã sĩ 'yozú kĩnĩ, ĩmi ã'di nya yã, dõku ĩmi ã'di su yã 'dĩni ku. 23 Ídri ndē ngá nyanya ri rá, rú'bá ndē bõngó ri rá. 24 ĩmi ndrekí drĩ ãrĩná rĩ pi ká, kõpi 'ákí ọmvú ku, kõpi ĩkũnãkí ãnyãngã ku, kõpi jó ãnyãngã 'bázú ni ãkó, dõku ĩrá ãkó. 'Bo Múngú ri kõpi úcé nĩ. ĩmi ndekí ãrĩná rĩ pi rá. 25 Èsĩ ĩmivé riipi ũtĩpi 'dĩri sĩ, ĩmi nyo ícó sã ãzi ĩsú adrizú ãní ídri rú rá? 26 ĩmi ícókí dõ sã ãzi ĩsú mãdãṅá adrizú ídri rú ku píri, ngá ĩmi ní rizú ĩmi ũsũzú drãzú tã sĩ rĩ ã'di?

27 “‘ĩmi ndrekí drĩ pẹti ã fũ ũnyĩ be 'dĩ'bée ká, kõpi ngakí ẹzĩ ku, ãzini kõpi nĩkí bõngó ícĩ be ĩ ní ku. 'Bo á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, Sõlõmónã ri ã'bú be, su bõngó ũnyĩ be sũ fũ ũnyĩ be 'dĩ'bée tĩni kuyé. 28 Múngú ri dõ sē fũ ásé agá rĩ pi zo ũnyĩ be, ĩri zo ãndrũ, drũ sĩ, ĩ zã ve ãcí sĩ rá píri, ĩmi 'bá ẹ'yĩngará be mãdãṅá 'dĩ'bée, ádarú Múngú ícó nyo ĩmi ní bõngó sēé suú ku? 29 Lē ĩmĩ ẹsĩ ã ri ũtĩ ngá nyaanya ã tã sĩ ku, dõku ngá mvuúmvu ã tã sĩ ku, ĩmĩ ẹsĩ ã ri ũtĩ tã ni sĩ ku. 30 'Bá Múngú ri nĩ'bá ku rĩ pi ẹ ẹsĩ ri ũtĩ tã 'dĩ'bée sĩ nĩ, ĩmi Ẹtẹpi nĩ ngá ĩmi ní lēé rĩ rá. 31 'Bo lē ĩmi 'bãkí ẹsĩ mãlũngã Múngú vé rĩ ndãzú, ĩri ímú ngá ĩmi ní lēé rĩ pi sē ĩmi ní rá.

*Ã'bü 'bü gé 'dãá rĩ vé tã
(Mãtáyo 6:19-21)*

³² “Ĩmi ngúlúmũ mādã mâ pámvú ũbĩ'bá 'dĩ'bée, ĩmi adrikí ũrĩ sĩ ku, ã'diãtãsiyã ĩmi Ẹtẹpi ri ãyĩkõ sĩ, lě ĩmi fikí mālũngã ívé rĩ agá. ³³ ĩmi ụzìkí ngá ĩmivé rĩ pi, ĩmi awakí mũfēngã ni 'bá ngá ãkó rĩ pi ní. Lě ĩmi ịsúkí ĩmi ní jũrú mũfēngã 'bãzú ãsĩpi ku ni, ã'bú 'bü gé 'dãlé rĩ ábá ku, ụgú'bá ícó ụgũ'ku, ãzini ịjíríkó ícó mbeé ku. ³⁴ Vũrã ĩmi ní ĩmivé ã'bú 'bãzú rĩ, ĩmĩ ẹsị ri adri drĩ ni gé.”

*Lě 'bá rĩ ã adri ũrẽ ã ütē Yēsũ vé ìgõngará
(Mãtáyo 24:45-51)*

³⁵ “Lě ĩmi úsúkí ĩmi kú ũrẽ, ĩmi ũ'yúkí ĩmivé lámã ã ri dīdī, ³⁶ lě ĩmi adrikí sũ 'bá ri' 'bá ívé 'bá ãmbúgú riipi ímvípi ụmũ ũkú jezú rĩ gélésĩ rĩ ütē' 'bá rĩ pi tịni, ã'diãtãsiyã 'bá ãmbúgú rĩ kãdõ ímũ kẹẹtị rĩ gaá, ĩmi zĩkí rí kẹẹtị rĩ ịri ní. ³⁷ 'Bá ãmbúgú rĩ kãdõ ícá, ịsú dõ ívé ãtí' 'bá rĩ pi ütēkí 'i kú ũrẽ, ịri adri ãyĩkõ sĩ. Ádarú á lě 'yoó ĩmi ní 'dĩni, ịri ãtí' 'bá rĩ pi sē úrí vũgá, ịri kọpi ní ngá sē nya. ³⁸ 'Bá ãmbúgú rĩ dõ ícá ịnịná ágágá yã, dõku ãngũ ní ọwúngará gá yã, ícá dõ ịsú ãtí' 'bá rĩ pi ri 'i ütē, ãtí' 'bá rĩ pi adri ãyĩkõ sĩ. ³⁹ 'Bo lě ĩmi nĩkí 'yozú kìnĩ, jó 'dịpa ã nị dõ sã ụgú' 'bá rĩ ní ímúzú rĩ rá, ícó té ívé jó kuu ọdõ ụgú' 'bá rĩ ní, ịri ní fizú ãní jó agá 'dãá ku. ⁴⁰ Lě ĩmi adrikí ũrẽ, ã'diãtãsiyã ma 'Bá Mvã 'i, sã má ní ímúzú ìgõzú rĩ ĩmi ícókí nị ku.”

⁴¹ Pétēró ní zizú kìnĩ, “Úpí, mi ri nãpí 'dĩri 'yo 'bá ní, dõku mi ri 'yo 'bá rĩ pi ní céré?”

42 Úpí ní újázú ìri ní kīnī, “‘Bá ẹ̀sì 'bãápi cére rizú ẹ̀zì ngazú rī ã'di 'i, ãzini átí'bá úmī be tã 'oópi pìrì ãmbúgú rī ní 'bãá 'bá ãmbúgú rú ívé átí'bá rī pi drìgè ã ri ínyá sèé kòpi ní sã múké ni gé rī ã'di 'i? 43 'Bá ãmbúgú rī ícá dō ìsù ẹ̀zì átí'bá rī ní ngaá rī múké, ìri átí'bá rī ùfě rá. 44 Ádarú á lě 'yoó ìmi ní 'díni, ìri átí'bá rī 'bã adri 'bá ãmbúgú rú ívé ngá rī pi ã tã mba. 45 'Bo átí'bá rī ùsù dō 'í ẹ̀sì agá 'dãlé kīnī, 'Mávè ãmbúgú ícá ícá mbèlènjá ku,' 'í'dó dō rií átí'bá ãgō rī pi fùú ùkú rú rī pi be, ãzini 'í'dó dō rií ngá nyaá, ãzini ngá mvùú ìmèrèzú. 46 Ìrivé 'bá ãmbúgú rī nga ícá ú'dù, dōku sã ìri ní nīi kuyé ni gé, ìri átí'bá rī uga kpélékpélé, ìri 'dù 'be 'bá ẹ̀'yì'bá kuyé rī pi ãsámvú gé vūrã kòpi ní adrizú rī gé.

47 “‘Átí'bá ãzi ívé ãmbúgú rī vé tã ìri ní lèé ã 'okí rī nīipi rá rī, útú dō 'i ùrè kuyé, dōku 'dù dō tã ívé ãmbúgú ní ẹ̀zì rī ngaá kuyé, ì ìri gbã ùnjí ùnjí. 48 'Bo átí'bá ãzi ívé ãmbúgú rī vé tã nīipi kuyé, tã 'oópi ùnjí rī, ì ìri ìrīnjã mädã. 'Bá ì ní ngá sèé ìri ní ãmbúgú rī, ì ngá lě ìri vúgá ãmbúgú, 'bá ngá ẹ̀'yìpi ãmbúgú rī, ì ngá zì ìri vúgá ãmbúgú.

*Yèsù vé tã ìjì acongára
(Mátáyo 10:34-36)*

49 “‘Má ìjì tã ãcí ãcí ni vū drìgè nōgó, má ùsù tã ãcí ãcí rī 'í'dó té dō 'i gí, ìri adri múké! 50 Ì ímú má ní bātízìmū ìzāngã vé ni sè, ma tã ẹ̀njìjì 'dù cìmgbá tã rī ní 'i dežú. 51 Ìmi ùsùkí má ìjì 'bá rī pi ní tākíri nyòòkù drìgè nōgó? Adri 'díni kuyé, má ìjì acongára. 52 'Í'dózú ãndrū mužú drìdrì, 'bá

tõwũ 'bětĩ äsãmvú gé rĩ pi ímú ĩ aco rá, na rĩ pi ĩrĩ rĩ pi gã sĩ, ĩrĩ rĩ pi na rĩ pi gã sĩ. ⁵³ Kõpi ímú ĩ aco rá, mvá étèpi ri ímú ívé mvá gã sĩ, mvá ri ímú étèpi ri gã sĩ, mvá éndrèpi ri ímú ívé mvá ũkú gã sĩ, mvá ũkú ri ímú éndrèpi ri gã sĩ, ĩdrèpi ri ímú 'ĩ mvòpi vé ũkú gã sĩ, mvòpi vé ũkú ri ímú 'ĩ ĩdrèpi ri gã sĩ.”

*Lókí vé ámángará
(Mãtáyo 16:2-3; 5:25-26)*

⁵⁴ Yésũ ní 'yozú 'bá bĩtríkã rĩ pi ní kĩnĩ, “Īmi ndrekĩ dõ ĩrĩbĩtĩ rĩ íngã ímúzú ũtũ ní 'dengará gálésĩ, ĩmi 'yo, 'Yĩgõ ri 'dĩ rá,’ ádarú ĩri 'dĩ rá.

⁵⁵ Īmi ndrekĩ dõ ũlĩ rĩ ri ívĩ ímúzú ándrélésĩla, ĩmi 'yo, 'Ūtũ rĩ ímú ko gbĩrĩlĩ,’ ádarú ĩri ko gbĩrĩlĩ rá. ⁵⁶ Īmi 'bã ĩ 'bã'bée kú tã be pĩrĩ 'dĩ'bée, ĩmi kádõ ängũ vũ drĩgé nõgõ rĩ ndreé, äzini 'bũ gé 'dãlé rĩ ndreé, ĩmi nĩkĩ ängũ rĩ ě mĩlé áamá be rá, ĩmi ũlũ rá pĩrĩ, ĩmi nĩkĩ tã riĩpi 'i 'oópi lókĩ ändrũ nõri gé rĩ ũlũ be ku íngõni íngõni?

⁵⁷ “Ngã ĩmi ní tã pĩrĩ rĩ nĩzú ámázú ku rĩ ä'di?

⁵⁸ 'Bã rĩ tõ dõ mi, ĩmi dõ ri mụ ĩri be létĩ gé sĩ trũ, ĩmi údékĩ ĩmivé tã ĩmi äsãmvú gé sĩ ĩri be rĩ deđe létĩ gé 'dĩgé, ĩmi údékĩ dõ ku, ĩri mi jĩ mụ tõ 'bã tã liĩpi rĩ endrètĩ gé, 'bã tã liĩpi rĩ, ĩri mi jĩ sē ängáráwã drĩgé, ängáráwã rĩ mi jĩ 'be jó ängũ ũ'yĩzú rĩ agã. ⁵⁹ Á 'yo mí ní 'dĩni, kukĩ mi ĩfũũ ämvé ku, mi mũfēngã ĩ ní liĩ mí drĩgé rĩ ũfē de ũgbále, mi íbĩ ĩfũ ndõ.”

13

Lē ĩmi újãkĩ éşĩ ĩmivé ũnjĩkãnyã agásĩ rá

¹ Sã 'dãri gé, 'bá ɔrɔkɔ'bée ũlũkí Yēsũ ní kīnī, Pīlātō ú'dị 'bá Gālīláyã vé rī pi ũdrãá, ịsụ kọpi ri rọbọnọ zã Jó Múngú vé rī agá 'dãá. ² Yēsũ ní 'yozú kọpi ní kīnī, “Īmi ụsũkí 'bá Gālīláyã vé ĩ ní ú'dị 'dã'bée vé ũnjĩkãnyã ndĕ ọgũpịi Gālīláyã rī pi vé rī rá, kọpi ní ĩzãngã nyazú ãní? ³ Á 'yo ĩmi ní, adri 'dĩni kuyé. 'Bo ĩmi újákí dō ẹsị ku, ĩmi kpá úmvúlėsĩ céré ũdrã rá. ⁴ Īmi ụsũkí 'bá mụdrị drị ni ãrō lágáraka Sílómũ vé rī ní árí kọpi drịgĕ, ũdrã 'bá 'dã'bée, kọpivé ũnjĩkãnyã ndĕ 'bá adri 'bá Yĕrúsálémã agá rī pi vé rī rá? ⁵ 'Bo á lĕ 'yoó ĩmi ní 'dĩni, adri 'dĩni kuyé! Īmi újákí dō ẹsị ku, úmvúlėsĩ ĩmi kpá céré ũdrã sũ kọpivé rī tĩni.”

Nāpí pẹti ĩ ní zịi fịgị 'aápi kuyé rī vé rī

⁶ Kúru Yēsũ ní nāpí 'dĩri ũlũzú 'bá rī pi ní kīnī, “Ágó ãzi sa pẹti ĩ ní zịi fịgị rī ívé ọmvú agá, ĩri ní 'dezú mụzú ũ'a ni úndrészú sị ni gé 'dãá, ịsụ pẹti rī 'a kuyé. ⁷ Kúru ĩri ní 'yozú ágó ọmvú rī 'ãápi rī ní kīnī, ‘Ílĩ na, á ri ẹcị pẹti rī vé ũ'a úndré, má ịsụ ũ'a sị ni gé kuyé. ‘Í ga pẹti rī vũgá! ĩri ri nyọókú rī ẹrị kána.’

⁸ “Ágó ọmvú 'ãápi rī ní újázú kīnī, ‘Āmbúgú mávĕ rī, ‘í ku drī ã adri ílĩ ãlu ká, mâ 'ã drī gārã ni, mâ dã ndrịi zĕ ndrụú ni gé. ⁹ 'A dō ílĩ drụ rī gé rá, múké! 'A dō kuyé, ‘í ga rí kúru ĩri vũgá.’ ”

Yēsũ idrí ũkú ọtrúpi ọtrúotrũ ni ụ'dụ Sābátã vé rī gé

¹⁰ Yēsũ ní rizú 'bá rī pi ímbázú Jó ãzi Múngú ri Zịzú ni agá ụ'dụ Sābátã vé rī gé, ¹¹ ũkú ãzi 'dãlé

índrí ũnjí 'o ĩri ọtrú, adri caá ílí mụdrị drị ni ãrõ, sê ũkú rĩ ícò 'i ũjũú ngaá ụru sĩ ku. ¹² Yèsũ kã ũkú rĩ ndreé, ĩri ní ũkú rĩ zizú ímúzú 'í vúgá nǒó. ĩri ní 'yozú ũkú rĩ ní kĩnĩ, “Ũkú 'dĩri, mí ídrí gí.” ¹³ Yèsũ ní 'î drị 'bãzú ũkú rĩ ã rụ'ba gá, koro ũkú rĩ ní ngazú 'i ũjũzú pịrị, ĩri ní Múngú ri íngúzú.

¹⁴ Drịkoma Jó Múngú ri Zizú rĩ vé rĩ ã 'a ve Yèsũ ní ũkú rĩ ídrí ụ'dụ Sábátã vé rĩ gé rĩ ã tã sĩ rá. ĩri ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, “Ụ'dụ ẹzị ngazú rĩ pi áziyá, lē ĩmi ímúkí, ẹ ídríkí ĩmi ụ'dụ áziyá 'dĩ'bée agá, adri ụ'dụ Sábátã vé rĩ gé ku.”

¹⁵ Úpí ní újázú ĩri ní kĩnĩ, “Ĭmi 'bá ĩ 'bã'bée kú tã be pịrị 'dĩ'bée! Ĭmi ãsámvú gé 'dĩgé, 'bá ãzi ícò nyo ívé tị, dǒku dǒngí trũú jị mụy yị mụy ụ'dụ Sábátã vé rĩ gé ku? ¹⁶ Ũkú 'dĩri íbí ĩfũú úyú Ābũrãmã vé rĩ agá, Sātánã 'yĩ ĩri kú vũgá ĩzãngã nyaá ílí mụdrị drị ni ãrõ, ídríkí dǒ ĩri ụ'dụ Sábátã vé rĩ gé ũnjí?”

¹⁷ Yèsũ kã tã rĩ 'yoó 'díní, sē ĩrivé ari'ba rĩ pi ní drịnjá. 'Bo 'bá rĩ pi ãrěvú céré ãyĩkǒ sĩ tã ãyázú ãyãyã Yèsũ ní 'oó 'dĩri sĩ.

*Nāpí marígó fí be mādāṅáṅá rĩ vé rĩ
(Mátáyo 13:31-33; Mārákō 4:30-32)*

¹⁸ Yèsũ ní kúru 'bá rĩ pi zizú kĩnĩ, “Mālũngã Múngú vé rĩ adri sũ ã'di tịnị? Mā ụ'bĩ rí ĩri ngá ngóni ni sĩ? ¹⁹ Mālũngã Múngú vé rĩ adri sũ marígó fí be mādāṅáṅá rĩ tịnị, kádǒ ĩri saá, ĩri dụ mba ãmbúgú ãmbúgú, ãrígá rĩ pi gũ ku sị ni gé.”

Nāpí ãkúfị vé rĩ

20 Yēsũ ní kpá gōzú 'yozú kīnī, “Mâ ũ'bī rí mālūngā Múngú vé rī ngá ngóni ni sī?
21 Mālūngā Múngú vé rī adri sũ ãkũfī ũkú rī ní í'dú dāá usáá fúndru be, ẽpĩĩpi ãmbúgú rī tĩnì.”

Kě̀ẹ̀tì mādāṅá rī
(*Mátáyo 7:13-14, 21-23*)

22 Kúru Yēsũ ní 'dezú rizú ẹ́cízú kũrú rī pi agásī, āzini gúrú rī pi agásī, ri 'bá rī pi ímbá, ịsú ịri ri mu Yẹ̀rúsālémā gá. 23 'Bá āzi ní ịri zizú kīnī, “Úpí, 'bá mādāṅá pi nyo 'yẹ́ṅá ímú pangará ịsú nī?”

Yēsũ ní újázú kọpi ní kīnī, 24 “Lě ịmi ũ'bīkí fí ũkpò sī kẹ̀ẹ̀tì mādāṅá rī gé sī, ā'diātāsīyā á 'yo ịmi ní 'dínì, 'bá kárákará pi ũ'bī fí kẹ̀ẹ̀tì mādāṅá rī gé sī, 'bo kọpi ícókí fí ku. 25 Jó 'dípá ícì dō kẹ̀ẹ̀tì rī gí, ịmi áwí pá tu ku ãmvé, ịmi kẹ̀ẹ̀tì rī ga, āzini ịmi 'yo, 'Āmbúgú 'bávé rī, 'í zĩ 'bá ní kẹ̀ẹ̀tì rī.’

“'Bo ịri 'yo, 'Á nĩ ịmi kuyé, ịmi íbíkí ímú íngōósìla?”

26 “'Ìmi kúru 'yo, 'Ándúrú 'bá rikí ngá nyaá, āzini ngá mvuú mí be trú, āzini mí ri 'bā ímbá 'bávé lẹ̀tì rī pi drĩgé sī.’

27 “'Bo ịri 'yo kọpi ní, 'Á nĩ ịmi kuyé, ịmi íbíkí ímú íngōósìla? 'Ìmi 'bá ũnjíkānyā 'o'bá 'dĩ'bée, ịmi dẹ̀kí ịmi má ẹ̀ndrẹ̀tì gé 'dĩsĩ rá!’

28 “'Ìmi kádō Ābūrāmā pi ndreeé Ịsákā be, Yōkóbū be, nẹ̀bī rī pi be céré mālūngā Múngú vé rī agá 'dālé, ịsú ídrókí ịmi kú ãmvélésìla, ịmi fí ri ngongo, āzini ịmi sịkányá ci. 29 'Bá rī pi úmvúlésì ímú ụtú ní ịfūngará gálésìla, urukọ ni

pi ímú ǔtú ní 'dengará gálésíla, ʊruxo ni pi ímú ʊrúlésíla, āzini andrélésíla, kōpi ímú úrí ǔmǔ nya mālūngā Múngú vé rī agá 'dāá. ³⁰ Ádarú 'bá ʊdǔmbítã* rī pi, kōpi ímú adri drīdrī, 'bá drīdrī† rī pi, kōpi ímú adri ʊdǔmbítã.”

Yēsũ ẽ ẽsĩ ʊsũ ʊzãngã 'bá Yẽrúsãlémã vé rī pi ã tã sĩ

³¹ Sã 'dãri gé, Fãrúsĩ ʊruxo 'bée ní ímúzú Yēsũ vúgá, kōpi ní 'yozú ʊri ní kīnĩ, “Í ku āngũ nōri, 'í 'de muʊ 'dĩsĩ rá, ã 'diãtãsiyã Ēródẽ lẽ mi 'dij drãá rá.”

³² Yēsũ ní ʊjázú kōpi ní kīnĩ, “Ími muķí lūũ Ēródẽ adriipi ʊlúkú rú 'dãri ní kīnĩ, ‘Ma ri nōlé índrí ʊnjĩ rī pi ʊdró, āzini ma ri 'bá rī pi ídrí í'dózú āndrũ sĩ, cazú drũ, cazú ʊ'dú na ni gé, cĩngbá má ní mávé ẽzĩ dezú.’ ³³ Í'dózú āndrũ sĩ, cazú drũ, cazú ʊ'dú na ni gé, má kãdõ rií muʊ, ma nyo ri mávé ẽzĩ nga muʊzú, ã 'diãtãsiyã lẽ nẽbĩ ã drã ãmvé ku, ã drã Yẽrúsãlémã gá.

*Yēsũ lẽ 'bá Yẽrúsãlémã gá rī pi lãlẽ
(Mátayo 23:37-39)*

³⁴ “Á Yẽrúsãlémã, Yẽrúsãlémã, mívé 'bá rī pi ú'díkí nẽbĩ rī pi, āzini kōpi ʊvĩkí Múngú vé 'bá áyúáyũ ʊ ní pée muʊ mí vúgá 'dĩlé rī pi ʊdrãá írã sĩ. Á lẽ kōdõ mívé anjiná rī pi ʊkũnãá sũ ã'ʊ ẽndrẽpi ní ívé anjiná ʊkũnãá 'ʊ ʊpĩlẽ'bí ã ndúgé rī tĩnj, 'bo mívé 'bá rī pi gãkí sĩ. ³⁵ Ími ndrekí drĩ ká, jó ʊmivé rī pi kukí kú ándrú rú. Kúru

* **13:30** 13:30 'Bá ʊdǔmbítã rī pi: 'Bá ʊ ní ndrẽé kuú ẽzĩ ãkó rī pi. † **13:30** 13:30 'Bá drīdrī rī pi: 'Bá ʊ ní ʊngúngũ rī pi.

á 'yo ĩmi ní 'dĩni, ĩmi ícókí gõo ma ndree dđi ku, cĩngbá cazú sã ĩmi ní ímúzú 'yozú, "Tãkĩri ã adri 'bã ímúpi Úpí ã rú sĩ rĩ#drĩgé rĩ gé." "

14

Yēsũ ídrí ágó drã be ni ú'dú Sãbátã vé rĩ gé

¹ Ú'dú Sãbátã vé rĩ gé, Yēsũ kã muú ínã nyaá Fãrúsĩgú ĩ ní ĩnjĩ ĩnjĩ rĩ vé ãngá 'dãá, 'bã rĩ pi rikí nyo tēē ĩri ndree, ² ã'diātãsiyã ágó ãzi 'dãlé rú'bã ni ũpĩ céré kuú ũpĩpĩ. ³ Yēsũ ní Fãrúsĩ rĩ pi zizú 'bã ĩ ní ímbã tãĩmbĩ Mósē vé rĩ nĩ'bã múké múké rĩ pi be kĩnĩ, "Tãĩmbĩ ã'yĩ nyo ĩ ícó 'bã ídrí ú'dú Sãbátã vé rĩ gé rá, dõku ídríkí ku?" ⁴ 'Bo kõpi újĩkí kĩri. Yēsũ ní drĩ 'bãzú ágó rĩ ã rú'bã gá, ĩri ní ágó rĩ ídrízú, ĩri ní ágó rĩ pēzú muzú.

⁵ Yēsũ ní kõpi zizú kĩnĩ, "Ĩmi ãsãmvú gé 'dĩgé, 'bã rĩ vé mvãgá, dõku tĩ 'de dõ 'bú kuúpi kuku ni agá ú'dú Sãbátã vé rĩ gé, ícó ísé ãmvé ku?"

⁶ Kõpi újĩkí kĩri, 'yokí átãngá kuyé.

Mi dõ ũmú, lē mĩ 'o tã pĩrĩ

⁷ Yēsũ kã ndree 'bã Fãrúsĩgú rĩ ní zĩĩ ímú ũmũ gé rĩ pi ri mu úrí vũrã ĩ ní ĩnjĩ ĩnjĩ rĩ gé, ĩri ní kõpi ní nãpĩ 'dĩri ũlũzú kĩnĩ, ⁸ "'Bã ãzi zĩ dõ mi ũmũ ũkú jezú ni gé, lē mĩ 'bã ẽsĩ muzú úrízú vũrã ĩ ní ĩnjĩ ĩnjĩ rĩ gé ku, ã'diātãsiyã zĩkí déna 'bã ãzi ãmbúgú ĩnjĩ ĩnjĩ mi ndēēpi ãmbũgũ sĩ ni rá. ⁹ Kúru 'bã mi zĩĩpi rĩ ímú 'yo mí ní, "Í ku vũrã 'dĩri ágó 'dĩri ní." ĩri gõ mi jĩ 'bã úrí vulé 'dãlé, mi drĩnjã ísú ambamba. ¹⁰ 'Bo 'bã ãzi zĩ

‡ **13:35** 13:35 'Bã ímúpi Úpí ã rú sĩ rĩ: 'Bã 'dĩri Yēsũ 'i. **13:35**
13:35 Sãwũmã 118:26

dõ mi ímú ùmũ gé, 'í mụ úrí vúlé 'dãá, 'bá mi zìpì rĩ kãdõ mi ndreé, ìri ímú 'yo mí ní, 'Mávè ùndĩ, 'í mụ úrí vūrã múké 'dãri drĩgé.' Kúru 'bá rĩ pì céré mi ìnjĩnjĩ ùmú rĩ pì ẹndrẹti gé 'dĩgé. ¹¹ 'Bá riípi 'i íngúpi íngúngũ rĩ, ì ímú ìri ndre ku mǎdǎǎjá, 'bá 'i 'bǎápi kú mǎdǎǎjá rĩ, ì ímú ìri ìnjĩnjĩ."

¹² Yèsũ ní 'yozú 'bá 'i zìpì ímúpi rĩ ní kĩnĩ, "Mì dõ rì 'bá àzi zì ímú ínyá ùtúná vé rĩ nya, dõku ùndrẹná vé rĩ nya, mì zì mívé ùndĩ rĩ pì, mí édrípìi, mívé máríté rĩ pì, 'bá mívé jó gārã gá rĩ pì áyu ku, ã'diātāsīyā 'í zì dõ kòpi, kòpi kpá gõ mì zì, 'dĩri lū 'yozú kīnĩ, kòpi rì mívé ngá àrígó ùfē. ¹³ Mì dõ 'bá zì ngá nya, múké ni lē mì zì 'bá ngá àkó rĩ pì, 'bá ògòròvũ rú rĩ pì, 'bá bǎtrá rú rĩ pì, àzini 'bá mì be ẹsì 'bá gí rĩ pì, ¹⁴ mì tǎkírì ísú rá. Kòpi ã ùfēkí dõ mívé ngá àrígó ku drǎáásīyā, Múngú rì ímú mì ùfē sá 'bá tǎ 'o'bá pìrì rĩ pì ní íngázú drǎngará gálésìla rĩ gé."

*Nāpí ùmũ àmbúgu rĩ vé rĩ
(Mátáyo 22:1-10)*

¹⁵ 'Bá úrí 'bá Yèsũ be trú ínyá nyangará gá 'dĩ'bée vé àzi kǎ tǎ Yèsũ ní 'yoó 'dĩri yìi, ìri ní 'yozú Yèsũ ní kīnĩ, "Tǎkírì ã adri 'bá ùmũ nyaápi mǎlũngǎ Múngú vé rĩ agá rĩ drĩgé."

¹⁶ Yèsũ ní újázú nāpí sī kīnĩ, "Ụ'dù ãlu, ágó àzi údé ùmũ àmbúgu ni, zì 'bá tré ùmũ rĩ ã nyangará gá. ¹⁷ Kǎ ínyá rĩ á'dí deẹ gí, ìri ní ívé àtí 'bá pèzú mụzú 'bá 'í ní zì rĩ pì zìzú kīnĩ, 'Ìmi ímúkí, á'díkí ínyá rĩ gí.'

18 “‘Bo 'bá rĩ pi céré í'dókí rií 'yoó kīnĩ, ĩ mụkí ku. 'Bá rĩ āzi ní 'yozú kīnĩ, 'Á je ọmvụ, á lē mụụ ọmvụ rĩ ndree. Mí ọyụ ma, á mụ ku.’

19 “‘Āzi rĩ ní 'yozú kīnĩ, 'Á je tị ọmvụ 'ā'bá ni pi mụdrị, á lē kọpi jii mụụ ọmvụ rĩ 'āngará gá, dō kọpi ọmvụ rĩ 'ā múké rá. Mí ọyụ ma, á mụ ku.’

20 “‘Āzi rĩ ní 'yozú kīnĩ, 'Á je drĩ mávé ũkú ú'dí rú, má ícọ mụụ ku.’

21 “‘Ātí'bá rĩ ní 'i újázú ĩgōzú, ĩri ní tã 'bá rĩ pi ní 'yoó 'í ní 'dĩ'bée ũlüzú ívé 'bá āmbúgú rĩ ní. Ágọ āmbúgú rĩ ẽ ẹsị ve ambamba, ĩri ní tãimbị sēzú ívé ātí'bá rĩ ní kīnĩ, ‘Í 'de mụụ mbēlē lẹtị āmbúgú rĩ drịgẹ 'dāá, āzini lẹtị ure ure kūrú agá rĩ pi drịgẹ 'dāá, mí íjì 'bá ngá ākó rĩ pi, 'bá ọgōrọvụ rú rĩ pi, 'bá mị be ẹsị'bá gí rĩ pi, 'bá bātrá rú rĩ pi.’

22 “‘Ātí'bá rĩ kã ímví ĩgōó, ĩri ní 'yozú kīnĩ, 'Āmbúgú mávé rĩ, á 'o tã mí ní lūú má ní rĩ gí, 'bo vūrā úrízú rĩ pi drĩ anigé.’ 23 Kuru 'Bá āmbúgú rĩ ní 'yozú ívé ātí'bá rĩ ní kīnĩ, ‘Í mụ lẹtị gúrú agá rĩ pi drịgẹ 'dāá, āzini lẹtị ure ure rĩ pi drịgẹ 'dāá, 'í 'yo 'bá rĩ pi ẽ ímụkí, 'bá rĩ pi ẽ gákí rí tré mávé jó agá nōó. 24 Á 'yo mí ní, 'bá má ní zii drīdrī rĩ pi ícókí ínயá ĩ ní á'dí rĩ nyaá ku.’ ”

*Yēsũ ā pámvú ũbīngará
(Mātáyo 10:37-38)*

25 'Bá bītríká rikí mụụ Yēsũ vúgá sī, Yēsũ ní 'i újázú kọpi vúgá 'dāá, ĩri ní 'yozú kīnĩ, 26 “‘Bá rĩ lē dō mā pámvú ũbī, ā lē ma 'í ẹtẹpi ri ndēé, 'í ẹndrẹpi ri ndēé, 'í ũkú ni ri ndēé, ívé anjíná

rĩ pi nděé, 'í ẹdrípìjì nděé, 'í ọm̀vúpìjì nděé, āzini ívé ídri nděé. 'Bá rĩ lě dō ma sũ 'dĩri tìjì ku, ícò adrií 'bá mà pámvú ùbìjìpi ni ku. ²⁷ 'Bá rĩ 'du dō ívé pẹ̀tì alambaku ku, āzini ùbì dō mà pámvú ku, ícò adrií 'bá mà pámvú ùbìjìpi ni ku.

²⁸ "Ìmi āsámvú gé 'dìgé, 'bá āzi lě dō lágáraka sịjì, ícò nyo úrì vùgá tã ni ùtjì ùgbále, njìzú ámázú dō mũfěngā lágáraka rĩ sịzú rĩ ícò ẹ̀zì rĩ dẹ rá yā 'dìni ku? ²⁹ 'Bá rĩ ā'bā dō lágáraka rĩ ā ndú, 'bo dẹ dō ẹ̀zì ni kuyé, 'bá rĩ pi cére ímú gụ ìri sị gụgụ. ³⁰ Kọpi 'yo, 'Ágó 'dĩri í'dó kōdō lágáraka rĩ sịjì gí, 'bo dẹ ẹ̀zì ni kuyé.'

³¹ "Dōku 'bāgú āzi lě dō mụú ẹ̀'dì 'dìjì 'bāgú āzi be. Drìdrì ni, ícò nyo úrì vùgá tã ni ùsũ 'yozú kìnì 'i āngáráwá be élìfũ mụdrì, 'i ícò ívé ari'ba āngáráwá be élìfũ pùkú ìrì (20,000) lě'bá ímú'bá ẹ̀'dì 'dì'bée 'í be 'dì'bée ndě rá 'dìni ku? ³² Ùsũ dō 'í ícò ari'ba rĩ pi nděé ku, ari'ba rĩ pi vùkí dō drì vùvù, ìri 'bá pẹ mụzú kọpi vùgá 'dāá, kọpi ā mụkí rì 'bāgú rĩ zìjì, ngá ìri ní lěé rĩ ā'di, ì adrikí rì kírì ì āsámvú gé sị. ³³ Sũ má ní té 'yoó drìdrì rĩ tìjì, 'bá rĩ ku dō ngá ívé rĩ pi ārěvú cére ku, ícò adrií 'bá mà pámvú ùbìjìpi ni ku.

*Ẹ'yì vé tã āzini ùtjìjì vé tã
(Mātáyo 5:13; Mārākō 9:50)*

³⁴ "Ẹ'yì ri ngá múké, 'bo ẹ̀'yì rĩ vé sị asuúpi asuasú rĩ ícá dō ālákála gí, ẹ̀'yì rĩ gō adri múké ngóni? ³⁵ Ẹ'yì 'dĩri ícò ẹ̀zì ngáá nyọ̀kù gé ku, dōku kị'dìrọ́ gá ku, ì dā ásé agá. 'Bá bí be rĩ, ā yì 'í ní tã 'dĩri."

15

Nãpí kãbĩlõ ãvĩpi rĩ vé rĩ (Mātáyo 18:12-14)

¹ Ụ'dú ãlu, 'bá mũfēngã umbe jezú rĩ u'du' 'bá rĩ pi, 'bá ùnjĩkãnyã 'o' 'bá rĩ pi be úmúkí ì Yēsũ ã gãrã gá, kòpi rikí tã Yēsũ ní rií ímbá rĩ yĩ. ² 'Bo Fārúsì rĩ pi, 'bá tãimbì ímbá' 'bá rĩ pi be rikí unuú kìnĩ, "Ágó 'dĩri ri ùndĩ ru 'bá ùnjĩkãnyã 'o' 'bá rĩ pi be, ìri ri ngá nya kòpi be trú."

³ Kúru Yēsũ ní í'dózú kòpi ní nãpí 'dĩri ùlüzú kìnĩ, ⁴ "Dõ 'bá ãzi ìmi ãsámvú gé 'dĩgé kãbĩlõ be mũdũrũlũ ãlu (100), ãlu ni ãvĩ dõ, ìri ã'di 'o? Ícò pũkú úrõmĩ drĩ ni úrõmĩ (99) rĩ pi kuú ásé agá 'dãá, ícò muú ãlu ãvĩpi gí rĩ ndãá ku? ⁵ Ísú dõ kãbĩlõ rĩ gí, ìri adri ãyĩkõ sĩ, ìri 'du 'bã 'í umbe gá, ⁶ ìri 'de muzú 'bětí. Ìri kúru ívé ùndĩ rĩ pi zì 'bá 'ì gãrã gá rĩ pi be vũrã ãlu gé, ìri 'yo kòpi ní, 'Má ísú mávé kãbĩlõ ãvĩpi rĩ gí, ìmi ímúkí, 'bã 'bãkí ãyĩkõ ìmi be trú.' ⁷ Á 'yo ìmi ní, ìri nyo adri sũ 'dĩri tĩnì, 'bũ gé 'dãlé, ãyĩkõ ri ímú ga ambamba, 'bá ãlu ùnjĩkãnyã be ni ní èsì újá Múngú ri è'yĩ gí rĩ sĩ, ndě ãyĩkõ ándúru Múngú ní 'bãá 'bá pũkú úrõmĩ drĩ ni úrõmĩ (99) adri' 'bá pĩrì, ùnjĩkãnyã ãkó rĩ pi ã tã sĩ rĩ."

Nãpí mũfēngã ãvĩpi rĩ vé rĩ

⁸ "Dõku ùkú ãzi dõ mũfēngã fífí be mụdrí, ãlu ni 'de dõ ãvĩ, ícò ãcí 'yũú jó rĩ ã 'a wezú mũfēngã fífí rĩ ndázú èsì be céré cĩmgbá ìri ní mũfēngã rĩ ísúzú ku? ⁹ Ísú dõ ívé mũfēngã fífí rĩ gí, ìri ívé ùndĩ rĩ pi zì 'bá ívé jó gãrã gá rĩ pi be vũrã ãlu gé, ìri 'yo kòpi ní, 'Má ísú mávé mũfēngã fífí

ãvĩpi rĩ gí, ìmi ìmúkí, 'bá 'bãkí ãyĩkõ ìmi be trũ.'
 10 Á 'yo ìmi ní, ìri nyo adri sũ 'dĩri tĩni, 'bá ãlu
 ùnjĩkãnyã be ni újá dõ ẹsì gí, mālāyĩkã Múngú
 vé rĩ pi adri ãyĩkõ sĩ."

Nāpí mvá ágó ìpẹrĩpi rĩ vé rĩ

11 Yésũ ní kpá nāpí āzi ùlũzú kòpi ní kīnī, "Ágó
 āzi anji āgõ be ìrĩ. 12 Mvá ùdú rĩ ní 'yozú ẹtẹpi
 ní kīnī, 'Má ẹtẹpi, 'í sē má ní mávè ngá ā vúgú
 ìnógósì nóni.' Ẹtẹpi ní kúru ngá rĩ awazú kòpi
 ní ẹdrìpi kãyú rĩ be.

13 "Kã mujú adrií mādã, mvá ùdú rĩ ìkũnã ívé
 ngá ārèvú céré, ụzì 'dīisĩ rá. Ìri ní ngazú ìpẹrĩzú
 muzú āngũ rárá rú ni gé, iza ívé mũfèngã céré
 ãyĩkõ nyòókú nòri vé rĩ ã tã sĩ. 14 Kã ívé mũfèngã
 izaá deẹ céré gí, ẹbìrì ní 'dezú ùnjí ùnjí āngũ
 'dãri agásĩ céré, ẹbìrì ní 'dózú ìri fuzú. 15 Ìri ní
 'dezú muzú ẹzì ndázú ágó āzi āngũ 'dãri agá ni
 vúgá, ágó rĩ ní ìri pèzú muzú ívé ìgá úcé. 16 Mvá
 ùdú rĩ lē kōdō tībũ ā kókó'bō ì ní rizú ìgá úcézú
 rĩ nyaá, 'bo 'bá āzi sē ìri ní kuyé.

17 "Mvá ágó rĩ vé yĩkì kã ícá múké, ìri ní 'yozú
 kīnī, "Bá ẹzì nga'bá má ẹtẹpi vúgá rĩ pi ãnyāngã
 be ambamba, kòpi ri nya, nōgó ma ri drã ẹbìrì
 sĩ! 18 Á lē ngaá mvií gōó má ẹtẹpi vúgá 'dãá ùzi,
 ma 'yo ìri ní, "Má ẹtẹpi, á 'o ùnjí Múngú 'bũ gé
 rĩ ẹndrẹti gé, āzini mí ẹndrẹti gé. 19 Ícò ku ì ní
 ma zizú mĩ mvá, lē mĩ 'bã ma adrií mívé 'bá ẹzì
 ngaápi ni rú." ' 20 Mvá ùdú rĩ ní ngazú mvizú
 gōzú ẹtẹpi vúgá 'dãá.

"Bo kã drĩ adrií rárá rú, ẹtẹpi ndre ìri, ẹsì ni
 ìsù ìzāngã ìrivé tã sĩ, ìri ní njuzú muzú mvòpi

vúgá 'dǎá, ìri ní mvópi ri u'dezú bēdrī sī, ìri ní gbángírí ni ndruzú.

21 “Mvópi ní 'yozú ìri ní kīnī, ‘Má étépi, á 'o ũnjí Múngú 'bù gé rī ẹndrẹti gé, ǎzini mí ẹndrẹti gé, ícó ku ì ní ma zizú mí mvá.’

22 “‘Bo étépi ní 'yozú ívé ǎtí'ba rī pi ní kīnī, ‘Ìmi ímúkí mbēlē! Ìmi íjìkí bōngó akoóko rùkù múké múké ni suú rù'ba ni gé. Ìmi sukí kátimū drimvǎná ni gé, ìmi sukí ngá pá gá pá ni gé.

23 Ìmi íjìkí tì kǎjóná rù'ba be mūnyāmūnyā ni, ìmi lìkí. Lē 'bā údékí ũmū, 'bā nyakí rí ǎyīkō 'bǎzú ǎní. 24 ǎ'diātāsīyā mávé mvá ágó nōri índrē sū 'bá kōdō drǎápi gí ni tìni, 'bo ǎkūdē ìri ídri rú, ìpẹrī kōdō ǎbá gí, 'bo nóni ícá ìgōó gí.’ Kúru kōpi ní í'dózú ǎyīkō 'bǎzú.

25 “Ìsúzú ǎkūdē mvá ágó kǎyú rī drī ẹzì gé ómvú agá 'dǎá'dǎ. Mvá ágó rī kǎ ícá ìnyinǎ 'bẹtì rī be, yì ẹrì ǎ ú'dúkó, ǎzini 'bá rī pi ri úngó tu.

26 Ìri ní ǎtí'ba ǎlu zizú ímúzú 'í vúgá nōó, ìri ní ǎtí'ba rī zizú kīnī, ‘Ngá rī 'bẹtì 'dīlé ǎ'di?’

27 ǎtí'ba rī ní 'yozú ìri ní kīnī, ‘Mí ẹdrìpi ícá gí. Mí étépi lì tì kǎjóná rù'ba be mūnyāmūnyā rī gí, ǎ'diātāsīyā mvá rī ímvi ìgōó 'bẹtì nōó rù'ba be múké.’

28 “Mvá kǎyú rī ǎ 'a ve tā 'dīri sī ũnjí ũnjí, gǎ figá jó agá 'dǎlé sī. Ẹtépi ní fúzú mužú ìri mǎzú kīnī, ẹ ífí ímúzú jó gá nōó. 29 Mvá kǎyú rī ní 'yozú

étépi ní kīnī, ‘Í ndre drī ká, ílì kárákará 'dī'bée agá, á ri ẹzì ngaá mí ní ũkpō sī, má ọwụ mí tì kuyé. 'Bo 'í sē tró má ní ndrīi mvǎná má ní ũmū 'bǎzú ǎní mávé ũndī rī pi be ǎluǎni kuyé. 30 'Bo

mívé mvá ágó mívé ã'bú izaápi ũkú õwú rú rĩ pi ãrêgásĩ rĩ kã ícã 'bětĩ nõó, mí ísé tĩ kãjónjá rú' 'bá be mũnyãmũnyã rĩ lĩĩ ãri ní.'

³¹ "Ètèpĩ ní 'yozú kĩnĩ, 'Mâ mvá rĩ, 'bâ ri njĩĩ adri mí be trũ, ngá mávé rĩ pi ãrêvú céré mívé ni. ³² 'Bo nóni lē 'bâ údéki ũmũ, ãzini 'bâ 'bãkĩ ãyĩkõ, ã'diãtãsiyã mí èdrĩpi ãndré ándúru sũ 'bã kõdõ drãápi gĩ ni tĩni, ãri nóni ídri rú, õtũ ãvĩ gĩ, 'bã ãsúkĩ nóni ãri gĩ.' "

16

Nãpĩ 'bã ngã ã tã mbaápi múké ku rĩ vé rĩ

¹ Yēsũ ní 'yozú ívé 'bã 'ĩ pámvú ũbĩ' 'bã rĩ pi ní kĩnĩ, "Ágó ãzi ã'bú be ni 'bã 'bã rií ívé ã'bú ã tã mbaá, 'bã ãzi ní ũlũzú ãri ní kĩnĩ, 'bã riĩpi ãrivé ã'bú ã tã mbaápi rĩ iza ãrivé ã'bú gĩ. ² Kúru ã'bú 'dĩpa ní ãri zizú ímúzú, ãri ní 'yozú ãri ní kĩnĩ, 'Tã má ní yĩĩ ã ní 'yoó mí rú' 'bã gã 'dĩri, ãri nyo tã áda? Mĩ ũlũ èzĩ mí ní ngãã rĩ vé tã, ã'diãtãsiyã mí ícõ gõõ mávé ã'bú ã tã mbaá dĩĩ ku.'

³ " 'Bã riĩpi ã'bú ã tã mbaápi rĩ ní 'yozú 'ĩ èsĩ agã 'dãã kĩnĩ, 'Mâ 'o rĩ ma íngõni? Mávé ãmbúgu lē ma droó èzĩ gé sĩ ãmvé. Ma ũkpõ ãkõ õmvũ 'ãzú, mã drĩ ri kpã njanja ngã zĩngará sĩ. ⁴ Á nĩ tã má ní lēé 'oó rĩ rá, ã'diãtãsiyã njekĩ dõ ma èzĩ gé sĩ ãmvé gĩ, 'bã rĩ pi ã è è'yĩkĩ rĩ ma ãvé 'bětĩ ãsãmvú gé.'

⁵ "Kúru ãri ní 'bã ã'bú 'dĩpa vé ngã è'yĩ' 'bã mẽrĩ rú rĩ pi zizú ímúzú ãlu ãlu, ãri ní 'bã ngã rĩ è'yĩpi drĩdrĩ rĩ zizú kĩnĩ, 'Mĩ è'yĩ mávé ãmbúgu rĩ vé ngã mẽrĩ rú ngõpĩ?'

6 “Īri ní újázú kīnī, ‘Má ẹ'yí ũdu jòlónī mǔdǔrǔlǔ ārō.’

“Bá riipi ā'bú rī ā tā mbaápi rī ní 'yozú ĩri ní kīnī, ‘Mí í'dú mívé kòkòbì mǐrì vé rī, mí úrí vǔgá mbēlē, ‘í sī mǔdǔrǔlǔ sù.’

7 “Īri ní kpá ágó āzi rī zizú kīnī, ‘Mí ẹ'yí ngòpí?’

“Ágó rī ní újázú kīnī, ‘Má ẹ'yí ānyá ũvú ā 'a élífū ālu.’

“Bá riipi ā'bú rī ā tā mbaápi rī ní 'yozú ĩri ní kīnī, ‘Mí í'dú mívé kòkòbì mǐrì vé rī, ‘í sī mǔdǔrǔlǔ ārō.’

8 “Ā'bú 'dǐpa íngú 'bá ngá ā tā mbaápi múké ku rī rá, ā'diātāsīyā 'dú tā rī ngaá tā nīngará be. 'Bá nyòókú nōri vé rī pi* ri tā 'dú ngá ĩ ògǔpìi be tā nīngará be, ndē 'bá adri'bée ỳtúná agá rī pi vé rī rá. 9 Á 'yo ĩmi ní 'dini, lē ĩmi sēkí ĩmivé ā'bú nyòókú drìgè nōgò rī pi 'bá rī pi ní, ĩmi ìsúkí rí ũndī ānì bēnī, ā'bú rī dẹ dō gí, ĩ ìmù ĩmi ẹ'yí vūrā adrizú 'dání'dání rī gé rá.

10 “‘Bá tā mādā mādā rī pi 'dùpì ngaápi pìrì rī, ĩri ícò tā ambugu ambugu rī pi 'dù nga pìrì rá, 'bá tā mādā mādā rī pi 'dùpì ngaápi pìrì ku rī, ícò tā ambugu ambugu rī pi 'dù nga pìrì ku.

11 ĩmi mbakí dō ā'bú nyòókú drìgè nōgò rī pi ā tā pìrì ku, ā'di ri ícò ĩmi ní ā'bú tā be pìrì 'bù gé 'dāá rī sē nī? 12 ĩmi mbakí dō ngá 'bá āzi vé rī ā tā pìrì ku, ā'di ri ícò ĩmi ní ngá sē ā adri rí ĩmivé ni rú nī?

* 16:8 16:8 'Bá nyòókú nōri vé rī pi: Kòpì 'bá Múngú vé tā 'dù'bá nga'bá ku rī pi. 'Bá ỳtúná vé rī pi, kòpì 'bá Múngú vé tā 'dù'bá nga'bá rī pi.

13 “Átí' bá ícò ẹ̀zì ngáá 'bá ambugu ịrị pi ní ku. Ịri ązi rị gá sị, ịri ązi rị lẹlẹ, dọku ịri ẹsị 'bá ązi rị drịgẹ, ịri ązi rị idede. Ịmi 'bákí dọ ẹsị cére mụfẹngá drịgẹ, ịmi ícókí ẹsị 'báá Múngú drịgẹ ku.”

Átángá Yẹsụ ní átá rị

(Mátáyo 11:12-13; 5:31-32; Mārākō 10:11-12)

14 Fārúsị rị pi lẹkí mụfẹngá ambamba. Kọpi ká tã Yẹsụ ní 'yoó 'dịri yị, kọpi gụkí ịri sị gụgụ. 15 Yẹsụ ní 'yozú kọpi ní kīnī, “Ịmi ri ịmi 'bá adri 'bá pịrị ni pi rú 'bá rị pi ẹndrẹtị gé, 'bo Múngú nị tã ịmị ẹsị agá 'dále rị rá. Ngá 'bá rị pi ní lẹe nyọ́ókú drịgẹ nógó ambamba rị, Múngú mị gé 'dále ụnjị.

Yẹsụ gō tã rị ązi ímbá

16 “Tāimbị Mósẹ vé rị, ązini tã nẹbị rị pi ní sị rị ụlụkí cimgbá cazú lókí Yūwánī Bātízīmū sẹpi rị vé rị gé. 'Í'dózú lókí 'dāri gé, rikí ụ'dụkọ múké mālūngá Múngú vé rị vé tã ụlūú mụzú 'bá rị pi ní, 'bá kárakará pi ri ụ'bị ụkpō sị fizú mālūngá rị gé 'dāá. 17 'Bụ† pi vū be, kọpi dẹ rá, 'bo tāimbị Múngú vé ị ní sị rị vé táfí ọlu ni ąvī ku.

18 “'Bá ívé ụkú droópi, gōópi ụkú ązi jeépi rị, 'bá 'dịri ọwụ, 'bá ụkú ị ní droó gí rị jeépi rị, 'bá 'dịri ọwụ.

Ágó ą'bú be rị pi vé tã Lázāró be rị

19 “Ágó ązi ą'bú be tré, ịri 'i úsú bōngó ndrọlụndrọlụ rú ụnyị be, ąjẹ be ni pi sị, ụ'dú

† 16:17 16:17 'Bụ: 'Bụ 'dịri adri vūrā Múngú ní adrizú rị ku, ịri vūrā ịtụ pi ní adrizú mbáá be, ązini línýá be rị.

céré, ìri ri ngá múké ni pi nya. ²⁰ Ágó âzi riipi ngá mãápi ni, rú ni Lázãró 'i, rú'bá ni adri kú céré ãzó rú, ìjìkí ìri 'bãá kuú ágó ã'bú be rĩ vé kĕĕtílé gá. ²¹ Ìri ri ìnyá u'de'bá ágó ã'bú be rĩ vé mísá ã ndúgé rĩ pi u'dụ nya. Ûcógú rĩ pi ri ímụ ìrivé ãzó ẽ mị umbe.

²² “Ágó ngá mãápi rĩ ní drãzú, mãlãyĩkã Múngú vé rĩ pi 'dụkí ìri jìjì mụú 'bãá adrii Æbũrãmã be trụ. Ágó ã'bú be rĩ ní kpá drãzú, 'bá rĩ pi ní ìri s̄zú. ²³ Ágó ã'bú be rĩ vé índrĩ mụ ìzãngã nyaá ãcí agá. Ágó rĩ kã 'î mị ingaá, ìri ní Æbũrãmã ri ndrezú rárá rú, Lázãró adri kú ìri ã jĕlé gá. ²⁴ Ìri ní Æbũrãmã ri zizú kĩnĩ, ‘Má ẹtẹpi Æbũrãmã, 'í 'bã ẹsị múké má ní fô, mí ìpĕ Lázãró ri ímụ má vúgá nŕó, ã su 'î drĩ mvãná yĩjì agá, ã tĩ yĩjì rĩ mã ádra gá, mã ádra ã ndrĩ rĩ ãnĩ, ã'diãtãsiyã ma ri ìzãngã nya ãcí nŕi agá.’

²⁵ “‘Bo Æbũrãmã ní újázú ìri ní kĩnĩ, ‘Mã mvã rĩ, lĕ mĩ nĩ 'yozú kĩnĩ ọtụ mí ní rizú adrizú rĩ gé, 'í ri ngá múké ni pi ìsụ, 'bo Lázãró ri ngá ùnjí ni pi ìsụ. 'Bo nŕógó, ìri ãyĩkŕó gá, ma ri ìri ẹsị ùmĩ, 'bo mi ri ìzãngã nya. ²⁶ Tã rĩ ãzi 'dĩ, wĩlĩwĩlĩ aco 'bã ãsãmvú ìmi be gí, 'bã ãzi ícŕ ngaa nŕóosĩ agaa mụú ìmi vúgá 'dĩlé ku, dŕku 'bã ãzi ícŕ íngá 'dĩisĩ ízó ímúzú 'bã vúgá nŕlé ku.’

²⁷ “Ágó ã'bú be rĩ ní 'yozú kĩnĩ, ‘Má ẹtẹpi Æbũrãmã, á mã mi drĩ ìrĩ sĩ, 'í pĕ Lázãró ri mụú má ẹtẹpi vé ãngá 'dãlé, ²⁸ ã'diãtãsiyã ma ẹdrĩpi be tŕwũ, ã mụ lũú kŕpi ní, kŕpi ẽ ímụkí rĩ kpá vũrã ìzãngã nyazú nŕi gé ku.’

29 “Ābūrámã ní újázú kīnī, ‘Mí édrípì ã lãkí tã Mósē pi ní sī nēbī rī pi be rī, lē kōpi ã ‘dúkí tã ni ngaánga.’

30 “Ágó ã ‘bú be rī ní újázú kīnī, ‘Adri ‘dínì kuyé má étépi Ābūrámã! Pēkí dō ‘bá āzi drāapi gí ni muṣ kōpi vúgá ‘dǎá, kōpi éṣí újá rá.’

31 “‘Bo Ābūrámã ní ‘yozú ìri ní kīnī, ‘Bá ‘dǎ‘bée gǎkí dō Mósē pi ē tì yìgá nēbī rī pi be sī, kōpi ícókí ‘bá íngápi drāngará gálésī rī ē tì yì ku.’ ”

17

*Yēsū ímbá ‘bá rī pi, kōpi ã ‘okí rí tã pìrì
(Mātáyo 18:6-7, 21-22; Mārākō 9:42)*

1 Yēsū ní ‘yozú ívé ‘bá ‘ì pámvú ūbī ‘bá rī pi ní kīnī, “Tã sēépi ‘bá rī pi ímú u‘de ūnjikānyā agá rī pi ímú ‘dǐ‘dǐ, ‘bo ìzāngá rī úmvúlésī ímú adri ‘bá sēépi ‘bá rī ‘deépi ūnjikānyā agá rī vé ni. 2 ‘Yīkí dō írā usegúgú umbe ni gé, ‘bekí dō ìri yī tafu agá, ìri adri múké, ã sē rí anjíná nyíríná rī pi ‘deé ūnjikānyā agá ku. 3 Kúru lē ìmi ndrekí múké, ã sēkí ‘bá āzi ‘deé ūnjikānyā agá ku.

“Mí édrípì ‘o dō ūnjikānyā, lē mī lū ìri ní ‘yozú kīnī, ‘o ūnjikānyā. Mí édrípì újá dō éṣí rá, ‘í trū ìri ìrivé ūnjikānyā agásī rá. 4 ‘O dō mī ūnjí vú be ézìrī ú‘dú álu rī agá, écì dō mí vúgá nólé vú be ézìrī, zì dō trūngará, lē mī trū ìri rá.”

5 Kúru ‘bá áyúāyū rī pi ní ‘yozú Úpí ní kīnī, “‘Í sē ‘bávé è‘yīngará ã adri ūkpó ūkpó!”

6 Yēsū ní újázú kōpi ní kīnī, “Ìmivé è‘yīngará dō mǎdǎnǎnǎ anigé, sū marígó ã fí mǎdǎnǎnǎ rī

tịni, ìmi ícọ 'yo pẹti ãmbúgú 'dĩri ní, "Í nje mi, 'í mu mi saá yíi tafu rĩ agá 'dãá,' ìri ícọ 'i 'o sũ 'dĩri tịni rá.

⁷ "Mívé átí'bá adri dõ ọmvú gé, dõku adri dõ kãbĩlõ úcéngará gá, kãdõ ímví ìgõõ 'bẹti nõó, mi nyo ícọ 'yo ìri ní, 'Mí ímú úrí vùgá ínyá nyaá 'dĩni rá'? ⁸ Mí ícọ 'yoó 'dĩni ku. Mi 'yo, mí údé má ní ngá nyanya, mí ìjì má vùgá nõó, mà nya rí. Mi kúru ínyá rĩ nya, ãzini mi ngá mvúumvú rĩ mvú. ⁹ Mí ícọ òwõ'difò sée átí'bá rĩ ní ku, ã'diãtãsiyã ìri ri ẹzì mí ní lùú rĩ ngá. ¹⁰ Ìri kpá adri 'dĩni, ìmi 'dúkí dõ tã ì ní lùú ìmi ní rĩ ngaá rá, ìmi 'yo, "Bã átí'bá, 'bá rĩ pi ícókí 'bã íngú ku, 'bã ri ẹzì ì ní sée 'bá drìgè rĩ nga.' "

Yèsù idri 'bá mụdrì ùfú ní nyaá ni pi

¹¹ Yèsù kã rii 'deé mujú Yẹrúsálémã gá 'dãá, mu létì Sãmãriyã pi ãsámvú Gãlĩláyã be rĩ gé sĩ.

¹² Yèsù kã rii mujú gúrú ãzi agásì, ãgõ mụdrì ùfú ní nyaá ni pi tukí pá rará rú, ¹³ kọpi rikí Yèsù ri zìí ú'dúkò be ọrụ 'dãá kìnì, "Ãmbúgú, Yèsù, 'í 'bã ẹsì múké 'bá ní fô."

¹⁴ Yèsù ní ãngũ ndrezú kọpi vùgá 'dãlé, ìri ní 'yozú kìnì, "Ìmi mụkí ìmi i'daá atala rĩ pi ẹndrẹti gé." Kọpi kã mujú, ùfú rĩ ní dezú kọpi ã rù'bá gá sĩ.

¹⁵ Kọpivé ãlu kã ndree ùfú rĩ de 'i rù'bá gá sĩ gí, ìri ní 'i újázú ìgõzú Yèsù vùgá nõó, ìri ní Múngú ri íngúzú ú'dúkò bẽ ọrụ 'dãá kìnì, "Ùfú rĩ de mà rù'bá gá sĩ gí." ¹⁶ Ágó rĩ ùtì kũmũcí 'i drì sịi vùgá Yèsù ẹndrẹti gé, sè Yèsù ní òwõ'difò tã Yèsù ní 'oó 'í ní 'dĩri sĩ, ágó rĩ Sãmãriyãgú.

17 Yésũ ní zizú kīnī, “‘Bá má ní ídrí rī pi adrikí mụdrị kuyé? Úrōmī rī pi íngāá? 18 ‘Bá āzi ĩgō Múngú ní ōwō'difō sēé kuyé, 'yéná jākāgú rī ímụ ōwō'difō sēé nī āsī?” 19 Yésũ ní 'yozú ágó rī ní kīnī, “‘Í nga mụy, mívé ẹ'yīngára sē mí ícá múké gí.”

*Mālūngā Múngú vé rī vé ímúngará
(Mátáyo 24:23-28, 37-41)*

20 Ụ'dụ ālu, Fārúsī rī pi ní Yésũ ri zizú kīnī, “Mālūngā Múngú vé rī ímụ ícá ngōtú?” Yésũ ní újázú kīnī, “Mālūngā Múngú vé rī ícókí rụ' 'bá ni ndreé ku. 21 ‘Bá rī pi ícókí 'yoó kīnī, ‘Mālūngā Múngú vé rī ĩri nō,’ dōku ‘ĩri 'dā,’ ‘dīni ku, ā'diātāsīyā mālūngā Múngú vé rī ĩmi āsámvú gé nōgónō.”*

22 Kúru Yésũ ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ūbī' 'bá rī pi ní kīnī, “Lókí āzi ri ímụ 'dī' 'dī, ĩmi ímụ ẹsị 'bā lēzú ụ'dụ 'Bá Mvā ní ímúzú rī ndrezú. 'Bo ĩmi ícókí ndreé ku. 23 ‘Bá rī pi ímụ 'yo, ‘Bá Mvā ri 'dā!’ dōku ‘ĩri nō!’ ‘Bo lē ĩmi ẹ'yīkí kōpivé tā ku, 24 Ma 'Bá Mvā 'i, ụ'dụ má ní ímúzú ĩgōzú rī, ĩri adri sū ūvi ní gaá lókú āngū ĩmgbērēé í'dózú wōókō āzi gé cazú wōókō āzi gé rī tịni. 25 'Bo drīdrī ni, ma ímụ ĩzāngā nya ambamba, 'bá úyú āndrū nōri vé rī pi ímụ ma gā sī.

* 17:21 17:21 Mālūngā Múngú vé rī ĩmi āsámvú gé nōgónō: Yésũ ri átá kīnī 'i Mvā Múngú vé ni, 'i kōpi āsámvú gé.

26 “Ma 'Bá Mvá 'i, ú'dú má ní ímúzá ãgõzú rĩ, ãri adri sũ lókí Núwã† vé rĩ gé rĩ tĩni. 27 Lókí Núwã vé rĩ gé, 'bá rĩ pi rikí ngá nyaá, rikí ngá mvuú, rikí ùkú jeé, ãzini rikí ùkú rĩ pi sêé jeé ãgõ rĩ pi ní, cĩngbá cazú ú'dú Núwã ní fizú kũlúmgbã mọ̀ngũ rĩ agá rĩ gé. Kúru yĩ ní tĩzú, ú'dí kọpi ùdrãã céré.

28 “Ú'dú má ní ímúzá ãgõzú rĩ, ãri kpá adri sũ lókí Lótõ vé rĩ gé rĩ tĩni, 'bá rĩ pi rikí ngá nyaá, rikí ngá mvuú, rikí ngá jeé, rikí ngá ụzi, rikí ngá saá, ãzini rikí jó sị. 29 'Bo ú'dú Lótõ ní fũzú Sõdómõ agásĩ rĩ gé, ãcíkúlúlú íngá 'bũ gé 'dãásĩ, lũ kọpi drĩgé sũ yĩgõ tĩni, ú'dí kọpi ùdrãã céré.

30 “Ma 'Bá Mvá 'i, ú'dú má ní ímúzá ma 'dazú rĩ, ãri adri sũ 'dĩri tĩni. 31 Ú'dú 'dãri gé, 'bá tũpi ívé jó drĩgé rĩ, ícõ ísị ímú ívé ngá jó agá rĩ pi 'duú ku. 'Bá ọmvú agá rĩ, ícõ gõõ muú ngá ãzi í'dú ívé jó agá 'dãã ku. 32 Ìmi ụsũkí drĩ tã 'i ngaapi Lótõ ùkú ni ã rụ'bá gá rĩ ká! 33 'Bá rĩ ri dõ ívé ídri ã tã mbaá áyu, ísú ídríngará‡ ku, 'bá ívé ídri adiipi sêépi draapi rá rĩ, ãri ídríngará ísú rá. 34 Á 'yo ãmi ní 'dĩni, ãnĩná 'dãri sĩ, 'bá ãrĩ pi ímú la gbóló drĩgé, ã ãlu rĩ 'du, ã ãlu rĩ ku. 35 Ùkú ãrĩ pi ímú ngá 'yì trú írã drĩgé, ã ãlu rĩ 'du, ã ãlu rĩ ku. 36 Ægõ

† 17:26 17:26 Núwã: Núwã adri sã 'bá rĩ pi ní ãnjikãnyã 'ozú ãnjĩ 'dãri gé rá, kúru Múngú ní ãri zizú ã údé kũlúmgbã, yĩ rĩ kãdõ ímú tĩ, ã pa rí ãrívé 'bá rĩ pi ãrívé ãnyãpã rĩ pi ã ụrụkọ pi be. 'Í lã 'Ídóngará 5-9. 17:32 17:32 'Ídóngará 19:26 ‡ 17:33 17:33 Ídríngará: Ídríngará ã ní tã ni 'yoó 'dĩri, ãri ídri 'dãni'dãni rĩ.

ĩrĩ pi ímú ómvú 'a, ĩ ãlu rĩ 'dụ, ĩ ãlu rĩ ku."§

³⁷ Yésũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní ĩri zizú kínĩ, "Úpí, tã 'dĩri ímú 'i nga íngũgá?"

Ĩri ní újázú kôpi ní kĩnĩ, "Lógúnũ rĩ pi úmúkí dō ĩ vũrã 'dãri gé, ĩri lũ 'yozú kínĩ ãvũ 'dãgá 'dã, ĩri kpá adri sũ 'dĩri tĩnĩ, ĩmi ndrekí dō tã 'dĩ'bée ri ĩ nga, ĩri lũ 'yozú kínĩ ú'dụ ụdụ vé rĩ ícá ĩnyíná gí."

18

Ọwúzígó rĩ pi vé tã ágó tã lịpi rĩ be rĩ

¹ Kúru Yésũ ní nāpí ãzi ũlũzú ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní kĩnĩ, lē kôpi ã zíkí Múngú ri, kôpi ã kukí zingará rĩ ku. ² ĩri ní 'yozú kínĩ, "Ágó ãzi tã lịpi ni kũrũ ãzi gé, ru Múngú ri ku, ọsụ kpá 'bá ãzi vé tã sĩ ku. ³ Ūkú ãzi ọwúzígó rú ni kpá kũrũ rĩ agá 'dãá, ọwúzígó rĩ ri ẹcị ágó tã lịpi rĩ ịvũrõọ kínĩ, 'Lē mĩ aco 'bávė tã ãrĩ' 'bágú rĩ be rĩ pịrị.'

⁴ "Bá tã lịpi rĩ gã sĩ vú be kárakará. Ụdụ ni gé, gō ụsũú 'í ẹsị agá 'dãlé kínĩ, 'Á ru dō Múngú ri ku, ãzini á mba dō 'bá rĩ pi vé tã ku drããsiyã, ⁵ ma ọwúzígó 'dĩri vé tã aco pịrị rá, ã'diãtãsiyã ĩri ri ẹcị mã drĩ iza. Má aco dō ĩrivė tã ku, ĩri nyo gō ri ẹcị mã drĩ iza.' "

⁶ Úpí ní 'yozú kínĩ, "Ĩmi yíkí drĩ ágó tã lịpi pịrị ku 'dĩri vé tã ĩri ní 'yoó 'dĩri ká. ⁷ Múngú ícọ nyo 'bá 'í ní ụpėé ri' 'bá ngo'bée 'í ẹndrẹtị gé ụtúná pi

§ 17:36 17:36 Átángá véréşĩ 36 agá 'dĩri, búkũ Lúkã vé ĩ ní sĩ Gĩrĩkĩ tị sĩ drĩdrĩ rĩ agá 'dãáyo, 'bo gōkí sĩ búkũ Lúkã vé vúlė rĩ agá rá.

ĩnĩná be rĩ pi vé tã lĩ pĩri ku? Ícõ nyo kõpi ẽ ãzã koó mbêlẽná ku? ⁸ Á 'yo ĩmi ní 'dĩni, Múngú ri ímú kõpivé tã lĩ pĩri, ĩri lĩ mbêlẽná. 'Bo ma 'Bá Mvã 'i, má kãdõ ímú, ma nyo ícõ 'bã ẽ'yĩngará be ni ĩsú vũ drĩgé nõgõ rá?"

Nãpĩ Fãrúsĩgú rĩ vé rĩ, ãzini 'bã mũfẽngã umbe jezú rĩ u'duúpi rĩ vé rĩ

⁹ Yēsũ ní nãpĩ 'bã ũsũ'bã kĩnĩ, ĩ tã be pĩri, 'bã rĩ pi ã urukõ ndre'bã kú ẽzĩ ãkõ rĩ pi vé tã ũlũzú kĩnĩ: ¹⁰ "'Bã ĩrĩ fikĩ Jó Múngú vé rĩ agã 'dãã Múngú ri zĩngará gã, ágõ ãzi rĩ Fãrúsĩgú, ãzi rĩ 'bã mũfẽngã umbe jezú rĩ u'duúpi ni. ¹¹ Fãrúsĩgú rĩ ní ngazú pá tuzú uru sĩ, ri Múngú ri zĩĩ, ri 'i íngú kĩnĩ, 'Múngú, á sã mí ní õwõ'dĩfõ, má adri sũ 'bã ngã ali'bã rĩ pi tĩnĩ ku, 'bã ũnjĩkãnyã 'o'bã rĩ pi tĩnĩ ku, 'bã õwũ rú rĩ pi tĩnĩ ku, dõku 'bã mũfẽngã umbe jezú rĩ u'duúpi 'dĩri tĩnĩ ku. ¹² Ma ri ma a'bi ngã nyangará sĩ ụ'dụ ĩrĩ Sẹbĩtĩ ãlu agã, ngã mụdrĩ agã, ma ri ãlu ni í'dụ sã mí ní.'

¹³ "'Bo ágõ mũfẽngã umbe jezú rĩ u'duúpi rĩ tu pá kuú rará rú, sã ĩri ní rizú Múngú ri zĩzũ rĩ gé, 'bã 'ĩ mĩ ãngũ ndrezú 'bũ gélé kuyé, ri 'ĩ bẽdrĩ dijĩ ĩzãngã ĩzãngã rú kĩnĩ, 'Múngú, mĩ ẽsĩ ã adri ĩdrĩkĩdri má ní, ma 'bã ũnjĩkãnyã be ni!' "

¹⁴ Yēsũ ní kúru 'yozú kĩnĩ, "Á 'yo ĩmi ní 'dĩni, ãgõ ĩrĩ 'dĩ'bée kã mviĩ gõõ 'bětĩ 'dãã, Múngú ã'yĩ ágõ mũfẽngã u'duúpi rĩ adrii 'bã pĩri, adri 'yozú kĩnĩ Fãrúsĩgú rĩ kuyé. 'Bã riipi 'i íngúpi íngúngũ rĩ, ĩ ímú ĩri ndre ku mãdãná, 'bã 'i 'bããpi kú mãdãná rĩ, ĩ ímú ĩri íngúngũ."

*Yēsũ 'bã tãkiri anjiná nyíríná rĩ pi drĩgé
(Mátáyo 19:13-15; Mārākō 10:13-16)*

¹⁵ 'Bá rĩ pi rikí ìvé anjiná ìjì ìmù Yēsũ vùgá, ã tĩ rí drĩ kòpi drĩgé. 'Bo 'bá Yēsũ ã pámvú ùbĩ' 'bá rĩ pi kã tã 'dĩri ndreé, kòpi ní útrézú 'bá 'dĩ' 'bée drĩgé. ¹⁶ 'Bo Yēsũ ní anjiná rĩ pi zizú ìmúzú 'í vùgá nòó, ìri ní 'yozú kīnī, “Ìmi ugakí anjiná rĩ pi ku, ìmi kukí kòpi ã ìmúkí má vùgá nòó, ã'diātāsīyã mālūngã Múngú vé rĩ, ìri 'bá adri' 'bée sũ anjiná nō' 'bée tĩnì rĩ pi vé ni. ¹⁷ Ádarú á 'yo ìmi ní 'dīni, 'bá rĩ ã'yī dō mālūngã Múngú vé rĩ sũ mváná mādāṅá tĩnì ku, ícò fíí mālūngã Múngú vé rĩ agá ku.”

*Ágó ã'bú be rĩ vé tã
(Mátáyo 19:16-30; Mārākō 10:17-31)*

¹⁸ Yāhūdī rĩ pi vé drĩkoma āzi ní Yēsũ ri zizú kīnī, “Mí ìmbápi adriipi múké rĩ, mã 'o ã'di mã ìsú rí ìdri 'dáni'dáni rĩ ānì?”

¹⁹ Yēsũ ní 'yozú ìri ní kīnī, “Ngá mí ní ma zizú 'bá múké rĩ ã'di? 'Bá āzi múké ni 'dãáyo, 'yéṅá Múngú ri múké nĩ. ²⁰ Mí nĩ tãímbì rĩ rá, tãímbì rĩ kīnī, 'Lě mí 'bã òwũ ku, lě mí 'dì 'bá ku, lě mí ùḡũ 'bá āzi ã ngá ku, lě mí úlì ùnjō 'bá āzi drĩgé ku, lě mí ìnjì mí ètèpì pi mí èndrèpì be ìnjìnjì.”

²¹ Ágó rĩ ní 'yozú Yēsũ ní kīnī, “Í'dózú má ní adrizú mváná rú rĩ gé 'dãá, cĩmgbá āndrũ sī, á 'dù tãímbì 'dĩ' 'bée vé tã ngaá céré rá.”

²² Yēsũ kã tã 'dĩri yì, ìri ní 'yozú ágó rĩ ní kīnī, “Ngá āzi ālu anigé 'i 'o drĩ kuyé. Lě mí ùzì mívé ngá rĩ pi ārèvú céré, 'i sě mūfēngã ni 'bá ngá

ãkó rĩ pi ní, mi ímụ adri ã'bú be ambamba 'bũ gé 'dãá. Kúru mí ímụ mâ pámvú ùbĩí.”

²³ Ágó rĩ kã tã 'dĩri yíí, ẹsì ni ísù ìzàngã, ã'diãtãsiyã ìri ã'bú be ambamba. ²⁴ Yèsù ní ìri ndrezú, ìri ní 'yozú kĩnĩ, “Bá ã'bú be rĩ vé fingará málũngã Múngú vé rĩ agá 'dãá, tã ni ùkpó ùkpó. ²⁵ Ádarú, kámĩlõ vé fingará sɪndánĩ ã ùlẽ gá sĩ rĩ mbamba, 'bo 'bá ã'bú be rĩ vé fingará málũngã Múngú vé rĩ agá rĩ mba ndéé rá.”

²⁶ 'Bá tã 'dĩri yì'bá rĩ pi ní zìzú kìnĩ, “Dõ 'dini, ã'di ri ícò idríngrá ísù nĩ?”

²⁷ Yèsù ní újázú kìnĩ, “Ngá 'bá rĩ pi ní ícò 'oó bã ku rĩ, Múngú ri 'o rá.”

²⁸ Pétěró ní 'yozú kìnĩ, “Bá kukí 'bávè ngá rĩ pi ãrèvú cérè, 'bã ri mì pámvú ùbĩí.”

²⁹ Yèsù ní 'yozú kòpi ní kìnĩ, “Ádarú á 'yo ìmi ní 'dini, 'bá ívé 'bètí kuúpi, dõku ívé ùkú kuúpi, dõku ívé ẹdrípìi kuúpi, dõku ívé ẹtẹpi pi kuúpi ẹndrẹpi be, ãzini ívé anjíná kuúpi málũngã Múngú vé rĩ ã tã sĩ rĩ, ³⁰ Múngú ri ìri ní ngá sè ambamba vù drìgè nǒgò, ùmvúlésĩ 'bũ gé 'dãlé, ìri ídrí 'dáni'dáni rĩ ísù rá.”

Yèsù átá ívé drãngará ã tã dđi

(Mátáyo 20:17-19; Mǎrãkõ 10:32-34)

³¹ Yèsù ní ívé 'bá áyúáyũ mụdrì drì ni ìrì rĩ pi zìzú gãrã gá, ìri ní 'yozú kòpi ní kìnĩ, “Bã ri mụ Yẹrúsãlémã gá, ma 'Bá Mvã 'i, tã nẹbĩ rĩ pi ní sĩĩ mâ tã sĩ rĩ, ìri ímụ 'i nga fũ tì ni gé rá. ³² Ì ímụ ma rụ sè 'bá adri'bá Yãhùđđi rú ku rĩ pi drìgè. Kòpi gụ má sĩ, kòpi ma u'da, kòpi tũsù úwé mâ rù'bá

gá. ³³ Kôpi ma ũgbã, kôpi ma 'dị drã rá, 'bo ú'dú na ni gé, ma gō íngá ídri rú ũzi."

³⁴ 'Bo tā 'dĩri fi 'bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi drĩgé ãluṅáni kuyé, tā rĩ vé ífífí zũ 'i kôpi ní rá, kôpi nĩkí tā ĩri ní átá 'dĩri vé ífífí kuyé.

*Yēsũ zĩ 'bá mị be ẽṣĩpi gí ni ẽ mị ãngũ ndree
(Mátayo 20:29-34; Mārākō 10:46-52)*

³⁵ Yēsũ pi kã ícá ĩnyĩṅá kũrú Yérĩkō vé rĩ gé, ágó ãzi mị be ẽṣĩpi gí ni úrí kuú létì jélé gá, ĩri ri ngá mǎ. ³⁶ Ágó rĩ kã 'bá bĩtrĩká rĩ pi vé ú'dúkó yĩ, kôpi ri aga mužú, ĩri ní zizú kĩnĩ, ngá riipi 'oópi 'dĩni rĩ ã'di. ³⁷ 'Bá rĩ pi ní lũzú ĩri ní kĩnĩ, "Yēsũ Nãzērétã vé rĩ ri aga mužú nĩ."

³⁸ Ágó rĩ ní zizú ú'dúkó be uryú 'dǎá kĩnĩ, "Yēsũ, Dǎwúđĩ ã Mvǎ rĩ,* 'í ndre ĩzǎngǎ mávé nōri fô!"

³⁹ 'Bá 'de'bá drĩdrĩ rĩ pi ní trezú ágó rĩ drĩgé kĩnĩ, ã újí kírì, 'bo ágó rĩ gō treé mužú drĩgélé kĩnĩ, "Dǎwúđĩ ã Mvǎ rĩ, 'í ndre ĩzǎngǎ mávé nōri fô!"

⁴⁰ Yēsũ kã tā 'dĩri yĩ, ĩri ní pá tuzú. ĩri ní 'yozú, ẽ íjĩkí ágó rĩ 'í vúgá nōó. Ágó rĩ kã ícá ĩnyĩṅá, Yēsũ ní ĩri zizú kĩnĩ, ⁴¹ "Í lē mǎ 'o mí ní ã'di?"

Ágó rĩ ní újázú kĩnĩ, "Úpí, á lē ãngũ ndree."

⁴² Yēsũ ní 'yozú ĩri ní kĩnĩ, "Mívé ẹ'yĩngǎrá ídri mi gí. Mĩ mị ã ndre ãngũ." ⁴³ Koro ágó rĩ ẽ mị ní 'i zizú ãngũ ndrezú, ĩri ní 'dezú mužú Yēsũ vúgá sĩ, ri Múngú ri íngú mužú. 'Bá rĩ pi kã tā 'dĩri ndree, kôpi íngúkí kpá Múngú ri rá.

* **18:38** 18:38 Dǎwúđĩ ã Mvǎ rĩ: Múngú ẹzi kĩnĩ, Kúrísítō ri úmvúlésí ímú ífũ úyú 'bǎgú Dǎwúđĩ vé rĩ agá. 'Í lǎ 1 Sǎmüélē 16:1-13; Sǎwúmǎ 132:11-12.

19

Zākáyo mūfēngã umbe jezú rĩ u'duúpi rĩ vé tã

¹ Yēsũ ní fizú mužú kũrú Yérĩkõ vé rĩ agá 'dãá, eļi mužú kũrú rĩ agásĩ. ² Ágó ãzi 'dãlé, rú ni Zākáyo 'i, ĩri 'bá ãmbúgú mūfēngã umbe jezú rĩ u'duúpi ni, ĩri ã'bú be ambamba. ³ Zākáyo ri úvá be lēzú Yēsũ ri ndrezú, 'bo ĩri ní adrií eļĩná rĩ sĩ, ícõ Yēsũ ri ndree 'bá bĩtrĩká rĩ pi ãsámvú gé sĩ ku. ⁴ Kúru Zākáyo ní njuzú mužú drĩdrĩ, ĩri ní tuzú peṭi ãmbúgú ĩ ní zĩĩ sĩkãmórē rĩ sĩgé, 'ĩ ndre rĩ Yēsũ ri bēnĩ, ã'diãtãsiyã Yēsũ ri ímũ lēṭi 'dãri gé sĩ.

⁵ Yēsũ kã caá peṭi rĩ ã jēlé gá 'dãá, ĩri ní ãngũ ndrezú uru 'dãá, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Zākáyo, mí ísĩ vũgá nõõ mbēlē. ãndrũ sĩ á lē mužú adrií mívé ãngá.” ⁶ Zākáyo ní koro ísĩzú vũgá nõó, ĩri ní Yēsũ ri é'yĩzú ãyĩkõ sĩ, ĩri jĩzú mužú ívé ãngá 'dãá.

⁷ 'Bá rĩ pi kã tã 'dĩri ndree, kõpi rikĩ unuú kĩnĩ, “Ágó 'dĩri mužú adrií ũmũ rú 'bá ũnjĩkãnyã 'oópi 'dĩri vé ãngá.”

⁸ 'Bo Zākáyo ní ngazú uru sĩ, ĩri ní 'yozú Úpi ní kĩnĩ, “Úpi, 'ĩ ndre drĩ ká! Ma mávé ã'bú aco ĩrĩ, ma ãlu ni sē 'bá ngá ãkõ rĩ pi ní. Á 'du dõ 'bá ãzi vé ngá ũnjõ sĩ, ma ãrĩgõ ní újá sē ĩri ní vú be su.”

⁹ Yēsũ ní 'yozú Zākáyo ní kĩnĩ, “Ū'dú ãndrũ nõri gé, 'bá 'bēṭi nõri ãsámvú gé rĩ pi ísũkĩ pangará gĩ, ã'diãtãsiyã ágõ nõri mvá ãbũrãmã

vé ni.* 10 Má 'Bá Mvá 'i, má ímụ 'bá ãvĩ'bá gí rĩ pi ndãá, ãzini kòpi paá ìvé ùnjĩkãnyã agásĩ.”

*Nāpí ãtí'bá mụdrị rĩ pi vé rĩ
(Mātáyo 25:14-30)*

11 'Bá rĩ pi kã rií tã Yēsũ ní átá 'dĩri yị, Yēsũ ní átázú kòpi ní nāpí sĩ, ã'diātāsīyã ca ìnyinã Yērúsalémã gá gí, ãzini 'bá rĩ pi ùsũkí, mālũngã Múngú vé rĩ ímụ 'i i'da mbēlējã. 12 Īri ní 'yozú kĩnĩ, “Ágó ãzi ãmbúgú 'de muụ ãngũ rárá rú ni gé, ã 'bãkí rí 'i 'bãgú rú, 'í újã rí kúru 'i ìgõó. 13 Ágó rĩ ní drĩ ngazú mụzú kuyé rĩ gé, zị ívé ãtí'bá mụdrị rĩ pi ímụ 'í vúgá nõó, awa kòpi ní mũfēngã jǔrú mādãṅá ni sĩ† ãlu ãlu, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, ‘Īmi ngakí ẹzị ãní cĩmgbá cazú ú'dụ má ní ìgõzú rĩ gé, ã tị rí tịtị.’

14 “‘Bo 'bá ĩrivé ãngũ agá rĩ pi lěkí ĩri ã tã ku, kòpi pěkí 'bá urụko muụ ĩri ã vúdrị gé sĩ, kòpi ã mụkí 'yoó, “Bá lěkí ágó 'dĩri ã adri 'bávé 'bãgú rú ku.’

15 “‘Bo 'bãkí ágó rĩ 'bãgú rú rá, ĩri ní ímvízú ìgõzú ívé ãngá nõó. Īri ní ívé ãtí'bá 'í ní mũfēngã awazú kòpi ní rĩ pi zizú ímụzú 'í vúgá nõó, lě nị dõ mũfēngã rĩ tị caá ngõpí.

16 “‘Átí'bá drĩdrị rĩ ní ímụzú, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, ‘Ámbúgú mávé rĩ, mũfēngã jǔrú mādãṅá ãlu mí ní sēé má ní rĩ, á nga ẹzị ãní, tị caá mụdrị.’

* 19:9 19:9 Mvá Ābūrámã vé ni: Yēsũ kĩnĩ Zákáyo ri nóni 'bá Múngú vé ni. † 19:13 19:13 Awa kòpi ní mũfēngã jǔrú mādãṅá ni sĩ: 'Bá rĩ nga dõ ẹzị caá mbãá na, ĩ 'bá rĩ ùfē mũfēngã jǔrú mādãṅá ãlu ni sĩ.

17 “‘Bãgú rĩ ní 'yozú ìri ní kīnī, ‘Í 'o múké, mi àtí'bá múké! Æ'diātāsīyã mūfēngã mādãṅá 'dīri sī, 'í 'bã ẹ̀sì ẹ̀zì ngazú àní rá, ma nóni mi 'bã adri gávãnã kūrú mụdrị rĩ pi vé ni.’

18 “‘Àtí'bá àzi rĩ ní ímúzú, ìri ní 'yozú kīnī, ‘Àmbúgú mávé rĩ, mūfēngã jūrú mādãṅá àlu mí ní sēé má ní rĩ, á nga ẹ̀zì àní, tị caá tǒwú.’

19 “‘Bãgú rĩ ní újázú ìri ní kīnī, ‘Í 'o múké! Ma nóni mi 'bã adri gávãnã kūrú tǒwú rĩ pi vé ni.’

20 “Kúru àtí'bá àzi rĩ ní ímúzú, ìri ní 'yozú kīnī, ‘Àmbúgú mávé rĩ, mūfēngã jūrú mādãṅá àlu mí ní sēé má ní rĩ, ìri nǒ, á zǔ ìri múké bǒngó agá. 21 ‘Á 'o mí sī ỳrị sī, Æ'diātāsīyã mívé tã ẽ sị mbamba, mi ri ngá mí ní ẹ̀zì ni ngaá kuyé rĩ pi u'dụ 'bá rĩ pi drịgé sī, àzini mi ri ànyāngã mí ní saá nĩ kuyé rĩ pi ìkūnã.’

22 “‘Bãgú rĩ ní 'yozú ìri ní kīnī, ‘Mi àtí'bá ùnjí, ma tã lị mí drịgé tã ìfũúpi mí tị gé 'dīri sī! ‘Í nĩ rá, mà tã ẽ sị mbamba, ma ri ngá má ní ẹ̀zì ni ngaá kuyé rĩ pi u'dụ 'bá rĩ pi drịgé sī, àzini ma ri ànyāngã má ní saá nĩ kuyé rĩ pi ìkūnã. 23 ‘Í 'bã té mávé mūfēngã rĩ jó mūfēngã 'bázú rĩ agá kuyé àsī? Má kãdǒ ìgǒó, má té ìsù tị gí.’

24 “‘Bãgú rĩ ní 'yozú àtí'bá ụrụkọ pá tu'bá ìnyinã 'dǎlé rĩ pi ní kīnī, ‘Ìmi 'dụkí mūfēngã jūrú mādãṅá àlu rĩ drị ni gé sī rá, ìmi sēkí àtí'bá mūfēngã ẹ̀'yìpi jūrú mādãṅá mụdrị rĩ ní.’

25 “‘Àtí'bá rĩ pi ní 'yozú kīnī, ‘Àmbúgú 'bávé rĩ, ìrivé mūfēngã fífí jūrú mādãṅá mụdrị.’

26 “‘Bãgú rĩ ní 'yozú kīnī, ‘Á 'yo ìmi ní 'dínì, 'bá adriipi ngá be rĩ, ì ìri ní ngá àzi sē àmbúgú, 'bo

'bá ngá ãkó rĩ, ngá ïrivé rĩ, ï 'du drĩ ni gé sĩ rá.
 27 'Bo mávé ari'ba 'yo'bá kínĩ mâ adri ïvé 'bãgú
 rú ku 'dĩ'bée, ïmi ïjĩkĩ kôpi, ïmi ú'dĩkĩ kôpi má
 andregá 'dĩgé.' "

Yēsũ vé fngará Yērusālēmã agá rĩ

*(Mátáyo 21:1-11; Mārākō 11:1-11; Yūwánĩ
 12:12-19)*

28 Yēsũ kã tã rĩ átá deḡé, ïri ní 'dezú mužú
 Yērusālēmã gálé rú. 29 Yēsũ pi kã caá ïnyinã kũrú
 Bētēfágē vé rĩ gé, āzini kũrú Bētēniyã vé rĩ gé,
 ánga ï ní zĩ Īrã Ōlívē‡ vé rĩ gé 'dãá, ïri ní ívé 'bá
 'ĩ pámvú ũbĩ'bá ĩrĩ ni pi pēzú, ïri ní 'yozú kôpi
 ní kĩnĩ, 30 "Īmi mukĩ gũrú ïmi ęndreḡi gé 'dãri
 gé, ïmi kádō fĩ caá gũrú rĩ agá 'dãá, ïmi dōngĩ
 mbaápi ú'dĩ rú ni ĩsú, 'yĩkĩ kú 'dãá, 'bá āzi tu drĩ
 úri drĩ ni gé kuyé, ïmi ĩtrũkĩ ĩri ĩjĩ má vúgá nõó.
 31 'Bá āzi zĩ dō ĩmi, 'Īmi ri dōngĩ rĩ trũ ãlé?' Īmi
 'yokĩ ĩri ní, 'Úpĩ lē dōngĩ rĩ nĩ.' "

32 'Bá Yēsũ ní pēé mužú 'dĩ'bée mukĩ dōngĩ rĩ
 ĩsú, sũ ĩri ní lũú ĩ ní rĩ tĩnĩ. 33 Kôpi kã riĩ dōngĩ rĩ
 trũú, dōngĩ 'dĩpa ní kôpi zizú kĩnĩ, "Īmi ri dōngĩ
 rĩ trũ ãlé?"

34 Kôpi ní újázú kínĩ, "Úpĩ lē dōngĩ rĩ nĩ."

35 Kôpi ní dōngĩ rĩ ĩjizú Yēsũ vúgá nõlé, kôpi ní
 ïvé bōngó akoó rũkũ rĩ pi 'bezú dōngĩ rĩ ã úgóró
 gá, Yēsũ ní tuzú úrizú drĩ ni gé. 36 Yēsũ kã riĩ
 mužú, 'bá rĩ pi rikĩ ïvé bōngó akoó rũkũ rĩ pi ajaá
 mužú lęḡi rĩ drĩgé sĩ.

‡ 19:29 19:29 Ōlívē: Peḡi ōlívē vé rĩ ĩri 'a ũ'a be, ĩ ícõ nya rá, ĩ
 ïrivé ũ'a zo ũdu rú, Yãhũḡi rĩ pi ri tĩbĩ á'dĩ ũdu rĩ sĩ, āzini kôpi
 ri tō lãmbã agá, áci 'yũzú ãnĩ.

³⁷ Yésũ kã muꝝ caá vũrã létì rĩ ní úlúzá muꝝú Írã Òlívě vé rĩ gé rĩ gé 'dãá, 'bá bĩtríkã Ìri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi í'dókí rií Múngú ri íngú ãyĩkò sĩ ú'dúkò be ụrụ 'dãá tã ãyãzú ãyãyã kòpi ní ndreé rĩ sĩ.

³⁸ “Tākíri ã adri 'bãgú ímúpi Úpí ã rụ sĩ rĩŠ drĩgé!”

“Tākíri ã adri 'bũ gé 'dãá, ã íngúkí Múngú 'bũ gé 'dãá rĩ íngúngũ!”

³⁹ Fãrúsĩ ã ụrụkò 'bá bĩtríkã rĩ pi ãsámvú gé 'dãá, kòpi ní 'yozú Yésũ ní kĩnĩ, “Ímbápi, 'í 'yo mívé 'bá mí pámvú ùbĩ'bá 'dĩ'bée ã újíkí kírì!”

⁴⁰ Yésũ ní újázú kòpi ní kĩnĩ, “Á 'yo ìmi ní 'dínì, kòpi újíkí dõ kírì, írã 'dĩ'bée ícò ma íngú ú'dúkò be ụrụ 'dãá rá.”

Yésũ ngo kũrú Yẹrúsãlémã vé rĩ ã tã sĩ

⁴¹ Yésũ kã muꝝ caá ìnyinã kũrú Yẹrúsãlémã vé rĩ gé 'dãá, kã kũrú rĩ ndreé, í'dó ngoó kũrú rĩ ã tã sĩ ngongo. ⁴² Íri ní 'yozú kĩnĩ, “Mívé 'bá rĩ pi nĩkí ngá tākíri íjìpi ì ní ú'dú ãndrũ nòri gé rĩ kuyé, á lè kòdò kòpi ã nĩkí, 'bo ùzũkí kòpi ní tã ni ùzũzũ. ⁴³ Ụ'dú ãzi ri ímú 'dĩ'ĩ, ìmivé ari'ba rĩ pi ímú ãbi sị ìmi gārã gá sĩ kúrũ, kòpi ìmi ce ku ágágá, kòpi létì rĩ pi ọzũ céré. ⁴⁴ Kòpi ìmi 'du a'be vũgá ìmivé anjĩná rĩ pi be. Kòpi ícókí írã mvánã ãzi kuú ọgúpì drĩgé ku, ã'diãtãsiyã ìmi nĩkí sã Múngú ní ímúzú ìmi vũgá nòo rĩ kuyé.”

Š 19:38 19:38 'Bãgú ímúpi Úpí ã rụ sĩ rĩ: 'Bãgú 'dĩri Yésũ 'i.

19:38 19:38 Sãwùmã 118:26

*Yēsũ údró 'bá rĩ pi Jó Múngú vé rĩ agásĩ
(Mātáyo 21:12-17; Mārákō 11:15-19; Yũwánĩ
2:13-22)*

⁴⁵ Kúru Yēsũ ní fizú Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá, ĩri ní í'dózú 'bá ngá ụzị' 'bá rĩ pi údrózú ĩvé vũrã ngá ụzịzú rĩ pi gé sĩ. ⁴⁶ ĩri ní 'yozú kọpi ní kĩnĩ, "Sĩkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kínĩ, 'Jó mávé rĩ, ĩri jó rizú ma zịzú ni,' 'bo ĩmi újákí jó rĩ ícá 'vũrã ụgú' 'bá rĩ pi ní rizú adrizú ni.' "

⁴⁷ Ụ'dú céré, Yēsũ ri 'bá rĩ pi ímbá Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá. 'Bo atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bá tãĩmbị Mósē vé rĩ ímbá' 'bá rĩ pi be, ãzini drĩkoma 'bá rĩ pi ãsámví gé 'dãlé rĩ pi be, kọpi rikí létì ndãá lészú Yēsũ ri 'dìzú drãzú 'dĩsĩ rá. ⁴⁸ 'Bo kọpi ìsúkí létì ĩri 'dìzú drãzú kuyé, ã'diãtãsiyã 'bá rĩ pi 'bãkí úvá rizú tã ĩri ní átá rĩ yìzú.

20

*Yãhúdĩ rĩ pi zìkí ùkpō Yēsũ ní ẹzị ngazú rĩ vé
tã
(Mātáyo 21:23-27; Mārákō 11:27-33)*

¹ Ụ'dú ãlu, Yēsũ kã rií 'bá rĩ pi ímbá, ãzini rií ụ'dúkọ múké rĩ ùlũú kọpi ní Jó Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bá tãĩmbị Mósē vé rĩ ímbá' 'bá rĩ pi be, ãzini Yãhúdĩ ambugu rĩ pi be, ímúkí ĩri vúgá. ² Kọpi ní 'yozú kínĩ, "'Í lũ 'bá ní, mi ri tã 'dĩ'bée nga ùkpō ã'di vé ni sĩ? ã'di sē mí ní ùkpō 'dĩri nĩ?"

³ Ìri ní újázú kīnī, “Á lē drī kpá ìmi zīj, ìmi lūkí má ní, ⁴ ùkpõ Yūwánī ní bātízīmū sēzú 'dīri íngá 'bū gélésīla, dōku 'bá áda sē ìri ní ùkpõ 'dīri nī?”

⁵ Kòpi ní átázú ī āsámvú gé sī kínī, “‘Bá 'yokí dō tā ni íbí íngá 'bū gélésī, ìri 'bâ zī, 'bá ẽ'yīkí ìri kuyé āsī. ⁶ 'Bá 'yokí dō tā ni íbí íngá 'bá áda vúgá, 'bá rī pi 'bâ úvī írá sī rá, ā'diātāsīyā kòpi ā'yīkí rá 'yozú kínī, Yūwánī ri nẹ̀bì.”

⁷ Kúru kòpi ní újázú kínī, “‘Bá nḱí kuyé ā'di sē dō ìri ní ùkpõ bātízīmū sēzú 'dīri nī.”

⁸ Yēsū ní 'yozú kīnī, “Á lē ùkpõ má ní ẹ̀zī ngazú ānī rī vé tā ũlūú ìmi ní ku.”

*Nāpí āgō ọ̀mvú 'ā'bá rī pi vé rī
(Mātáyo 21:33-46; Mārákō 12:1-12)*

⁹ Yēsū ní gōzú 'bá rī pi ní nāpí 'dīri ũlūzú kīnī, “Ágō āzi 'ā ọ̀mvú, sa pẹ̀tì vīnyō vé ni pi* 'a ni gé, ìri ní ọ̀mvú rī ẹ̀zizú 'bá ọ̀rukọ ọ̀mvú 'ā'bá ni pi ní, ìri ní ngazú mužú adrízú āngū āzi gé ílì be kárákará. ¹⁰ Lókí ānyāngā ìkūnāzú rī ká ícọ, ìri ní ātí'bá pēzú mužú 'bá ọ̀mvú 'ā'bá rī pi vúgá 'dāá, kòpi ā sēkí rí pẹ̀tì vīnyō vé rī vé ũ'a ọ̀rukọ 'í ní. 'Bo 'bá ọ̀mvú 'ā'bá rī pi fukí ìri, pēkí ìri mužú drī be ule. ¹¹ Ìri ní ātí'bá āzi pēzú, 'bo kòpi ũgbākí ìri, kòpi 'okí ìri ũnjí, pēkí ìri mužú

* **20:9** 20:9 Pẹ̀tì vīnyō vé rī: Yāhūdī rī pi 'dúkí pẹ̀tì vīnyō vé rī ā tā 'bā tā āmbúgú rú, kòpi ri ũ'a ni zo vīnyō sù rú. Múngú ipē 'bá Ísērēlē vé rī pi adrii 'bá ívé ni, kòpi ā adriki rí sù pẹ̀tì vīnyō vé Múngú ní saá 'aápi ũ'a be rī tīnì. Nāpí pẹ̀tì vīnyō vé 'dīri, sē 'bá tāimbj ímbá'bá rī pi atala atala rī pi drīgē rī pi be nḱí áamá rá 'yozú kínī Yēsū ri ívé tā átá. 'Í lā Sāwumā 80:8-16; Ísáyā 5:1-7; Yērēmíyā 2:21; Mātáyo 21:33-46; Mārákō 12:1-12.

drį be ule. ¹² Īri ní kpá átí'bá āzi pēzú, kōpi fukí ĩri ũnjí ũnjí āzó be, kōpi drokí ĩri fūú ọmvú rī agásī āmvé.

¹³ “Ọmvú 'dįpa ní 'yozú kīnī, ‘Má 'o rí ā'di? Dō 'dini, ma mávé mvá má ní lēélē rī pē mužú áyu, sâ āzi sī kōpi ĩri ĩnjī rá.’

¹⁴ “‘Bo 'bá ọmvú 'ā'bá rī pi kâ mvá rī ndreeé, kōpi rikí átá ĩ āsámvú gé sī kīnī, ‘Bá ímúpi ĩrivé ngá ě tị ruųpi rī 'dī. Lē 'bâ 'díkí ĩri drāá 'dīisī rá, ngá ọmvú agá rī ā adri rí 'bávé ni.’ ¹⁵ Kōpi ní ĩri drozú ọmvú rī agásī, kōpi ní ĩri 'dịzú drāzú.”

Yēsū ní 'bá rī pi zizú kīnī, “Īmi ní ũsūzú rī gé, ọmvú 'dįpa ri 'bá ọmvú 'ā'bá 'dī'bée 'o ngóni? ¹⁶ Á 'yo ĩmi ní, ọmvú 'dįpa ri ímú 'bá ọmvú 'ā'bá 'dī'bée ú'dį ũdrā rá, ĩri ọmvú rī sē 'bá urukọ'bée ní.”

'Bá rī pi kâ tã 'dīri yį, kōpi ní 'yozú kīnī, “Lē tã 'dīri ā nga 'i 'dini ku.”

¹⁷ Yēsū ní āngū ndrezú kōpi vúgá 'dāá, ĩri ní kōpi zizú kīnī, “Tã ĩ ní sī Búkū Múngú vé rī agá kīnī,

“ ‘Írã ándúrá 'bá jó sị' 'bá rī pi ní gāá sī rī, újá nóni 'i ícá írã sēepi jó rī ní pá tuzú āní ũkpó ũkpó ni,' 'dīri vé ífífí ā'di?

¹⁸ 'Bá í'dépi írã 'dāri drįgé rī, ĩri ũñō kũ'yúkũ'yú, 'bo írã rī í'dé dō 'bá rī drįgé, ĩri 'bá rī ĩnjí ku kpásákpásá.”

¹⁹ Atala atala rī pi drįgé rī pi, 'bá tǎimbị Mósē vé rī ímbá' 'bá rī pi be, kōpi kâ tã 'dīri yį, kōpi lēkí kōdô Yēsū ri ruų sâ 'dāri gé, ā'diātāsīyā kōpi nīkí

rá 'yozú kînĩ, Yēsũ ri nãpí 'dĩri átá ìvé tã sĩ. 'Bo kòpi 'okí 'bá rĩ pi sĩ ùrĩ sĩ.

*Mũfēngã umbe jezú rĩ vé ùfēngará 'bãgú
ãmbúgú Rómã vé rĩ ní rĩ*

(Mâtáyo 22:15-22; Mārākō 12:13-17)

²⁰ Kòpi tēkí rií Yēsũ ri ndreé, kòpi ní 'bá āngũ úmí' 'bá ni pi pēzú mužú Yēsũ ri úmízú, 'bá āngũ úmí' 'bá rĩ pi 'bākí ĩ kú 'bá tã be pĩrĩ ni pi rú. Kòpi lēkí kōdō átángá ũnjí ĩsú yĩ Yēsũ tĩ gé, ĩ rúkí rí ĩri ānĩ, ĩ jíkí rí ĩri mužú sēé gávānā ũkpō be tã lĩpi rĩ drĩgé. ²¹ 'Bá āngũ úmí' 'bá rĩ pi ní 'yozú kînĩ, “Ímbápi, 'bá nĩkí rá, átángá mí ní rií átá rĩ, āzini tã mí ní rií ímbá rĩ, ĩri pĩrĩ, mí újá mívé yĩkĩ ku, mi ri 'bá rĩ pi vé tã 'dũ nga trōtrō, mi ri tã áda íngápi Múngú vúgá rĩ ímbá. ²² 'Í lũ 'bá ní, ĩri nyo múké 'bá ní mũfēngã umbe jezú rĩ ùfēzú 'bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ ní, dōku 'bã ùfēkĩ ku?”

²³ Yēsũ nĩ rá 'yozú kînĩ, kòpi lēkí tã ũnjí ĩsú yĩ 'í tĩ gé, kúru ĩri ní 'yozú kînĩ, ²⁴ “Ími i'dakí má ní mũfēngã fífí ẹnjĩpi ẹnjĩnjĩ ālu ni.” ĩri ní kòpi zizú kînĩ, “Índrĩlĩkĩ mũfēngã rú' 'bá gá 'dĩri, āzini rú rú' 'bá ni gé 'dĩri ā'di vé ni?”

²⁵ Kòpi ní újázú kînĩ, “'Bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ vé ni.”

Kúru ĩri ní 'yozú kòpi ní kînĩ, “Ngá 'bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ, ĩmi sēkí ĩri ní, ngá Múngú vé rĩ, ĩmi sēkí Múngú ní.”

²⁶ Kòpi ĩsúkí átángá ũnjí tĩ ni gé 'bá rĩ pi āsámvú gé 'dãlé āluñani kuyé. Kòpi āyākí tã ĩri ní újá 'dĩri sĩ rá, sē kòpi újíkí kírĩ.

Íngángará gōó ídri rú drǎngára gálésíla rĩ vé tǎ

(Mātáyo 22:23-33; Mǎrǎkō 12:18-27)

²⁷ Yǎhúdĩ ambugu zílé Sǎdókē† 'yo'bánĩ, 'bá rĩ drǎ dō gí, gō íngá ídri rú ku rĩ pi ní ímúzú Yésũ vúgá nõó. ²⁸ Kōpi ní Yésũ ri zizú kǎnĩ, “Ímbápi, Mósē sǐ 'bá ní kǎnĩ, “Bá rĩ vé édrípĩ drǎ dō, ku dō õwúzĩ kú mvá ákó, 'bá drǎápi rĩ vé édrípĩ rĩ gō õwúzĩ rĩ é'yí, kōpi anji tĩ õwúzĩ rĩ be, anji kōpi ní tĩ rĩ pi gō adri édrípĩ drǎápi 'dǎri vé ni.’ ²⁹ Ọtú anji ágō ézĩrĩ édrípĩ rú. Mvǎ kǎyú rĩ je ũkú, drǎ kú mvá ákó. ³⁰ Édrípĩ 'deépi vú ni gé sǐ rĩ ní õwúzĩ rĩ é'yízú, ĩri ní kpá drǎzú mvá ákó. ³¹ Édrípĩ 'deépi 'dĩri ã vúdřĩ gé sǐ rĩ ní kpá õwúzĩ rĩ é'yízú, ĩri ní kpá drǎzú mvá ákó. Anji ézĩrĩ 'dĩ'bée céré é'yíkĩ õwúzĩ rĩ rá, kōpi ũdrǎkĩ céré mvá ákó. ³² Ọdũ ni gé, ũkú rĩ ní kpá drǎzú. ³³ Kúru 'í lũ 'bá ní, lókĩ Múngú kǎdō ímú 'bá ũdrǎ'bá gí rĩ pi ingá gōó ídri rú, ũkú 'dĩri ímú adri ã'di vé ní?”

³⁴ Yésũ ní újázú kǎnĩ, “Ǻjē ágó pi ní ĩ jezú ũkú be rĩ, ĩri 'yéńá 'i nga vũ drĩgé nõgó. ³⁵ 'Bo 'bá úmvúlésĩ Múngú ní ã'yĩ adrii pĩrĩ íngá'bá gō'bá ídri rú drǎngára gálésíla rĩ pi, ágō rĩ pi jekĩ ũkú ku, ũkú rĩ pi jekĩ ágō ku, ³⁶ kōpi ícókĩ gōó ũdrǎá dǐĩ ku, ã'diǎtǎsĩyǎ kōpi adri sũ mǎlǎyíkǎ rĩ pi tĩni.

† **20:27** 20:27 Sǎdókē: Sǎdókē rĩ pi ngúlúmũ Yǎhúdĩ rĩ pi vé tǎĩmbĩ Mósē vé rĩ ru'bánĩ tĩtĩ rĩ pi, 'bo kōpi é'yíkĩ índri rĩ pi vé tǎ kuyé, é'yíkĩ mǎlǎyíkǎ rĩ pi vé tǎ kuyé, ázini kōpi é'yíkĩ kpá 'yozú kǎnĩ, 'bá ũdrǎ'bá gí rĩ pi gō íngá ídri rú rá 'dĩni kuyé. 'Í lǎ Ẹzi 23:8. **20:28** 20:28 Dětōrōnómē 25:5

Kôpi anji Múngú vé ni, ingakí kôpi drãngará gálésíla ídri ú'dí rĩ ísú gí.

37 “Ú'dógú'dógú ácí ní dǐzú peṭi amuúpi kũmvũ rĩ agá rĩ vé rĩ 'yo 'díní, Mósê sĩ tã rĩ lũzú kínĩ, 'bá ũdrã'bée gí rĩ pi íngá gō ídri rú ũzi, kínĩ Úpí ri ‘Múngú Ābūrámã vé ni, Múngú Ísákã vé ni, āzini Múngú Yōkóbũ vé ni.’ 38 Múngú adri 'bá ũdrã'bá gí rĩ pi vé ni ku. Múngú ri 'bá ídri rú rĩ pi vé ni, ã'diātāsīyã Múngú ndre 'bá rĩ pi 'í mĩ gé 'dãã ídri rú.”

39 'Bá tãĩmbĩ ímbá'bá rĩ pi ã urukọ ní 'yozú kínĩ, “Ímbápi, tã mí ní újá 'dĩri ĩri múké!” 40 Tã 'dĩri ã vudrĩ gé, 'bá āzi gō Yēsũ ri zĩĩ ālunãni kuyé.

Kúrísitō ri ã'di ã mvá?

(Mátáyo 22:41-46; Mārākō 12:35-37)

41 Yēsũ ní kúru 'yozú kôpi ní kínĩ, “Tã sēepi 'bá rĩ pi ní 'yozú kínĩ, Kúrísitō ri Dãwúdĩ ã Mvã rĩ ã'di? 42 Dãwúdĩ sĩ uletere búkũ Sãwúmã vé rĩ agá kínĩ,

“ Úpí Múngú 'yo mávé Úpí ní‡ kínĩ,
“Mí úrí mâ drĩ ëndépiŒgé,

43 cĩngbã má ní mívé ari'ba rĩ pi 'bãzú
mĩ pálé gá rĩ gé.” ’

20:37 20:37 Wũngará 3:6 ‡ **20:42** 20:42 Úpí 'yo mávé Úpí ní: Tã 'dĩri vé íffĩ, Úpí Múngú zĩ Yēsũ Kúrísitō ri Úpí. § **20:42** 20:42 Drĩ ëndépi gé: 'Bá úripi drĩ ëndépi gé rĩ, ĩri ũkpō be, ĩ ĩri ĩnjĩ. **20:43** 20:43 Sãwúmã 110:1

44 Dõ Dãwúđĩ zị Kúrísítõ ri ívé Úpí pírí, Kúrísítõ ri ícò adri Dãwúđĩ ã mvá íngóni?""*

*'Bá tãĩmbị Mósẽ vé rĩ ìmbá'bá rĩ pi vé tã
(Mãtáyo 23:1-36; Mãrákõ 12:38-40; Lúkã 11:37-54)*

⁴⁵ 'Bá rĩ pi kã rií tã Yēsũ ní átá rĩ yị, Yēsũ ní 'yozú ívé 'bá 'í pámvú ùbĩ'bá rĩ pi ní kĩnĩ,
⁴⁶ "Lẽ ìmi adrikí mị be kowu 'bá tãĩmbị Mósẽ vé rĩ ìmbá'bá 'dĩ'bée vé tã sĩ. Kòpi lèkí ì úsú bõngó ãcò ãcò ni pi sĩ, kòpi dõ jòkõnị agá, kòpi lèkí 'bã rĩ pi ã ẹzikí ì ìnjĩngará sĩ, kòpi lèkí úrí vũrã ì ní ìnjĩ ìnjĩ Jó Múngú ri Zizú rĩ pi agá rĩ pi drìgé, ãzini vũrã ì ní ìnjĩ ìnjĩ ùmụ nyazú rĩ gé.
⁴⁷ 'Bo kòpi ri ọwuzi rĩ pi ã mị ù'bã rizú kòpívé ngá jó ãsámvú gé rĩ pi u'duzú kòpi drìgé sĩ. Kòpi ri Múngú ri zị sã be ãcò, 'bá rĩ pi ã ndrekí rí ì. 'Bá tã 'o'bá 'dĩnì 'dĩ'bée, Múngú ri ímụ kòpi ìrĩñã ùnjí ùnjí."

21

*Ọwúzìgò ãzi sã mũfẽngã fífí ìrĩ
(Mãrákõ 12:41-44)*

¹ Yēsũ kã rií adrií Jó Múngú vé rĩ agá 'dãá, ndre 'bá ã'bu be rĩ pi ri mũfẽngã 'be sòndúkù ì ní 'bãá kuú Jó Múngú vé rĩ agá mũfẽngã 'bezú rĩ agá. ² Ndre kpá ùkú ãzi ngá ãkó, ọwúzìgò rú ni,

* **20:44** 20:44 Kúrísítõ ri ícò adri Dãwúđĩ ã mvá íngóni?: Tìkí Yēsũ ri 'bá áda rú, ìrivé é'bịpi Dãwúđĩ 'i, 'bo ì ní drĩ ìri tizú kuyé rĩ gé, kòpi rikí adrií Múngú be trù 'bù gé 'dãá, ìri Mvã Múngú vé ni. Gbi ngá rĩ pi ãrèvú céré nĩ, kuru ìri Úpí Dãwúđĩ vé ni. 'Í lã 1 Sãmùélé 16:1-13; Sãwùmã 132:11-12; Yũwánì 1:1-18.

'be mũfẽngã fífí nyírĩná ãrĩ. ³ Īri ní 'yozú kĩnĩ, “Ádarú á lě 'yoó ĩmi ní 'dĩni, ọwúzígó 'dĩri 'be mũfẽngã rĩ 'bá rĩ pi vé rĩ agaá rá. ⁴ Mũfẽngã 'bá 'dĩ'bée ní sěé rĩ, kọpi íbíkí í'dụ ã'bú ĩvé rĩ agá, 'bo ụkú ngá ǎkó 'dĩri sě ívé ngá 'í ní kòdò 'í ãzã kozú rĩ ǎrěvú céré.”

*Yēsũ ũlũ tã ímúpi 'i ngaápi ụ'dụ ụdũ vé rĩ gé rĩ
(Mátáyo 24:1-2; Mǎrǎkò 13:1-2)*

⁵ Yēsũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ã ụrụkọ ríkí átá írǎ ũnyĩ be ĩ ní Jó Múngú vé rĩ sịzú rĩ ã tã sĩ, ǎzini ngá 'bá rĩ pi ní sěé Múngú ní rĩ pi ã tã sĩ. 'Bo Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, ⁶ “Sǎ ǎzi ri ímú 'dĩ'dĩ, ngá ĩmi ní ndree 'dĩ'bée, ĩ ímú ũjò céré vǔgá, ícókí írǎ ǎlu ni kuú adrií ọgúpị drĩgé ku.”

*Īzǎngǎ úmvúlésĩ ímúpi drĩdrĩ 'dĩlé rĩ
(Mátáyo 24:3-14; Mǎrǎkò 13:3-13)*

⁷ 'Bá Yēsũ ã pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ní Yēsũ ri zịzú kínĩ, “Ímbápi, tã 'dĩ'bée ímú ĩ nga ngõtú? Ngá lǔúpi 'yozú kínĩ, tã rĩ ílókò ímú 'i ngangá rĩ ã'di?”

⁸ Yēsũ ní ụjázú kọpi ní kĩnĩ, “Bá ǎzi ã ũ'bǎ ĩmĩ mị ku. 'Bá kǎrǎkará pi ímú mǎ rụ sĩ, kọpi 'yo ĩ Kúrísítò 'i, ǎzini kọpi 'yo, ‘Sǎ rĩ ícó gí.’ 'Bo lě ĩmi ẹ'yǐkí kọpivé tã 'dĩri ku. ⁹ ĩmi kádò tã ẹ'dị vé ni yị, ǎzini tã 'bá rĩ pi ní rizú íngázú mgbǎrǎsĩ ĩ ọgúpị drĩgé rĩ vé tã yị, lě ĩmi 'okí ụrĩ sị ku. Tã 'dĩ'bée ímú ĩ nga drĩdrĩ, 'bo ụ'dụ ụdũ vé rĩ ícó drĩ ícá mbělẹná ku.”

¹⁰ Yēsũ ní kúru 'yozú kọpi ní kĩnĩ, “Bá ǎngũ ǎzi agá rĩ pi ímú ẹ'dị 'dị 'bá ǎngũ ǎzi agá rĩ pi be, 'bǎgú rĩ pi ímú ẹ'dị 'dị ĩ ọgúpị 'bǎgú rĩ pi be. ¹¹ ǎngũ rĩ ímú 'i aya dǎngídǎngí, ẹbírị ri ímú

'de ũnjí ũnjí, drã ũnjí ũnjí ni pi ímú 'de ãngũ ãndíãndí ni pi agásĩ, Tã ãyãzú ãyãyã 'bá rĩ pi ní ũrĩ sēepi ni pi ímú 'i nga 'bũ gé 'dãá.

12 "'Bo drĩdrĩ ni, tã 'dĩri ní drĩ 'i ngazú kuyé rĩ gé, ĩ ímú ĩmi uru, ĩ ĩmi ọcũ ũnjí ũnjí. ĩ ímú ĩmi jì tō Jó Múngú ri Zìzú rĩ pi agá, ãzini ĩ ĩmi jì jó ãngũ ũ'yĩzú rĩ pi agá, ĩ ĩmi tō 'bãgú rĩ pi ẹndrẹtị gé, ãzini gávãnã rĩ pi ẹndrẹtị gé, ĩmi ní mâ pámvú ũbũ rĩ sĩ. 13 'Dĩri ímú adri ĩmi ní drĩlé múké ĩmi ní mávé tã ũlũzú kọpi ní. 14 'Bo ĩmi dō ri ĩmĩ tị gã, lē ĩmi rikí ĩmi ũsũú drãá tã ĩmi ní lēé átá rĩ sĩ ku. 15 ã'diãtãsiyã ma ĩmi ní átángá piri rĩ sē nĩ, ãzini ma ĩmi ní úmĩ rĩ sē nĩ, ĩmivé ari'ba rĩ pi ícókí ĩmi ideé ku, dōku kọpi ícókí 'yoó tã ĩmi ní 'yoó rĩ ũnjō 'dĩni ku. 16 Sã ãzi sĩ, ĩmi ẹtẹpịi, ĩmi ẹndrẹpịi, ĩmi ẹ'dípáa, ĩmi ẹdrípịi, ãzini ĩmivé ũndĩ rĩ pi, kọpi ímú ĩmi ũli 'be, kọpi ĩmi uruko ú'dị ũdrã rá. 17 'Bá rĩ pi ãrěvú céré ímú ĩmi gã sĩ mâ tã sĩ. 18 'Bo drĩ'bí ĩmi drĩgé rĩ ãlu ni ícó ãvĩi ku. 19 ĩmi tukí dō pá tịtị ĩmivé ẹ'yĩngará agá, ĩmi idri 'dáni'dáni rĩ ịsú rá.

Ĭ ímú Yẹrúsãlémã ri iza rá

(Mátáyo 24:15-21; Mārákō 13:14-19)

20 "Ĭmi ndrekí dō ãngáráwá rĩ pi cekí Yẹrúsãlémã ri kũrũ, ĩmi nĩ 'yozú kínĩ, sã ĩ ní Yẹrúsãlémã ri izazú rĩ ícá gí. 21 Kúru lē 'bá adri'bá ãngũ Yũdáyã vé rĩ agá rĩ pi ã ápákí mužú írã gá 'dãá, 'bá adri'bá kũrũ agá rĩ pi ã fũkí kũrũ rĩ agásĩ ãmvé, 'bá adri'bá kũrũ rĩ agá ku rĩ pi ã gōkí fií kũrũ rĩ agá 'dãá ku. 22 ã'diãtãsiyã sã 'dĩri ĩ ní ãngũ ĩrĩñãzú rĩ, tã ĩ ní sĩi Búkũ Múngú

vé rĩ agá rĩ, ã nga rí 'i fũú tị ni gé bēnĩ. ²³ Ụ'dú 'dãri gé, ũkú 'a be rĩ pi ímú ìzāngā ìsú ũnjí ũnjí, āzini ũkú ri'bá bā sē'bá ndru'bá anjĩnǎ ní rĩ pi kpá ímú ìzāngā ìsú ũnjí ũnjí. Ìzāngā ri ímú adri ũnjí ũnjí āngũ 'dãri agá, Múngú ã 'a ri ve 'bá 'dĩ'bée ní ũnjí ũnjí. ²⁴ Ari'ba rĩ pi ímú 'bá rĩ pi ú'dí ìlì áco sī. Kòpi 'bá rĩ pi urukọ uru jì āngũ jākā rĩ pi vé rĩ gé. 'Bá adri'bá Yāhúdĩ rú ku rĩ pi ímú Yērusālémā ri ru, kòpi adri Yērusālémā agá 'dǎá, cĩngbá sá kòpivé rĩ ní dežú rĩ gé."

'Bá Mvá vé ìgōngará

(Mátáyo 24:29-31; Mǎrākō 13:24-27)

²⁵ Yésũ ní 'yozú kīnĩ, "Tā āyāzú āyāyā ni ímú índré ụtú rĩ mị gé, mbǎá rĩ mị gé, āzini línýā rĩ pi mị gé. 'Bá vũ drĩgé nōgó rĩ pi ímú adri ānĩ ũrĩ sī, kòpi ẽ drĩ ri ímú ábá yīi tafu rĩ vé ungará sī, āzini ìrivé úvángará ngũyá ngũyá rĩ sī. ²⁶ Ụrĩ ri 'bá rĩ pi fụ ambamba, tā ímúpi 'i ngaápi vũ drĩgé rĩ sī. Ngá 'bũ gé rĩ pi ārèvú céré, ì ímú kòpi aya u'de vūgá. ²⁷ Sā 'dãri gé, ma 'Bá Mvá 'i, kòpi ímú mávé ímúngará ìrìbìtì agásì ũkpō be rĩ ndre, āzini mávé ñngará pòwùpòwù rĩ ndre ì mị sī. ²⁸ Ìmi ndrekí dō tā 'dĩ'bée í'dókí ì ngaá gí, ìmi tukí pá uru sī, ìmi ingakí ìmì drĩ uru, ã' diātāsīyā sá ì ní ìmi pazú rĩ ícá ìnyinǎ gí."

Nǎpí pẹtì ì ní zī fīgī rĩ vé rĩ

(Mátáyo 24:32-35; Mǎrākō 13:28-31)

²⁹ Yésũ ní kòpi ní nǎpí 'dĩri ũlūzú, "Ìmi ndrekí drĩ pẹtì ì ní zī fīgī 'dĩri ká, āzini ìmi ndrekí drĩ pẹtì rĩ pi ká. ³⁰ Kòpi kádō í'dó rūú, ìmi nĩ 'yozú kīnĩ, ẹ́zũ ícá ìnyinǎ gí. ³¹ Ìri kpá adri sũ 'dĩri

tĩni, ĩmi ndrekí dõ tã má ní lūú ĩmi ní 'dĩ'bée ri 'i nga, ĩmi nĩ 'yozú kɪnĩ, mǎlũngǎ Múngú vé rĩ ícá ĩnyɪná gí. ³² Ádarú á lē 'yoó ĩmi ní 'dĩni, 'bá urukọ'bée ĩmi āsámvú gé 'dĩgé ícókí drĩ ũdrǎá ku, cĩmgbá tã 'dĩ'bée ní ĩ ngazú rĩ gé. ³³ 'Bũ pi vũ be, ĩri ímụ ɖe rá, 'bo ụ'dụkọ mávé rĩ ɖe ku.

³⁴ “Īmi ndrekí múké, ĩmi rikí ẹsị 'bǎá ngá nyanya drĩgé ku, āzini ĩmi rikí íwá mvụú ĩmērēzú ānɪ ku, āzini ĩmi rikí ĩmi ụsũú drǎá tã nyọkú nōri vé rĩ sɪ ku, ĩmi rikí dõ tã 'dĩ'bée 'oó, ụ'dụ ụdụ vé rĩ ímụ ícá mbēlēnǎ, ĩmi ícókí nǫi ku. ³⁵ Tã 'dĩri ímụ 'i nga 'bá adri'bá vũ drĩgé nōgó rĩ pi ní céré. ³⁶ Lē ĩmi adrikí mị be kowu, ĩmi zikí Múngú ri, tã ímụ'bá ĩ nga'bá 'dĩ'bée ẽ ịsú rí ĩmi ku, ma 'Bá Mvǎ 'i, ĩmi tukí rí pá má ɛndrẹti gé ụrĩ ǎkó.”

³⁷ Ụ'dụ ǎlu ǎlu, Yēsũ ri ẹcị 'bá rĩ pi ímbá Jó Múngú vé rĩ ǎ bóró gá 'dǎá, ũndrēnǎ ǎlu ǎlu, ĩri mụ ǎnga ĩ ní zị Ịrǎ Ōlívē vé rĩ drĩgé 'dǎá, ĩri la 'dǎlé. ³⁸ Kǎdō adrií ụ'bụti kũnĩkũnĩ, 'bá rĩ pi ri ímụ tã Yēsũ ní ímbá rĩ yị Jó Múngú vé rĩ ǎ bóró gá 'dǎá.

22

*Yúdǎ 'be Yēsũ ǎ ũli
(Mǎtáyo 26:1-5, 14, 16; Mǎrǎkō 14:1-2, 10-11;
Yūwǎnĩ 11:45-53)*

1 Ʋmũ ĩ ní Pángã ni 'Bãá Údrá ku rĩ* vé Ʋ'dú Múngú ní Ʋlízú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ nyazú rĩ kã ícã ĩnyinjá gí, 2 atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bá tãĩmbị ímbá' 'bá rĩ pi be, rikí létị ndãá lězú Yēsũ ri ruzú kírì, ĩri 'dìzú drāzú rá, ã'diātāsīyā kōpi 'okí Ʋrĩ sĩ 'bá rĩ pi sĩ. 3 Kúru Sātánã ní fizú Yúdã ĩ ní zịĩ Īsĩkārīyótã ē ẹsị agá. Yúdã ri Yēsũ vé 'bá áyúāyũ mụdrị drị ni ĩrĩ rĩ pi vé āzi. 4 Yúdã ní ngazú mụzú atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi vúgá, āzini ũgalaku Jó Múngú vé rĩ ütē' 'bá rĩ pi vúgá 'dãá, ĩri ní rizú létị 'í ní lězú Yēsũ ã ũli 'bézú rĩ átázú kōpi ní. 5 Atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi ũgalaku rĩ pi be adrikí āyĩkō sĩ, kōpi kīnĩ, ĩ mũfēngã sē Yúdã ní rá. 6 Yúdã ã'yĩ rá, ĩri ní í'dózú létị ndāzú, 'í sē rí Yēsũ ri kōpi drĩgé, ākūdē 'bá bītríká rĩ pi 'dāayo.

Ínyá Ʋdũ Yēsũ ní nyaá ívé 'bá mụdrị drị ni ĩrĩ rĩ pi be rĩ

(Mátáyo 26:17-25; Mārākō 14:12-21; Yūwánĩ 13:21-30)

7 Ʋmũ ĩ ní Pángã ni 'Bãá Údrá ku, ĩ ní rizú kãbĩlō mvá† úlízú Ʋ'dú Múngú ní Ʋlízú Jó rĩ pi

* **22:1** 22:1 Ʋmũ ĩ ní Pángã ni 'Bãá Údrá ku rĩ nyazú rĩ: Yāhūdĩ rĩ pi ri Ʋmũ 'dĩri nya ca Ʋ'dú ẹzĩrĩ, kōpi ri Ʋ'dú Múngú ní ĩ pazú adringará tųgẹrĩ rú 'bá Ʋjẹpétō vé rĩ pi drĩgé sĩ rĩ vé tã ígá ānĩ. Ʋmũ 'dĩri ĩ í'dó nya Ʋ'dú Múngú ní Ʋlízú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ gé. 'Í lã Wűngará 12:17-20. † **22:7** 22:7 Kãbĩlō mvá: Múngú sē tãĩmbị Mósē ní kīnĩ, 'bá rĩ pi ã zākí kãbĩlō Múngú ní rōbōjọ rú, ã trūkí rí kōpi ívé ũnjikānyā agásĩ rá. Sē ĩ ní Yēsũ ri zízú Kãbĩlō Mvã Múngú vé ní ānĩ, ã'diātāsīyā Múngú ĩpē ĩri ímú drãã 'bávē ũnjikānyā ũjĩ. 'Í lã Wűngará 12:17-28; Mārākō 14:12; Yūwánĩ 1:29-35; 1 Kōrínítō 5:7; 1 Pétērō 1:19.

tị gé sǐ rĩ‡ vé rĩ nyazú rĩ kã ícá, ⁸ Yẹsũ ní Pétěró pi pèzú mụzú Yũwánĩ be drĩdrĩ, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Ĩmi mụkí 'bá ní ãnyāngā Ụ'dụ Múngú ní Ẹlìzú Jó rĩ pi tị gé sǐ rĩ vé rĩ á'dí, 'bâ mụkí rí nyaá.”

⁹ Kọpi ní ĩri zìzú kìnĩ, “Í lē 'bâ mụkí á'dí íngũgá?”

¹⁰ ĩri ní újázú kọpi ní kìnĩ, “Ĩmi kádō caá kǔrụ rĩ agá 'dǎlé, ĩmi ágó āzi ísụ ĩri yǐ 'du mụzú ũdrí sǐ. ĩmi 'dekí mụyú ĩri ā vùdrĩ gé sǐ, cĩmgbá jó ĩri ní mụzú fizú rĩ agá 'dǎá. ¹¹ ĩmi 'yokí jó 'dịpa ní, 'Ímbápi zị kìnĩ, 'Bâ mụ ụmũ Ụ'dụ Múngú ní Ẹlìzú Jó rĩ pi tị gé sǐ rĩ nya mávé 'bá mǎ pámvú ũbĩ'bá rĩ pi be íngũgá?’ ¹² ĩri ĩmi ní jó ā 'a āmbúgú urulésíla rĩ lū, údékí 'a ni kú múké múké. ĩmi á'díkí 'bá ní ínyá rĩ 'dǎlé.”

¹³ Kọpi ní 'dezú mụzú kǔrụ rĩ gé 'dǎlé, kọpi ísúkí ngá rĩ pi ārēvú céré sụ Yẹsũ ní 'yoó rĩ tịnị. Kọpi ní ínyá ụmũ Ụ'dụ Múngú ní Ẹlìzú Jó rĩ pi tị gé sǐ rĩ vé rĩ á'dízú 'dǎlé.

*Ínyá Úpí vé uletere rĩ vé nyangará
(Mátáyo 26:26-30; Mǎrǎkō 14:22-26; 1
Kōrínítō 11:23-25)*

¹⁴ Sâ ụmũ rĩ nyazú rĩ kã ícá, Yẹsũ pi ní úrízú ívé 'bá áyúāyũ rĩ pi be mísá ínyá nyazú rĩ ā jélé

‡ **22:7** 22:7 Ụ'dụ Múngú ní Ẹlìzú Jó rĩ pi tị gé sǐ rĩ: Yāhúdĩ rĩ pi ri ụ'dụ Múngú ní ọtụ ẹlìzú Ísèrélè rĩ pi vé jó rĩ pi tị gé sǐ Ẹjèpétō gá 'dǎá rĩ vé tā ígá. Ọtụ kọpi ẹ'bípìjì ũbèkí kǎbílō ā ārí ívé kẹtẹ ẹ ẹrĩfe gá sǐ, sē Múngú ú'dị kọpi kuyé. Múngú ú'dị 'bá Ẹjèpétō vé kǎbílō ārí ũbē'bá ívé kẹtẹ ẹ ẹrĩfe gá sǐ kuyé rĩ pi vé anjì āgō kǎyú rĩ pi ũdrǎá 'bá ālu ālu vé 'bètị ǎsámví gé sǐ rá. 'Í lā Wũngará 12:17-28.

gá. ¹⁵ Ìri ní 'yozú kôpi ní kînĩ, “Ma úvá be, á lě Ụ'dú Múngú ní Ẹlizú Jó rĩ pi tị gé sĩ rĩ vé ỳmụ nyaá ìmi be trụ, ịsụzú á nya drĩ ìzāngā rĩ kuyé.

¹⁶ Á lě 'yoó ìmi ní, á gō ỳmụ nōri āzi nyaá ìmi pi be ẹjị ku, cĩmgbá Múngú ní 'bá rĩ pi ọyuzú fizú ívé mālūngā agá rĩ gé.”

¹⁷ Ìri ní kópō rĩ í'dụzú, ìri ní ọwō'difô sězú Múngú ní, ìri ní 'yozú kînĩ, “Ìmi ẹ'yìkí, ìmi ālēkí mvụụ ìmi āsámvú gé sĩ. ¹⁸ Á lě 'yoó ìmi ní 'dínì, í'dózú āndrū mụzú drĩdrĩ, á gō vinyọ mvụụ ẹjị ku, cĩmgbá mālūngā Múngú vé rĩ ní ímụzú rĩ gé.”

¹⁹ Ìri ní kpá pánga í'dụzú, ìri ní ọwō'difô sězú Múngú ní, ìri ní pánga rĩ āndízú, ìri ní sězú kôpi ní, ìri ní 'yozú kînĩ, “Dĩri mávé rụ'bá má ní sée ìmi tā sĩ rĩ, ìmi 'okí 'dínì mà tā ígázú ānì.”

²⁰ Kôpi kâ ínyá rĩ nyaá deẹ gí, ìri ní kpá kópō rĩ í'dụzú, ìri ní 'yozú kînĩ, “Kópō 'dĩri, ìri mávé ārí dāápi ìmi tā sĩ, Múngú ní ùndĩ ú'dí ruzú rĩ.

²¹ Ágó ímụpi mà ùlì 'beépi rĩ, 'bâ ri nga nya ìri be mísá drĩgé trụ. ²² Ma 'Bá Mvá 'i, ma ímụ drā sũ ì ní tā nì ỳtịjị gí rĩ tịjị, 'bo ìzāngā rĩ ímụ adri 'bá mà ùlì 'beépi rĩ vé nì.” ²³ Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi ní í'dózú ì uzịzú ì āsámvú gé sĩ kînĩ, 'bá ì āsámvú gé lēépi tā 'dĩri 'oópi rĩ ā'di 'i.

²⁴ Yēsũ vé 'bá áyúāyũ rĩ pi ní í'dózú āgátá gāzú ì āsámvú gé sĩ kôpi kînĩ, “Mālūngā úmvúlēsì ímụpi rĩ gé, ā'di ri adri 'bá āmbúgú rú nĩ?”

²⁵ Yēsũ ní 'yozú kôpi ní kînĩ, “Bāgú sùrú rĩ pi agásĩ rĩ pi ụkpō be tǎimbị sězú ìvé 'bá rĩ pi ní, drĩkoma ụkpō be rĩ pi ri 'yo ì ùndĩ 'bá rĩ pi vé nì.

26 'Bo lē ĩmi adrikí sũ 'bá 'dĩ'bée tĩni ku, 'bá lēepi adriipi āmbúgú rú rĩ, lē ã adri sũ mvánjá mǎdǎnjá rĩ tĩni, lē 'bá āngũ ruųpi rĩ ã adri sũ átí'bá tĩni.

27 'Bá úripi mísá gārã gá ínyá nyaápi rĩ pi 'bá ínyá rĩ sēepi ĩri ní rĩ be, 'bá ngõri āmbúgú nĩ? Adri 'bá úripi mísá gārã gá ínyá nyaápi rĩ 'i kuyé? 'Bo ma ĩmi āsámvú gé nõgó, má adri sũ 'bá riipi ngá sēepi rĩ tĩni.

28 Sã tã ũkpó ũkpó ní ma ũ'bĩzú rĩ gé, 'bá pá tu' 'bá tĩtĩ má be trũ rĩ ĩmi 'i. 29 Ma ĩmi ní ũkpõ sē āngũ ruzú sũ 'bǎgú rĩ pi ní ruų rĩ tĩni, sũ má Ètēpi ní ma 'bǎá 'bǎgú rú āngũ ruų rĩ tĩni.

30 Kúru 'bá ímú ngá nya ĩmi be, āzini ngá mvu ĩmi be trũ mávé mǎlũngã má ní ímú ruų rĩ gé 'dǎá, 'bá ālu ālu ri ímú úrí lúpá drĩgé, tã lì súrú Īsērélē vé mụdrĩ drĩ ni ĩrĩ rĩ pi drĩgé."

*Yēsũ átá tã Pétēró ní ímúzú 'i gǎzú rĩ
(Mǎtáyo 26:31-35; Mǎrǎkõ 14:27-31; Yũwánĩ
13:36-38)*

31 Yēsũ ní 'yozú kĩnĩ, "Sĩmõnã, Sĩmõnã, 'í ndre drĩ ká! Sātánã zĩ kĩnĩ, 'í lē ĩmi yaá sũ ĩ ní ānyá yaá rĩ tĩni. 32 'Bo Sĩmõnã, á zĩ mí ní Múngú ri, ã sē rí mívé ẹ'yĩngará ã adri rí ũkpó ũkpó. Mí újá dõ mívé ẹsĩ ĩgõzú má vúgá gí, 'í ko mí õgũpĩ ẹ ĩzã, kõpi ã adrikí rí ũkpó ũkpó ĩvé ẹ'yĩngará agá."

33 'Bo Pétēró ní újázú kĩnĩ, "Úpí, má ã'yĩ rá, 'bã mu mí be trũ jó āngũ ũ'yĩzú rĩ agá 'dǎá, 'bã ũdrã mí be trũ."

34 Yēsũ ní újázú kĩnĩ, "Pétēró, á 'yo mí ní 'dĩni, mi ímú ma gã ca vú be na, mi 'yo, 'í nĩ ma kuyé, lõgúlõgú ri kúru cěré 'be."

³⁵ Kúru Yésũ ní kôpi zìzú kìnĩ, “Má ní ándúró ìmi pèzú muzú ú'dúkó múké rĩ ùlũngará gá mũfēngā ākó, kũmvũ ākó, dõku ngá pá gá ākó rĩ gé, ìmi unukí ngá ākō sĩ rá?”

Kôpi ní újázú kìnĩ, “Bá unukí ngá ākō sĩ kuyé.”

³⁶ Yésũ ní 'yozú kôpi ní kìnĩ, “Bo nóni ìmi mũfēngā jì jũrú be rá. Ìmi dõ ìlì āco ākó, ìmi ụzìkí ìmivé bõngó akoó rũkũ rĩ pi, ìmi jekí ìlì āco ānì. ³⁷ Á 'yo ìmi ní 'dínì, sīkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kìnĩ, “Dukí ìrivé tã 'bãá sũ 'bá tã ùnjí 'oópi rĩ tịnì.’ Tã 'dĩri ìmụ 'i nga mâ rù'bá gá rá. Ádarú tã ì ní sī Búkũ Múngú vé rĩ agá mâ tã sī rĩ, ìri nóni rì 'i nga fũ tì ni gé.”

³⁸ Yésũ vé 'bá áyúäyũ rĩ pi ní 'yozú kìnĩ, “Úpí, 'í ndre drĩ ká, 'bã ìlì āco be ìrĩ kú nõ.”

Yésũ ní újázú kìnĩ, “Átángá rĩ ẽ ẹsì 'dĩgé.”

*Yésũ zì Múngú rì ívé drāngará ã tã sī
(Mátáyo 26:36-46; Mārākō 14:32-42)*

³⁹ Yésũ ní 'dezú muzú Írã Òlívě vé rĩ drĩgé 'dãá, sũ ándúró rĩ tịnì, ìrivé 'bá ìri ã pámvú ùbĩ'bá rĩ pi 'dekí muṣú vú ni gé sī ìndĩ. ⁴⁰ Kôpi kâ muṣú caá ìrã drĩgé 'dãlé, ìri ní 'yozú kôpi ní kìnĩ, “Ìmi zìkí Múngú rì ùkpō sī, ìmi 'dekí rì tã ùnjí agá ku.”

⁴¹ Yésũ ní kôpi kuzú, ìri ní 'i útrúzú vũṣú mādã, ìri ní kũmũcì ùtĩzú Múngú rì zìzú kìnĩ, ⁴² “Má Ètèpì, mí ã'yĩ dõ rá, 'í 'dù kópō ìzāngā vé 'dĩri má rù'bá gá sĩ rá. 'Bo ã adri má ní lèé rĩ tịnì ku, ã adri mí ní lèé 'oó rĩ tịnì.” ⁴³ Mālāyíkā ālu íngá 'bũ gé 'dãásĩ, ìmụ 'i 'i'daá ẹndrètì ni gé, ìri ní ùkpō sēé. ⁴⁴ Yésũ ẽ ẹsì ìsú ìzāngā ambamba,

ĩri ní Múngú ri zizú ẹ̀sì be céré, ìrivé úrúndẹ̀ ra nyòókú gé 'dǎá, sù ǎrí ní raá rĩ tìni.

⁴⁵ Yẹ̀sù kǎ Múngú ri zì deé gí, ìri ní íngázú uru, ìri ní 'i újázú gòzú ívé 'bá 'í pámvú ùbì'bá rĩ pi vùgá 'dǎlé, ịsù kòpi ri ụ'dụ ko, kòpi ǎnděkí káyì, kòpi adrikí kuú ìzǎngǎ sī. ⁴⁶ Ìri ní kòpi zizú kìnì, “Ngá ìmi ní rizú ụ'dụ kozú 'dínì rĩ ǎ'dì? Ìmi ngakí uru, ìmi zìkí Múngú ri, tǎ ùnjí ǎ ụ'bì rí ìmi ku.”

Yẹ̀sù vé rùngára

(Mátayo 26:47-56; Mǎrǎkò 14:43-50; Yũwǎnì 18:3-11)

⁴⁷ Yẹ̀sù kǎ rií atá ívé 'bá áyúǎyũ rĩ pi be, 'bá bítříkǎ pi ní ícázú, Yẹ̀sù vé 'bá áyúǎyũ mụdrì drì ní ìrĩ rĩ pi vé ǎzi, Yúdǎ íkó kòpi ẹ̀ drì ímùzú nì. Ìri ní mụzú Yẹ̀sù ri u'dezú ẹ̀zìzú bẹ̀drì sī. ⁴⁸ Yẹ̀sù ní ìri zizú kìnì, “Yúdǎ, ma 'Bá Mvǎ 'i, 'í lẹ̀ ma ẹ̀zì bẹ̀drì sī lüzú kìnì, 'í lẹ̀ mà ùli 'beé?”

⁴⁹ Yẹ̀sù vé 'bá áyúǎyũ rĩ pi kǎ tǎ riípi 'i ngaápi 'dĩri ndreé, kòpi ní Yẹ̀sù ri zizú kìnì, “Úpí, 'bá fùkí ùmbǎ kòpi be ìlì ǎco rĩ sī ìyí?” ⁵⁰ Kòpivé 'bá ǎlu ní átálágú ǎmbúgú rĩ vé ǎtí'bá ẹ̀ bì drì ẹ̀ndẹ̀pì gé rĩ gazú ìlì ǎco rĩ sī mvọ̀rú 'dezú vùgá 'dǎá.

⁵¹ Yẹ̀sù ní 'yozú kìnì, “'Dínì kuyé!” Ìri ní ágó rĩ ẹ̀ bì úlózú, ágó rĩ ẹ̀ bì ní ícázú múké.

⁵² Kúru Yẹ̀sù ní 'yozú atala atala rĩ pi drìgé rĩ pi ní, ùgalaku Jó Múngú vé rĩ ùtẹ̀'bá rĩ pi ní, ǎzini 'bá ambugu ímù'bá 'i ru'bá rĩ pi ní kìnì, “Ìmi ri ímù ìlì ǎco ǎco ni pi be, túré be ìmi drìgé sī, ìmi ǔsùkí ma 'bá riípi 'bá wa'bá ǎrí'bá rú rĩ pi ẹ̀ drì kòopi ni? ⁵³ Ụ'dụ céré á ri adrií ìmi be trù Jó

Múngú vé rĩ ã bóró gá 'dãá, ìmi rúkí ma kuyé. 'Bo sã nōri ìmivé ni, àdróko ní ívé ẹ̀zì ngazú àní rĩ.”

Pétěró gã Yēsũ ri sī

(Mátáyo 26:57-58, 67-75; Mārākō 14:53-54, 66-72; Yūwánī 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kòpì ní Yēsũ ri ruzú jìzú mužú átálágú àmbúgú§ rĩ vé kání agá 'dãlé. Pétěró se 'i gōzú vúlé rú. ⁵⁵ 'Bá àngũ ùtē'bá rĩ pi ùdēkí àcì bóró rĩ agá 'dãá, kòpì úríkí àcì rĩ ã gārã gá, Pétěró ní fizú úrízú kòpì àsámvú gé. ⁵⁶ Tùgẹ̀rĩṅá àzi ùkú rú ni ní Pétěró ri ndrezú úrí kuú àcì rĩ tì gé 'dãá. Ìri ní Pétěró ri ndrezú gōgō, ìri ní 'yozú 'bá rĩ pi ní kīnī, “Ágó nōri, kòpì rikí àndúru adrií Yēsũ be trú.”

⁵⁷ 'Bo Pétěró gã tã ìri ní 'yoó 'dĩri rá kīnī, “Ūkú 'dĩri, á nī ágó 'dĩri kuyé.”

⁵⁸ Vùdrĩ ni kã vùú mãdã, ágó àzi ní kpá Pétěró ri ndrezú, ìri ní 'yozú kīnī, “Mi ágó ì ní ruyú 'dĩri vé ógúpì.”

Pétěró ní újázú kīnī, “Ágó 'dĩri, má adri ìri ógúpì ku!”

⁵⁹ Kã mužú adri sã àlu ã vùdrĩ gé, ágó àzi ní kpá rizú sizú kīnī, “Ádarú ágó 'dĩri, kòpì rikí adrií ìri be trú, à'diātāsīyã ìri Gālīláyágú.”

⁶⁰ Pétěró ní újázú kīnī, “Ágó 'dĩri, á nī tã mí ní rií átá 'dĩri kuyé.” Pétěró kã rií tã 'dĩri 'yoó,

§ 22:54 22:54 Átálágú àmbúgú rĩ: Átálágú àmbúgú rĩ ndē atala rĩ pi céré, à'diātāsīyã ìri 'yéná fi Jó Múngú vé rĩ agá Vūrã Uleteretere rĩ agá 'dãá nī, ìri fi vù àlu ílì àlu agá. Ìri àrì rọ̀bọ̀ṅọ̀ vé rĩ jì ùnjìkányã ùjìzú. 'Í là Lẹ̀vìtìkã 16; Èbèrè 9.

koro lõgúlõgú ní cěré 'bezú. ⁶¹ Úpí Yěsũ ní 'i újázú Pětěró ri ndrezú. Kúru Pětěró ní tã Úpí ní 'yoó 'í ní, “Mi ímú ma ga ca vú be na, lõgúlõgú ri kúru cěré 'be” 'dãri vé tã ígázú. ⁶² Pětěró ní ngazú fũzú ãmvé, ãri ní í'dózú ãã ngozú mádrã mádrã rú.

Ãngaráwá Yěsũ ri ùtě'bán rĩ pi rikí Yěsũ ẽ drĩ ínjà

⁶³ Ãngaráwá Yěsũ ri ùtě'bán rĩ pi ní í'dózú Yěsũ ẽ drĩ ínjàzú, ãzini ãri ùgbãzú. ⁶⁴ Kõpi úmbékí ãri ẽ mĩ cí, kõi ní ãri zizú kìnĩ, “'Í lũ 'bán ní, ã'di gbã mi nĩ?” ⁶⁵ Kõi rikí átángá ùnjĩ ùnjĩ ni pi átá, ãri u'dazú.

Jíkí Yěsũ ri drĩkoma Yãhúdĩ rĩ pi vé tã lĩ'bán rĩ pi ẽndrẹti gé
(Mátáyo 26:59-66; Mārãkõ 14:55-64; Yũwãní 18:19-24)

⁶⁶ Kã mụy adrií ù'bútĩjã rĩ sĩ, 'bán ambugu rĩ pi, atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, ãzini 'bán tãĩmbĩ ímbá'bán rĩ pi be, kõi ní ã úmúzú vũrã ãlu gé Yěsũ vé tã lizú, ã ní Yěsũ ri íjizú ímúzú kõi ẽndrẹti gé. ⁶⁷ Kõi ní 'yozú kìnĩ, “Mi dõ Kúrísítõ 'i, 'í lũ 'bán ní.”

Yěsũ ní újázú kìnĩ, “Mã lũ dõ ãmi ní, ãmi ícókí ẽ'yĩĩ ku. ⁶⁸ Mã zĩ dõ ãmi tã sĩ, ãmi ícókí újã má ní ku. ⁶⁹ 'Bo í'dózú ãndrũ mụzú drĩdrĩ, ma 'Bã Mvã 'i, ma mụ úrí Múngú Ûkpõ 'Dĩpa vé drĩ ẽndẹpi gé.”

⁷⁰ Kõi ní cěré ãri zizú kìnĩ, “Mi Mvã Múngú vé ni?”

Ãri ní újázú kìnĩ, “Tã ãmi ní 'yoó rĩ pĩri.”

⁷¹ Kúru kôpi ní 'yozú kînĩ, “‘Bá yìkí tã rĩ tị ni gé gí. Nga 'bá ní lězú 'bá ãzi ě ímú tã rĩ átá nĩ rĩ ã'di?”

23

*Jìkí Yēsũ ri Pīlátō ẹndrẹtị gé
(Mātáyo 27:1-2, 11-14; Mārákō 15:1-5; Yūwánĩ
18:28-38)*

¹ Drĩkoma Yãhúdĩ rĩ pi vé tã lị'ba rĩ pi ãrěvú céré, kôpi ní Yēsũ ri jìzú muzú Pīlátō ẹndrẹtị gé 'dãá.* ² Kôpi ní í'dózú ìri tōzú, kôpi kînĩ, “‘Bá nĩkí rá ágó nōri ri 'bávě 'bá rĩ pi ě drị úcị kînĩ, kôpi ã ùfěkí mũfěngã umbe jezú rĩ 'bãgú ãmbúgú Rómã vé rĩ ní ku, ìri ri 'yo, 'i Kúrísítō, ãzini 'i 'bãgú.”

³ Kúru Pīlátō ní Yēsũ ri zìzú kînĩ, “Ádarú mi 'bãgú Yãhúdĩ rĩ pi vé rĩ?”

Yēsũ ní újázú kînĩ, “Ĕ, ìri adri sũ mí ní 'yoó rĩ tịni.”

⁴ Kúru Pīlátō ní 'yozú atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi ní, ãzini 'bá bĩtríkã rĩ pi ní kînĩ, “Má ìsù tã ùnjí ì ní tã lizú ãní ágó nōri drĩgé ni kuyé.”

⁵ 'Bá rĩ pi rikí síi kînĩ, “Ágó 'dĩri úcị 'bá rĩ pi ě drị ívé tã ímbálé ùnjí rĩ sĩ 'bávě ãngũ Yũdáyã vé rĩ agásĩ céré. Í'dó ívé tã 'dĩri ímbá ãngũ Gãlĩláyã vé rĩ agá, ícá kpá ívé drị úcịngará rĩ be Yērúsálémã gá nōgó.”

⁶ Pīlátō kã tã 'dĩri yìj, ìri ní zìzú kînĩ, ágó 'dĩri nyo Gãlĩláyãgú? ⁷ Pīlátō kã nĩj áamá 'yozú kînĩ,

* **23:1** 23:1 Pīlátō ẹndrẹtị gé 'dãá: Kôpi jìkí Yēsũ ri muzú gávãnã Pīlátō Rómã vé rĩ ẹndrẹtị gé, ã'diãtãsiyã Pīlátō ri ícò Yēsũ vé tã lị ã 'dìkí ìri drãã rá nĩ.

Yēsũ ri adrií Gãliláyã gá ãngũ Ēródē ní ruḡ rĩ agá, Pílátō ní Yēsũ ri pēzú muḡú Ēródē vúgá 'dãá, sã 'dãri gé, Ēródē ri adrií Yērúsãlémã gá 'dãá.

Yēsũ tu pá Ēródē ɛndrɛṭi gé

⁸ Ēródē kã Yēsũ ri ndreé, adri áyĩkõ sĩ, ã'diãtãsiyã 'du sã ãco, lē kōdō Yēsũ ri ndreé. Ēródē yì tã Yēsũ ní 'oó rĩ pi kárakarã, 'bã ɛsĩ, lē kōdō Yēsũ ã 'o tã ãyãzú ãyãyã ni 'í mi gé sĩ. ⁹ Ēródē uzì Yēsũ ri tã sĩ kárakarã, 'bo Yēsũ újá ĩri ní tã ãzi kuyé. ¹⁰ Atala atala rĩ pi drĩgè rĩ pi, 'bã tãimbì ímbá' bã rĩ pi be, tukí pá kuú 'dãlé, kōpi rikí ĩri tōó tã ũnjí ũnjí ni pi sĩ. ¹¹ Kúru Ēródē pi ívé ãngárãwã rĩ pi be, kōpi ní Yēsũ ẽ drĩ injázú, ãzini ĩri u'dazú. Kōpi sukí bōngó akoóko rũkũ múké múké ni† rú' bã ni gé. Kúru kōpi ní gōzú ĩri pēzú muḡú Pílátō vúgá 'dãá ũzi. ¹² Ándúru Pílátō pi Ēródē be, kōpi ãrí' bã rú ĩ ãsãmvú gé sĩ. U'dú 'dãri gé, kōpi gōkí ícã ũndĩ rú ĩ ãsãmvú gé sĩ.

Pílátō ã'yĩ Yēsũ ri sēé 'dij drãá rá

(Mátáyo 27:15-26; Mãrákõ 15:6-15; Yũwãní 18:39-19:16)

¹³ Pílátō ní atala atala rĩ pi drĩgè rĩ pi zizú 'bã ambugu rĩ pi be, 'bã rĩ pi be cèré ímúzú vũrã ãlu gé, ¹⁴ ĩri ní 'yozú kōpi ní kĩnĩ, "Ĩmi ijĩkí ágó nōri tōó, ĩmi kĩnĩ, ĩri ri 'bã rĩ pi ẽ drĩ úcì, 'bã rĩ pi ã wakí rí ari'ba rú. Má uzì ĩrivé tã ĩmi ɛndrɛṭi gé 'dĩgè, má ísú tã ãzi ũnjí ĩmi ní ĩri tōzú ni rú' bã ni

23:8 23:8 Lúkã 9:9 † **23:11** 23:11 Bōngó ãco akoóko múké múké ni: Bōngó ãco akoóko múké múké rĩ, 'bãgú rĩ pi ri su nĩ.

gé kuyé. ¹⁵ Ēródě ịsụ kpá tã ùnjí rụ' bá ni gé kuyé, ịri ní ágó rĩ ịpězú ịgõzú 'bá vúgá nǒ, sụ ịmi ní ndree rĩ tịni, tã ązi ị ní ágó 'dĩri 'dịzú drāzú ni ălunáni 'dāayo. ¹⁶ Ma ịri gbā, ma kuru ịri ọyụ." ¹⁷ Ụ' dụ ụmụ nyazú rĩ gé, lē Pīlātō ą ọyụ 'bá ị ní ụ'yí rĩ pi vé ălu jó ąngũ ụ'yízú rĩ agásĩ ămvé.‡

¹⁸ 'Bá bītríká rĩ pi ní céré ọ' ụzú kīnī, "Ā 'dīkí ágó 'dĩri drāá 'dīsī rá. Mí ọyụ 'bá ní Bārābā ri áyu." ¹⁹ 'Bekí Bārābā ri jó ąngũ ụ'yízú rĩ agá tã ịri ní 'bá rĩ pi ē drī ụcị wazú ąr' 'bá rú Yẹrūsālémā agá 'dāá rĩ vé tã sī, ązini ịri ní 'bá 'dị drāá rĩ vé tã sī.

²⁰ Pīlātō ní átázú kọpi ní dī, ą 'diātāsīyā lē kōdō Yēsū ri ọyụ rá. ²¹ 'Bo kọpi rikí ọ' ụ muzú drīgélé, "Ā gbākí ịri pẹti alambaku sịgé, ą gbākí ịri pẹti alambaku sịgé."

²² Vú na ni gé, Pīlātō ní 'yozú kọpi ní kīnī, "Tā ùnjí ágó nōri ní 'oó rĩ ą'di? Má ịsụ tã ą pá ị ní ícózú ịri 'dịzú drāzú ni kuyé. Ma ịri sē gbā, ma kuru ịri ọyụ rá."

²³ 'Bo 'bá rĩ pi gōkí ọ' ụ ụ' dükọ be ụrụ 'dāá kīnī, "Ā gbākí Yēsū ri pẹti alambaku sịgé." Kuru 'bá rĩ pi vé ọ' ụngará sē Pīlātō ą'yī kọpivé tã rá. ²⁴ Kuru Pīlātō ní Yēsū ri sēzú 'dịzú sụ kọpi ní lēé rĩ tịni. ²⁵ Pīlātō ní Bārābā ị ní 'yí kuú tã ịri ní wazú ąr' 'bá rú, ązini ịri ní 'bá 'dị rĩ ą tã sī rĩ ọyuzú, sụ kọpi ní zị rĩ tịni. Kuru ịri ní Yēsū ri sēzú ąngáráwá rĩ pi drīgé, kọpi ą 'okí rí tã 'bá bītríká rĩ pi ní lēé rĩ.

‡ 23:17 23:17 Átángá véřēsī 17 agá 'dĩri, búkū Lúkã vé ị ní sī Gīrīkī tị sī drīdrī rĩ agá 'dāayo, 'bo gōkí sī búkū Lúkã vé vúlé rĩ agá rá.

*Yésũ vé gbǎngárá peṭi alambaku sígé rĩ
(Mǎtáyo 27:31-44; Mǎrǎkõ 15:21-32; Yũwánĩ
19:17-27)*

²⁶ Kõpi kã riĩ Yésũ ri jĩĩ mužú, kõpi ní Sĩmõnã Kũrenégú rĩ ružú, ƙsú ƙri ri ƙmú gũrú ǎzi gélesĩ, kõpi ní peṭi alambaku rĩ 'bãžú umbe ni gé, ǎ 'du mužú Yésũ ǎ vudrĩ gé sĩ. ²⁷ 'Bá bĩtrĩkã 'dekĩ mužú Yésũ ǎ vudrĩ gé sĩ, ũkú rĩ pi rikĩ ngoó mužú ƙzãngã ƙzãngã rú, ƙrivé tã sĩ. ²⁸ Yésũ ní 'i újázú, ƙri ní 'yozú ũkú rĩ pi ní kĩnĩ, "Ƙmi ũkú Yẽrusǎlémã vé 'dĩ'bée, ƙmi rikĩ ngoó mávé tã sĩ ku, ƙmi ngokĩ ƙmi áyu, ǎzini ƙmi ngokĩ ƙmivé anjiná rĩ pi. ²⁹ Sã ǎzi ƙzãngã vé ni ri ƙmú 'dĩ'dĩ, ƙmi ƙmú 'yo, 'Tǎkĩri rĩ adri ũkú úndó rú anji tĩ'bá kuyé rĩ pi vé ni, ǎzini ũkú anji undru'bã bã sĩ kuyé rĩ pi vé ni.'

³⁰ Kúru

" 'kõpi ƙmú 'yo ƙrã rĩ pi ní, "Ƙmi í'dekĩ 'bã drĩgé!"
ǎzini kõpi 'yo ánga rĩ pi ní, "Ƙmi í'dekĩ 'bã drĩgé!" "

³¹ ǎ'diǎtǎsĩyã 'bã rĩ pi dõ ri tã ũnjĩ 'o 'dĩni, ƙsúžú peṭi rĩ drĩ úbũrú, § peṭi rĩ 'wi dõ gĩ, tã ngõni ri ƙmú 'i nga nĩ?"

³² ǎgõ urukõ'bée ƙrĩ ũgũ'bã rú ni pi, ƙri kõpi jĩ mu ú'dĩ Yésũ be trũ. ³³ Kõpi kã muṣ caá ǎngũ ƙ ní zĩ Drĩ Kõlõmgbõ rĩ gé 'dǎlé, kõpi ní Yésũ ri gbãžú peṭi alambaku sígé. Kõpi ní kpá ũgũ'bã ƙrĩ 'dã'bée vé ǎzi gbãžú Yésũ ẽ drĩ ẽndepĩ gélesĩla,

23:30 23:30 Ɔsáyã 10:8 § **23:31** 23:31 Peṭi ú'bũrú rĩ: Peṭi ú'bũrú rĩ vé ƙfĩfĩ, 'bã ũnjĩkãnyã ǎkó ni. Peṭi ǎ'wĩ rĩ vé ƙfĩfĩ, 'bã ũnjĩkãnyã 'oópi ní. 'Bã rĩ pi 'okĩ dõ tã ũnjĩ Yésũ ũnjĩkãnyã ǎkó rĩ ní, kõpi tã ũnjĩ 'o 'bã Yẽrusǎlémã gã ũnjĩkãnyã 'o'bã ambamba rĩ pi ní agã rá.

ãzi rĩ gbãzú ìri ẽ drí ìjì gélésĩla. ³⁴ Yèsũ ní 'yozú kīnī, “Má Ètèpì, 'í trũ kòpì rá, ã'diātāsīyã kòpì nīkí tã ì ní 'oó rĩ kuyé.” Àngáráwá rĩ pì í'dùkí Yèsũ vé bõngó 'beé jèké sī, kòpì awakí ì ãsámvú gé sī.

³⁵ 'Bá bìtríká tukí pá, rikí tã 'dĩri ndreé. Yãhùdĩ ambugu rĩ pì rikí Yèsũ ri guú kīnī, “Ídrí ìní 'bá urukó rá pírì, ìri dõ Kúrísítõ Múngú ní ìpèé rĩ 'i, ìdrí 'í ngúlúpí ku ãsī?”

³⁶ Àngáráwá rĩ pì gukí ìri sī, kòpì ìjìkí vinyõ údrápi gí ni sèé ìri ní. ³⁷ Kòpì ní 'yozú kīnī, “Mì dõ 'bãgú Yãhùdĩ rĩ pì vé rĩ, 'í pa mì ngúlúpí.”

³⁸ Síkí pètì alambaku ì ní Yèsũ ri gbãzú rĩ drílé gá 'dínì, “'DĨRI 'BÃGÚ YÃHỤDỊ RĨ PI VÉ RĨ.”

³⁹ Ùgú' 'bá ãlu ì ní gbãá Yèsũ be trũ rĩ ide Yèsũ ri kīnī, “Mì dõ Kúrísítõ 'i, 'í pa mì, 'í pa 'bã ìndī!”

⁴⁰ Ùgú' 'bá ãzi rĩ ní trezú ógúpì drìgé kīnī, “'Í ru Múngú ri ku, ìsúzú mì ílókõ drãdrã, sũ ìrivé rĩ tìjì? ⁴¹ Tã ì ní 'bã ìrĩñãzú rĩ, ìri pìrì, ã'diātāsīyã ì rì 'bã ìrĩñã ùnjìkãnyã 'bá ní 'oó rĩ sī. 'Bo ágó 'dĩri 'o tã ùnjì ãluñani kuyé.”

⁴² Kúru ìri ní 'yozú kīnī, “Yèsũ, 'í ca dõ mívé mālũngã ruú gí, mì ùsũ mã tã be.”

⁴³ Yèsũ ní újázú ìri ní kīnī, “Ádarú á 'yo mì ní 'dínì, ãndrũ sī, 'bã mù adri mì be trũ 'bũ gé 'dãlé.”

Yèsũ vé drãngará

(Mátayo 27:45-56; Mārákõ 15:33-41; Yũwánì 19:28-30)

⁴⁴ Kã muú adrií ùtù mgbímgbi gé 'dìgé, ãngũ rĩ bĩ nì kuú cìcì ãngũ 'dãri agá, ãngũ rĩ nì caá

sã na ùndréná vé rĩ gé. ⁴⁵ Sã 'dãri gé, ùtù rĩ gō kaá kuyé. Bōngó ĩ ní Jó Múngú vé rĩ ã 'a ẹlìzú rĩ* ãsĩ 'i 'a ĩrĩ. ⁴⁶ Yēsũ ní Ẹtẹ̀pì ri zìzú ú'dúkò be uru 'dãã kĩnĩ, “Má Ẹtẹ̀pì, á ku mávé índrí kuú mĩ drì ágélé gá.” Kã muú 'yoó 'dĩni, ĩrivé idri ní füzú.

⁴⁷ Ūgalaku āngáráwá rĩ pi vé rĩ kã tã 'i ngaápi 'dĩri ndreé, íngú Múngú rì rá, ĩri ní 'yozú kĩnĩ, “Ádarú ágó nōri tã be pìrì.” ⁴⁸ 'Bá bĩtríká ímú'bá Yēsũ vé gbāngára pẹ̀tì alambaku sígè rĩ ndre'bá rĩ pi kã muú tã 'i ngaápi 'dĩri ndreé, ĩzāngā ñò kòpi ē ẹ̀sì ambamba, kòpi ní 'dezú mvizú 'bẹ̀tì. ⁴⁹ 'Bo 'bá Yēsũ ri nĩ'bá rá rĩ pi, ũkú íngá'bá Gālíláyã gá ímú'bá vùdrì ni gé sĩ rĩ pi be, tukí pá kuú rárá rú, tēkí ríi tã 'dĩri ndreé.

Yēsũ vé sīngára

(Mátáyo 27:57-61; Mārākō 15:42-47; Yūwánĩ 19:38-42)

⁵⁰ Ágó āzi rú ni Yōsépã 'i, ágó rĩ 'bá ri'bá Yāhúdĩ rĩ pi vé tã lị'bá rĩ pi vé āzi, ĩri 'bá múké, tã be pìrì. ⁵¹ Ágó rĩ ã'yĩ tã 'i ọ̀gũpìjì ri'bá Yāhúdĩ rĩ pi vé tã lị'bá rĩ pi ní ríi ụ̀sũ, āzini kòpi ní ríi 'oó Yēsũ ã tã sĩ rĩ kuyé. Ágó rĩ íbì ímú kũrú Ārĩmātáyō vé rĩ gélésìla, kũrú 'dĩri āngũ Yũdáyã vé rĩ agá, ágó rĩ ri mālũngā Múngú vé rĩ vé ícángará ùtēé. ⁵² Yōsépã ní muú Pílátō vúgá

* **23:45** 23:45 Bōngó ĩ ní Jó Múngú vé rĩ ã 'a ẹlìzú rì: Bōngó 'dĩri ẹlìkì Vūrã Uleterè rĩ pi ǎsámvú Vūrã Uleteretere rĩ be rĩ ǎnì. Átálágú ǎmbúgú rĩ 'yéná aga fi bōngó rĩ agásì Vūrã Uleteretere rĩ agá 'dãá nĩ, ǎ'diātāsīyā Múngú ri adri Vūrã Uleteretere ñpì pọ̀wọ̀pọ̀wọ̀ rĩ agá 'dãá. 'Í lã Lẹ̀vītíkã 16; Mátáyo 27:51; Mārākō 15:38; Lúkã 23:45; Ẹ̀bérè 6:19-20; Ẹ̀bérè 9:1-7.

'dãá, ìri ní Yèsũ vé ãvũ ã tã zizú Pílátõ tị gé.
⁵³ Kúru Yõsépã ní ãvũ rĩ í'dúzú vũgá nõó, ìri ní ìmũlũzú bõngó múké ni sī, ìri ní jizú 'bãzú 'bù agá 'dãá, 'bù rĩ gaki lũú írã rụ' bá gá, ãvũ 'bãzú ãní, 'bo 'bá ãzi 'bã drĩ ãvũ 'a ni gé 'dãlé kuyé.
⁵⁴ Ụ'dụ 'dãri 'bá rĩ pi ní rizú ẹzị ngazú ì útúzá cazú ụ'dụ Sábátã vé rĩ gé rĩ. Ụtụ rĩ kãdõ 'deé, ụ'dụ Sábátã vé rĩ kúru í'dó.

⁵⁵ Ụkú ándúru íngá' bá ãngũ Gãlĩláyã vé rĩ gé, Yèsũ ã vùdrị ùbĩ' bá rĩ pi 'dekí mužú Yõsépã ã vùdrị gé sī, kòpi cakí 'bù rĩ gé 'dãlé, kòpi ndrekí ãvũ rĩ vé 'bãngará 'bù agá 'dãlé rĩ ì mị sī rá.

⁵⁶ Kúru kòpi ní mvizú gõzú 'bětị, kòpi ní ùdu ngũpì ndrịdrị ni á'dízú. 'Bo kòpi ní uvuzú ụ'dụ Sábátã vé rĩ gé, sũ tãĩmbị Mósẽ vé rĩ ní lèé rĩ tịni.

24

*Yèsũ vé íngángará drãngará gálésìla rĩ
 (Mátayo 28:1-10; Mārākõ 16:1-8; Yũwánĩ 20:1-*

10)

¹ Yĩngã sī ù'bùtị kũnĩkũnĩ, ùkú 'dĩ'bée ní ùdu ì ní á'dí ngũpì ndrịdrị rĩ 'dúzú, kòpi ní 'dezú mužú 'bùrẹdrị gé 'dãá. ² Kòpi cakí ísú gũkí írã rĩ 'bù rĩ tị gé sī jèlé gá gí.* ³ Kòpi kã fií 'bù rĩ agá 'dãlé, kòpi ísúkí Ụpí Yèsũ vé ãvũ kuyé. ⁴ Kòpi ẽ drị ábã tã 'dĩri sī céré céré, koro ãgõ ìrị pi ní índrèzú pá tuzú kòpi ã gārã gá, kòpivé bõngó ã ìmvesírlílí. ⁵ Ụrị ìmvụ ùkú 'dĩ'bée agá rá, kòpi ní ọvũzú ì drị úsúzú vùgá, ãgõ 'dĩ'bée ní

* **24:2** 24:2 Gũkí írã rĩ 'bù rĩ tị gé sī jèlé gá gí: Yõsépã gũ ándúru írã 'bãá 'bù rĩ tị gé cí. 'Í lã Mārākõ 15:46.

'yozú kînĩ, “Ngá ïmi ní rizú 'bá ídri rú rĩ ndázú 'bá ũdrã' 'bá gĩ rĩ pi ãsámvú gé sĩ rĩ ã'di? ⁶ Yésũ ri nõgó 'dãáyo, íngá drãngará gálésila gí! Ìmi ũsũkí tã ïri ní lũú ïmi ní ïsúzú ãkũdẽ ïmi drĩ ãngũ Gãlĩláyã vé rĩ gé 'dãri, kînĩ, ⁷ 'Ma 'Bá Mvá 'i, ï ímú ma sã 'bá ũnjĩkãnyã 'o'bá rĩ pi drĩgé, kôpi ma gbã peṭi alambaku sigé, ú'dú na ni gé, ma gô íngá ídri rú ũzi.’ ” ⁸ Kúru kôpi ní tã ïri ní ọtú 'yoó 'dãri ígázú.

⁹ Kôpi kã ïfũú 'bú rĩ agásĩ, kôpi ní mužú tã 'dĩri ũlúzú Yésũ vé 'bá áyúâyũ mužrĩ drĩ ni ãlu rĩ pi ní, ãzini 'bá uruko Yésũ ã pámvú ũbĩ' 'bá rĩ pi ní. ¹⁰ Ũkú tã rĩ ũlũ' 'bá Yésũ vé 'bá áyúâyũ rĩ pi ní rĩ, kôpivé rú Mārĩyã Māgādēlãnã 'i, Jūwánã 'i, Mārĩyã Yókóbũ éndrēpĩ 'i, ũkú uruko' 'bée be. ¹¹ 'Bo kôpi ẽ'yĩkĩ ũkú 'dĩ' 'bée vé tã kuyé, ã'diãtãsiyã tã ũkú 'dĩ' 'bée ní ũlũú 'dĩri índrē kôpi vúgá 'dãlé tã ífĩfĩ ãkó ni. ¹² Pétēró ní njuzú mužú 'búrēdrĩ gé 'dãlé, ïri ní ọvũzú 'bú rĩ ã 'a ndrezú, ndre 'yēṅá bõngó ï ní ãvũ rĩ ïmũlúzú ãní rĩ áyu, ïri ní mvizú gõzú 'bēṭi, drĩ ni ábá céré céré tã 'i 'oópi 'dĩri sĩ.

Yésũ 'i' da 'i ívé 'bá 'i pámvú ũbĩ' 'bá ïrĩ ni pi endrēṭi gé

(Mārãkõ 16:12-13)

¹³ Ú'dú ãlu ãlu 'dãri sĩ, Yésũ vé 'bá ïri ã pámvú ũbĩ' 'bá ïrĩ ni pi rikí mužú gúrú ï ní zĩĩ Ēmáwũ rĩ gé 'dãlé, gúrú rĩ íngázú Yērúsãlēmã gá 'dãgá, vũ caá máyĩlĩ† ézĩrĩ. ¹⁴ Kôpi kã rií mužú, kôpi rikí átá ï ãsámvú gé sĩ tã ï nga' 'bá rĩ pi sĩ. ¹⁵ Kôpi kã rií

† 24:13 24:13 Máyĩlĩ: 'Bá ri ícõ ẹcĩ tu ca máyĩlĩ na sã ãlu agá.

átã ã ãsãmvú gé sã tã ã nga' bá 'dĩ' bée sã, koro Yésũ ní ímúzá físú kôpi ãsãmvú gé, kôpi ní rizú mužú trú. ¹⁶ 'Bo Múngú sê kôpi ñíkí ãri á má kuyé.

¹⁷ Yésũ ní kôpi zizú kĩnĩ, “Ími kã rií ímú létì gé 'dĩgé, ngá ãmi ní rizú átázú ãní rĩ ã'di?”

Koro kôpi ní pá tuzú, kôpi ëndrètì adri kú ãzãngã sã. ¹⁸ 'Bã ãrĩ 'dĩ' bée ãsãmvú gé, Këlëyópã ní Yésũ ri zizú kĩnĩ, “Mí ímú drĩ ãmú rú Yërúsãlémã gá nõgó, 'í ñtã ã nga' bá ú'dú 'dĩ' bée agá rĩ pi kuyé?”

¹⁹ Yésũ ní kôpi zizú kĩnĩ, “Ngá rĩ ã'di ã tã?”

Kôpi ní újázú kĩnĩ, “Ngá rĩ tã 'i ngaápi Yésũ Nãzërétãgú rĩ ã rú' bá gá rĩ. ãri ñëbĩ, ãri ãngũ ímbá ãkpõ be, ãzini ãri tã 'o ãkpõ be Múngú ëndrètì gé, ãzini 'bã rĩ pi ëndrètì gé. ²⁰ 'Bo atala atala rĩ pi drĩgé rĩ pi, 'bávë 'bã ambugu rĩ pi be, kôpi rukí ãri jĩ mužú gávãñã ëndrètì gé, ã lí ãrivé tã, ã 'dĩkí rí ãri drãá rá, kúru ã ní ãri gbãzú pëtì alambaku sígé. ²¹ 'Bo 'bã 'bãkí kôdô ándúru éšì cérë drĩ ni gé, 'bã ãšũkí ãri ímú 'bã ãsërélë vé rĩ pi pa ñ. Tã 'dĩri 'o 'i 'dú nõni cáá ú'dú na. ²² Tã rĩ ãzi 'dĩ, 'bávë ãkú urukõ' bée ãlũkí 'bã ní tã ãzi, 'bã ãyãkí tã rĩ sã rá. Kôpi kpukí té mužú 'búrëdrĩ gé 'dãá ú' bütì kũñkũñ, ²³ 'bo kôpi ísúkí ãvũ Yésũ vé rĩ kuyé. Kôpi ímúkí ãlũú 'bã ní kĩnĩ, ã ndrekí ãndrĩlĩkí mãlãyĩkã rĩ pi vé ni, mãlãyĩkã rĩ pi kĩnĩ, Yésũ ri ídri rú. ²⁴ Kúru 'bã õgũpĩ urukõ 'dekí mužú 'búrëdrĩ gé 'dãlé, kôpi cakí tã rĩ ísú sũ ãkú rĩ pi ní ãlũú ã ní rĩ tĩñ, 'bo kôpi ísúkí Yésũ ri ndrëé ídri rú kuyé.”

²⁵ Kúru Yésũ ní 'yozú kôpi ní kĩnĩ, “Ími azakaza rú, ngá ãmi ní tã ñëbĩ rĩ pi ní sĩ rĩ è'yĩzú mbëlëñã

ku rĩ ã'di? ²⁶ Īmi nĩkĩ 'yozú kínĩ, drĩdrĩ ni, Kúrísítõ ri ĩzãngã nya, ĩ íbĩ ĩri íngú ndõ 'dínĩ kuyé?" ²⁷ Yēsũ ní í'dózú tã ĩ ní sĩí Búkũ Múngú vé rĩ agá 'ĩ tã sĩ rĩ ũlũzú kòpi ní, í'dó tã Mósē ní sĩí rĩ pi ũlũú, cĩmgbá cazú tã nẹbĩ rĩ pi ní sĩí rĩ gé.

²⁸ 'Bá 'dĩ'bée kã 'bãá caá ĩnyĩná gúrú ĩ ní lězú mužú rĩ gé, Yēsũ 'o 'i sũ 'bá lěepi agaápi mužupi drĩdrĩ ni tĩni. ²⁹ 'Bo kòpi ní Yēsũ ri mǎzú drĩ ĩrĩ sĩ kínĩ, "Mí adri 'bá be nōgó, ũtũ rĩ 'de gĩ." Kúru ĩri ní 'dezú mužú 'bá 'dĩ'bée vé ãngá 'dǎá.

³⁰ Kòpi kã úrí ínǎ nyangára gá, Yēsũ ní pánga í'dǔzú, ĩri ní õwõ'dĩfõ sězú Múngú ní, ĩri ní pánga rĩ ãndĩzú, ĩri ní sězú kòpi ní. ³¹ Koro kòpi ã úmĩ ní 'i zĩzú, kòpi ní Yēsũ ri ámázú. Yēsũ ní ãvĩzú kòpi ãsámví gé sĩ 'dĩísĩ rá. ³² Kòpi ní ĩ uzĩzú ĩ ãsámví gé sĩ kínĩ, "Yēsũ kã rií átá 'bá be lẹtĩ gé 'dĩgé, kã rií tã Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ ũlũú 'bá ní, tã 'dĩri úló nyo 'bã ẹsĩ kuyé?"

³³ Kòpi ní ĩ újázú gõzú mužú Yěřúsǎlémã gá 'dǎlé, kòpi ísúkĩ Yēsũ vé 'bá áyúáyũ mužrĩ drĩ ni ãlu rĩ pi 'bá adri 'bá kòpi be trũ rĩ pi be úmúkĩ ĩ kú vũrã ãlu gé. ³⁴ 'Bá ĩ úmú 'bá rĩ pi ní 'yozú kòpi ní kínĩ, "Tã rĩ tã áda! Úpí íngá gõõ ídri rú drǎngára gálésĩla gĩ. I'da 'i Sĩmõnã Pétērõ ẹndrẹtĩ gé rá." ³⁵ Kúru 'bá ĩrĩ ímũ 'bá Ĕmáwũ gélésĩla rĩ pi ní tã 'i ngaápi lẹtĩ gé 'dǎlé rĩ ũlũzú 'bá ĩ úmú 'bá rĩ pi ní, ãzini kòpi ní tã Yēsũ ní pánga ãndĩzú, kòpi ní ĩri nĩzú ámázú rĩ ũlũzú.

Yēsũ í'da 'i ívé 'bá 'ĩ pámvú ũbĩ 'bá rĩ pi ẹndrẹtĩ

gé

(Mātáyo 28:16-20; Mārákō 16:14-18; Yūwánī 20:19-23; ẸẸ̀ 1:6-8)

³⁶ Yésũ vé 'bá ĩri ã pámvú ũbĩ'bá ĩrĩ rĩ pi kã rií átá tã 'i ngaápi 'dĩri sĩ, Yésũ ní 'i i'dazú kòpi ãsámvú gé, ĩri ní kòpi ní mōdó sězú kĩnĩ, “Tākĩri ã adri ĩmi be.”

³⁷ Ūrĩ ĩmvú kòpi, kòpi ē ẹsị wa rá, kòpi rikí ũsũú kĩnĩ, ngá ĩ ní ndreé rĩ índrí. ³⁸ Yésũ ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, “Ngá ĩmi ní adrízú ũrĩ sĩ rĩ ã'di? Mávė íngángará gōzú ídri rú rĩ vé tã fi ĩmi drĩgé ku ãsĩ? ³⁹ ĩmi ndrekí mã drị ágélé, āzini mã pá úgóró. 'Bá rĩ ma 'i! ĩmi úlókí mã rụ'bá, āzini ĩmi ndrekí ma, índrí rì rụ'bá ãkó, āzini fã ãkó, 'bo ĩmi ní ndreé rá rĩ tịnị, ma rụ'bá be.”

⁴⁰ Yésũ kã tã rĩ átá kòpi ní 'dĩni, ĩri ní 'i drị ágélé i'dazú, āzini 'i pá úgóró i'dazú kòpi ní. ⁴¹ Kòpi ã'yĩkí tã 'dĩri ãlunãni kuyé, ã'diãtãsiyã ãyĩkō fụ kòpi, āzini kòpi ãyãkí tã 'dĩri sĩ rá. Kúru Yésũ ní kòpi zịzú kĩnĩ, “Ngá nyanya ĩmi vúgá 'dĩlé anigé?” ⁴² Kòpi ní 'bị ĩ ní á'dí gí ni í'duzú sězú ĩri ní. ⁴³ ĩri ní 'bị rĩ ẹ'yízú nyazú kòpi ẹndrẹtị gé 'dĩgé.

⁴⁴ Yésũ ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, “Ándúru má ní adrízú ĩmi be trụ rĩ gé, mã ũlũ ĩmi ní tã rĩ rá. Má kĩnĩ, tã ĩ ní ándúru sĩ mã tã sĩ búkũ Mósē ní sĩ rĩ pi agá, búkũ nẹbị rĩ pi ní sĩ rĩ pi agá, āzini búkũ Sãwúmã vé rĩ agá rĩ, ĩri 'i nga fũ tị ni gé rá.”

⁴⁵ Kúru ĩri ní kòpi ã úmĩ zịzú, kòpi ã nịkí rí tã Búkũ Múngú vé rĩ agá rĩ ãní. ⁴⁶ ĩri ní 'yozú kòpi ní kĩnĩ, “Sĩkí Búkũ Múngú vé rĩ agá kĩnĩ, Kúrísítō

ri úmvúlésĩ ímụ ìzāngã nya, ìri drã, ú'dú na ni gé, ìri ímụ íngá gō ídri rú ũzi, ⁴⁷ tã 'i ngaápi rụ'bá ni gé 'dĩri sī, ì ímụ ú'dúkọ ẹsị újázú rĩ ũlũ, āzini tã āngũ trüzú ũnjĩkānyā agásĩ rĩ ũlũ āngũ rĩ pi agásĩ cére, ì í'dó ũlũ Yẹrúsālémã gá. ⁴⁸ Īmi ndrekí tã 'dĩ'bée ĩmî mị sī rá, lē ĩmi ũlũkí 'bá ụrụkọ'bée ní. ⁴⁹ Ma ímụ ngá má Ẹtẹpi ní ẹziĩ rĩ‡ ĩpē ĩmi ní rá, 'bo ĩmi adrikí kūrú rĩ agá 'dĩgé cĩmgbá ĩ ní ímúzú ũkpō íngápi 'bũ gélésĩ rĩ sēzú ĩmi ní rĩ gé.”

*Yēsũ vé ngangárá muzú 'bũ gé rĩ
(Mārākō 16:19-20; Ẹzi 1:9-11)*

⁵⁰ Yēsũ kã ívé 'bá 'í pámvú ũbĩ'bá rĩ pi ẽ drĩ koó muzú Bětēnyā gá 'dālé, ìri ní 'í drĩ ingazú ụrụ, ìri ní tākíri 'bāzú kọpi drĩgé. ⁵¹ Kã rií tākíri rĩ 'bāá kọpi drĩgé, kúru ĩ ní ìri 'duzú muzú 'bũ gé 'dāá, ìri ní kọpi kuzú. ⁵² Kúru kọpi ní Yēsũ ri ĩnjĩzú. Kọpi ní ĩ újázú mvizú gōzú Yẹrúsālémã gá 'dālé āyĩkō be āmbúgú. ⁵³ Ụ'dú ālu ālu, kọpi rikí ẹcị Jó Múngú vé rĩ agá 'dāá, rií Múngú ri íngú.

‡ 24:49 24:49 Ngá Múngú ní ẹziĩ rĩ: Ngá Múngú ní ẹziĩ lēē ĩpēē rĩ, ìri Índri Uleterē rĩ. Īri ímụ ũkpō sē 'bá rĩ pi ní nĩ. 'Í lã Ẹzi 2:1-4.

Ụ'dúkọ Múké Múngú vé rị
Keliko: Ụ'dúkọ Múké Múngú vé rị New Testament+
copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Keliko)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

14717198-957a-524c-b31f-2c3197945b20